

อมฤตพจนานา

พุทธศาสนสุภาษิต

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

The Nectar of Truth

A Selection of Buddhist Aphorisms

Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto)

อมฤตพจนานะ: พุทธศาสนสุภาษิต

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ศาสตราจารย์ ดร.สมศีล ฉานวังสะ แปลเป็นภาษาอังกฤษ

The Nectar of Truth: A Selection of Buddhist Aphorisms

Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto)

Translated into English by Professor Dr. Somseen Chanawangsa

© Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto)

ISBN: 974 85782 2 4 (ฉบับบาลี-ไทย)

ISBN: 978 616 335 138 8 (ฉบับบาลี-ไทย-อังกฤษ)

ฉบับบาลี-ไทย พิมพ์ครั้งแรกในนครนิวยอร์ก พ.ศ. ๒๕๒๐

โดยใช้ชื่อว่า พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก

ฉบับบาลี-ไทย-อังกฤษ พิมพ์ครั้งแรก พฤษภาคม ๒๕๕๖

คณะผู้ศรัทธาหลายฝ่าย

ทุนพิมพ์หนังสือธรรมทาน วัดญาณเวศกวัน

ศาสตราจารย์ ดร.สมศีล ฉานวังสะ และญาติมิตร

ร่วมกันจัดพิมพ์เป็นธรรมทาน จำนวน ๒๖,๐๐๐ เล่ม

ปก: พระชัยยศ พุทธิวิโร

พิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน โดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์

หากท่านใดประสงค์จัดพิมพ์ โปรดติดต่อขออนุญาตที่ วัดญาณเวศกวัน

ตำบลบางกระทีก อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม

โทรศัพท์ ๐๒ ๔๘๒ ๗๓๖๕, ๐๒ ๔๘๒ ๗๓๗๕, ๐๒ ๔๘๒ ๗๓๘๖

www.watnyanaves.net

พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์พลิขัมม์ ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ชเชอเนลไฮม์ จำกัด

๒๓ ซอย ๖ หมู่บ้านสวนแหลมทอง ๒ ถนนพัฒนาการ ซอย ๒๘

เขตสวนหลวง กรุงเทพฯ โทร. ๐๒ ๗๕๐ ๗๗๓๒

อนุโมทนา

หนังสือ *อมฤตพจนนา* ฉบับ ๒ ภาษา (บาลี-ไทย) ตีพิมพ์ครั้งแรกในนครนิวยอร์ก (เดิมใช้ชื่อว่า *พระพุทธานุศาสนานามจากพระไตรปิฎก*) เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๒๐ ต่อมา เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น *อมฤตพจนนา* และได้รับการตีพิมพ์อีกเพียง ๒ ครั้ง โดยรวมอยู่เป็นส่วนหนึ่งในหนังสือเล่มใหญ่ เพิ่งจะแยกพิมพ์เป็นเล่มต่างหากครั้งแรกในประเทศไทย ในการพิมพ์ครั้งที่ ๔ หลังจากนั้นได้พิมพ์เพิ่มเติมอีกหลายครั้งในโอกาสต่างๆ กัน

บัดนี้ ศาสตราจารย์ ดร.สมศีล ฌานวังสะ ราชบัณฑิต ได้แปลเนื้อหาจากหนังสือดังกล่าวเป็นภาษาอังกฤษ พร้อมทั้งจัดทำต้นฉบับขึ้นใหม่ให้เป็นฉบับ ๓ ภาษา คือ บาลี-ไทย-อังกฤษ และยังได้ขออนุญาตจัดพิมพ์เพื่อแจกจ่ายเป็นธรรมทานอีกด้วย เมื่อญาติมิตรและผู้ศรัทธาหลายฝ่ายทราบข่าวเข้า ก็ได้แสดงความจำนงร่วมสมทบพิมพ์เพื่อแจกจ่ายเป็นธรรมทานเช่นกัน

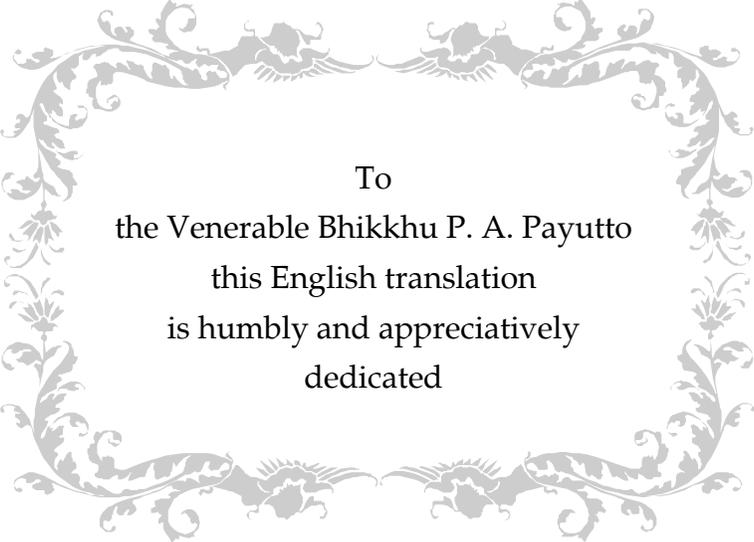
ขออนุโมทนาศาสตราจารย์ ดร.สมศีล ฌานวังสะ และผู้ศรัทธาทุกท่าน ขอบุญจริยาที่ร่วมกันบำเพ็ญในครั้งนี้ จงเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดสัมมาทัศนะ นำไปสู่สัมมาปฏิบัติ ในหมู่พุทธศาสนิกทั้งหลาย อันจักเอื้ออำนวยประโยชน์สุขแก่พหุชนในสังคมตลอดกาลนานสืบไป

วิตัญญณเวศกวัน

วิสาขบูชา

๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๖

To
the Venerable Bhikkhu P. A. Payutto
this English translation
is humbly and appreciatively
dedicated

คำปรารภ

ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ เมื่อใกล้เสร็จภารกิจเป็นวิทยากรในวิชา พระพุทธศาสนา ที่ Swarthmore College ในสหรัฐอเมริกา อาตมาภาพ รู้สึกถึงญาติโยมชาวไทยมากท่านที่ได้มีศรัทธาไปอุปถัมภ์ช่วยอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการเป็นอยู่ที่นั่น จึงได้จัดทำหนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* (ในชื่อเดิมว่า *คู่มือดำเนินชีวิต*) เพื่อมอบให้เป็นการอนุโมทนา และจะได้แจกมอบแก่พุทธศาสนิกชนไทยทั่วไปต่อไป

ถัดจากนั้น เมื่อได้รับนิมนต์ให้อยู่พำนัก ณ วัดวชิรธรรมปทีป ในเมืองนิวยอร์ก เพื่อรอเวลาไปประชุมพระสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาครั้งแรกที่เมืองเดนเวอร์ ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๙ (ที่มีมติตั้งสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา) และเป็นทีที่ปรึกษาของวัดดังกล่าว ก็ได้จัดทำหนังสือประมวลพุทธศาสนสุภาษิต เพื่อเป็นอุปกรณ์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นคู่กันกับ *ธรรมนุญชีวิต* นั้น ซึ่งเกิดเป็นหนังสือชื่อว่า *อมฤตพจนา* (เริ่มแรก วัดวชิรธรรมปทีปพิมพ์แจกในโอกาสขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๐) ในชื่อว่า *พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก*)

ต่อมา เมื่ออาจารย์ Bruce Evans แปล *ธรรมนุญชีวิต* เป็นภาษาอังกฤษ โดยมูลนิธิพุทธธรรมเป็นผู้อุปถัมภ์ เสร็จแล้ว ดร.สมศีล ฌานวงศ์ ได้มาร่วมตรวจชำระคำแปลด้วย และหลังจากนั้น เมื่ออาตมาพาคำสอนแก่ผู้ลาสิกขาที่วัดญาณเวศกวัน มาเรียบเรียงเป็น “วินัยชาวพุทธ” ซึ่งได้รวมเข้าเป็นส่วนนำหน้าของหนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* ก็ได้ขอให้ดร.สมศีลแปล “วินัยชาวพุทธ” เป็นภาษาอังกฤษ ทำให้หนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* มีพากย์ภาษาอังกฤษครบเต็มตรงกับพากย์ภาษาไทย

Prefatory Remarks

In 1976 when I was about to finish my task as a resource person on Buddhism at Swarthmore College in the United States, I thought of many Thai lay devotees who kindly lent their support, thereby facilitating my residence there in various ways. I therefore prepared the book *Thammanoon Cheewit* ["A Constitution for Living"] (under the old title of *Khumue Damnoen Cheewit* ["A Handbook for Living"]). The purpose was to present it as a token of appreciation and also to give it out to Thai Buddhists in general on later occasions.

Right after that, while invited to stay at Wat Vajiradhammapadip in New York City—to wait to attend the first conference of Thai monks in the United States in Denver in June 1976 (during which it was resolved to establish an Assembly of Thai Monks in the United States) and also to serve as an advisor to the aforementioned monastery—I prepared a collection of Buddhist proverbs in book form. It was meant to be a tool for learning Buddhism and as a companion volume of *Thammanoon Cheewit*. This came to be the book entitled *Amarit Potjanaa* ["Immortal Words"] (originally published by Wat Vajiradhammapadip under the title *Phra Buddhasasana Jaak Phra Traipidok* ["Buddhism from the Pali Canon"]).

Later on, when Mr. Bruce Evans, with the support of the Buddhadhamma Foundation, finished translating *Thammanoon Cheewit* into English, Dr. Somseen Chanawangsa came to assist in coediting the translation. After that, when I compiled the lessons for those leaving monkhood, at Wat Nyanavesakavan, into "The Buddhist's Discipline," to be included as the front part of *Thammanoon Cheewit*, Dr. Somseen was asked to translate it into English. As a result, *Thammanoon Cheewit* now has its English counterpart in entirety, in line with the Thai version.

บัดนี้ ดร.สมศีลได้แปล *อมฤตพจนนา* เป็นภาษาอังกฤษเสร็จเพิ่มขึ้นอีกเล่มหนึ่ง และจะพิมพ์ *อมฤตพจนนา* ฉบับ ๓ ภาษา (บาลี-ไทย-อังกฤษ) แจกเป็นธรรมทาน โดยปรารถนาโอกาสที่มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๕๕ แต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์สาขาวิชาภาษาอังกฤษ สังกัดสถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๓

คงเป็นความบังเอิญอันเป็นความเหมาะสมพอดี ที่ ดร.สมศีล ผู้ได้ทำงานภาษาอังกฤษให้แก่หนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* เสร็จสิ้นมาแล้ว ได้แปล *อมฤตพจนนา* เป็นภาษาอังกฤษเสร็จอีก ทำให้หนังสือ ๒ เรื่อง ที่ตั้งใจไว้ให้เป็นคู่กันนี้ มีคู่ครบบริบูรณ์ในพากย์ภาษาอังกฤษด้วย

แท้จริงนั้น ดร.สมศีลได้ยกร่างคำแปล *อมฤตพจนนา* เป็นภาษาอังกฤษเสร็จนานพอสมควรแล้ว แต่จำเป็นต้องสอบถามเจ้าของเรื่องเดิมคือผู้เรียบเรียง เพื่อแก้ไขข้อสงสัยบางประการ และสภาพตนเองได้เป็นเหตุของความล่าช้า เนื่องจากปัญหาการอาพาธ ยิ่งกว่านั้น เมื่อดร.สมศีลพบเนื้อหาของ *อมฤตพจนนา* ส่วนที่ยังไม่ได้พิมพ์ ซึ่งค้างอยู่ในฉบับลายมือ ก็คิดจะแปลส่วนที่ยังเป็นลายมือนั้นเป็นภาษาอังกฤษ และนำมารวมเข้าด้วยเพื่อให้เป็นฉบับที่ครบบริบูรณ์ แต่สภาพตนเองอีกนั้นแหละที่เป็นเหตุติดขัดของความตั้งใจดีนั้น เพราะความซับซ้อนของอาการอาพาธทำให้เหมือนกับได้ย่ำยั้งกุศลฉันทะของดร.สมศีลไปเสีย

ดร.สมศีลเป็นผู้มีศรัทธาในธรรม และเมื่อทำงานด้านภาษาอังกฤษ ก็มีฉันทะจริงจิ่งในการแปลหนังสือธรรมเป็นภาษาอังกฤษ ศรัทธาและฉันทะนี้ได้แสดงออกมาตั้งแต่อาสาช่วยพิมพ์ตีตต้นฉบับภาษาอังกฤษครั้งยังเป็นนักเรียนมัธยม ครั้นเป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษในมหาวิทยาลัย ทั้งที่มีงานประจำเต็มมือบ้างล้นมือบ้างอยู่แล้ว ก็ยังสละเวลาและเรี่ยวแรงมาแปลหนังสือธรรมที่พอใจเห็นคุณค่าให้เป็นภาษาอังกฤษเสร็จมาตามลำดับ จน

Now Dr. Somseen has translated into English another volume, *Amarit Potjanaa* [with the English title *The Nectar of Truth: A Selection of Buddhist Aphorisms*], and would like to publish the trilingualized version (Pali–Thai–English) as a gift of the Dhamma. This is to address the occasion of his appointment, by royal command on September 26, 2012, as Professor of English at Chulalongkorn University Language Institute, effective from September 15, 2010.

It must be a felicitous coincidence that Dr. Somseen, who previously completed his work on the English language for *Thammanoon Cheewit*, has also finished the English rendition of *Amarit Potjanaa*. As a result, the two books, originally intended to be companion volumes, are now complete with the English versions as companion volumes as well.

In fact, he drafted the translation of *Amarit Potjanaa* quite a while ago. It was, however, necessary to consult me, the original compiler, for clarification of certain points he was unsure about. Due to ailment problems, I myself was responsible for the tardiness of the process. Furthermore, when he located some unpublished parts of *Amarit Potjanaa* still in handwritten form, he came up with the idea of translating them all for inclusion in the original volume for the sake of completeness. Once again it was on my account that his good intention was not fulfilled—the complications of my ailment became, as it were, an obstacle to his wholesome wish.

Dr. Somseen has confidence in the Dhamma. As his work involves the English language, he has had an earnest aspiration to render Dhamma books into English. His confidence and aspiration were expressed as early as his secondary school days when he volunteered to type an English manuscript for me. In his capacity as a university lecturer in English, despite a full load or overload of work, he still devoted his time and effort to successively complete rendering into English some of my Dhamma books of his preference that he found worthwhile. Even in his capacity as a

แม้เป็นศาสตราจารย์ และเกษียณอายุราชการแล้ว ก็มั่นคงในธรรมฉันทะ นั้น ยังเข้มแข็งในการทำงานแปลไม่ลดถอย งานแปลทั้งนี้ รวมทั้งหนังสือ *พระไตรปิฎก: สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้ (The Pali Canon: What a Buddhist Must Know)* ซึ่งให้ความรู้พื้นฐานที่จะช่วยให้ผู้ใช้หนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* และ *อมฤตพจนา* เข้าใจและปฏิบัติพระพุทธศาสนาได้ถูกต้องและเต็มยิ่งขึ้น

อนึ่ง หนังสือ *อมฤตพจนา* เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยที่การพิมพ์ใช้ระบบเรียงแม่แบบตัวอักษร ในเวลาที่ผ่านมาได้มีการพิมพ์ใหม่หลายครั้ง การตีพิมพ์หนังสือ *อมฤตพจนา* จึงค่อนข้างลักลั่นกระจัดกระจาย และตัวผู้เรียบเรียงเองก็ไม่แน่ใจว่าครั้งไหนได้มีโอกาสพิสูจน์อักษรให้ลงตัวเป็นแบบที่แน่นอน จึงไม่พ้นที่จะมีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนและข้อที่น่าสงสัย บัดนี้ ในการพิมพ์ฉบับ ๓ ภาษา ดร.สมศีลได้สละเวลาตรวจสอบตัวอักษรและตัวเลขกับอาคารสถานเช่นคัมภีร์ที่มาอย่างทั่วตลอด จึงจะได้ขอให้ใช้ข้อมูลในคอมพิวเตอร์ของ *อมฤตพจนา* ฉบับพิมพ์ครั้งนี้ เป็นต้นแบบในการพิมพ์ครั้งใหม่ภายหน้าสืบต่อไป

ขออนุโมทนา ศาสตราจารย์ ดร.สมศีล ฆานวังสะ ราชบัณฑิต ที่มีใจศรัทธา และได้เจริญอธิบาทธรรมต่อเนื่องมาตลอดเวลายาวนาน ในงานส่งเสริมเพิ่มกำลังแห่งการศึกษาสั่งสอนสาตสอองธรรม ดำรงอนุรักษศักดิ์และสิทธิ์แห่งวิชาการ ขอกุศลกิจที่ได้บำเพ็ญ จงเป็นปัจจัยหนุนนำความงอกงามแพร่หลายแห่งสัมมาทัศนะ เพิ่มพูนสัมมาปฏิบัติ ทำให้เกิดความแผ่ขยายแห่งธรรม เพื่อประโยชน์สุขของพหุชน ตลอดกาลนาน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

full professor and after his retirement, he is still steadfast in the wish to work for the Dhamma and relentlessly committed to carrying on the translation. Included among his translated works is the book entitled *The Pali Canon: What a Buddhist Must Know*, which imparts a basic knowledge that would help the user of *A Constitution for Living* and *The Nectar of Truth* to understand and practice Buddhism more correctly, directly, and fully.

Incidentally, *Amarit Potjanaa* came out at a time when book printing was based on movable-type setting, and the book was reprinted several times over the years. The printings of this book were, as a result, rather inconsistent and unorganized. As the compiler myself, I was not certain which impression was the one in which I had a chance to proofread to settle once and for all on a fixed model of the book. It was, therefore, unavoidable that there were some errors, inaccuracies, and dubious points. Now in this present trilingualized edition, Dr. Somseen has given his time to this work, thoroughly checking the letters and numerals in the text as well as the source references, e.g. source scriptures. For this reason, it is recommended that the digital data of this edition of *Amarit Potjanaa* be used as the prototype for subsequent reprintings in the future.

I would like to express my appreciation to Professor Dr. Somseen Chanawangsa, Fellow of the Royal Institute of Thailand, for his continued faith and cultivation of the bases for success over such a long period of time in promoting and strengthening the study and instruction of the Dhamma as well as its illumination, while maintaining and conserving the prestige and privilege of academia. May the meritorious tasks thus performed be a contributing factor to the growth and spread of the proper view, and the increase of the proper practice, thereby leading to the promulgation of the Dhamma for the welfare and happiness of the multitude for a long time to come.

Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto)

February 4, 2013

สารบัญ

๑. คน	๑
๒. ผีกตนะ-รับผิดชอบตน	๑๒
๓. จิตใจ	๒๐
๔. การศึกษา	๒๓
๕. ปัญญา	๒๘
๖. เลี้ยงชีพ-สร้างตัว	๓๕
๗. เพียรพยายาม-ทำหน้าที่	๓๙
๘. ครอบครัว-ญาติมิตร	๕๐
๙. การคบหา	๕๔
๑๐. การเบียดเบียน-การช่วยเหลือกัน	๖๓
๑๑. สามัคคี	๗๑
๑๒. การปกครอง	๗๓
๑๓. บุญ-บาป, ธรรม-อธรรม, ความดี-ความชั่ว	๘๒
๑๔. กรรม	๙๑
๑๕. กิเลส	๙๓
๑๖. คุณธรรม	๙๗
๑๗. วาจา	๙๙
๑๘. ชีวิต-ความตาย	๑๐๒
๑๙. พันทุภักข์-พบสุข	๑๑๑
ความเป็นมาของหนังสือ	๑๑๘
บันทึกของผู้แปล	๑๒๔

Contents

1. Human Beings	1
2. Self-Training and Self-Responsibility	12
3. The Mind	20
4. Education	23
5. Wisdom	28
6. Earning a Living and Building a Career	35
7. Making Efforts and Doing Duties	39
8. Family, Relatives, and Friends	50
9. Keeping Company	54
10. Harming and Helping	63
11. Harmony	71
12. Government	73
13. Merit & Demerit; Righteousness & Unrighteousness; Virtue & Vice	82
14. Deeds	91
15. Defilements	93
16. Goodness	97
17. Speech	99
18. Life and Death	102
19. Deliverance from Suffering and Experience of Bliss	111
How the Book Came into Being	118
Translator's Note	124

๑. คน

ปจฺเจกจิตฺตา ปุถุ สพฺพสตุตา

ประดาสัตว์ ต่างคนก็แต่ละจิตแต่ละใจ

๑ [๐๑.๐๑]*

(๒๗/๑๘๓๗)**

นานาทิฏฺฐิเก นานยิสฺสุสฺสี เต

มนุษย์ทั้งหลายต่างความคิดต่างความเห็นกัน
ท่านจะกำหนดให้คิดเห็นเหมือนกันหมด เป็นไปไม่ได้

๒ [๐๑.๐๒]

(๒๗/๗๓๐)

ยถา น สกฺกา ปจฺวี สมายฺ

กาตุํ มนุสฺสเสน ตถา มนุสฺสา

แผ่นดินนี้ ไม่อาจทำให้เรียบเสมอกันทั้งหมดได้ ฉันท
มนุษย์ทั้งหลายจะทำให้เหมือนกันหมดทุกคนก็ไม่ได้ ฉันท

๓ [๐๑.๐๓]

(๒๗/๗๓๑)

*ตัวเลขในวงเล็บ [ ] คือเลขหมวด และเลขภาษิตภายในหมวดนั้น ตามลำดับ ส่วนตัวเลข
หน้าวงเล็บ [ ] คือเลขภาษิตที่เรียงลำดับตลอดทั้งเล่ม

**ตัวเลขในวงเล็บ ( ) คือเลขเล่ม และเลขข้อตามลำดับ ในคัมภีร์ที่มาในพระไตรปิฎกภาษา
บาลีฉบับสยามรัฐ

1. Human Beings

Paccekacittā puthu sabbasattā

All beings have their own individual minds.

1 [01.01] *

(27/1837)**

Nānādīṭṭhike nānāyissasi te

Different people have different views.
It is impossible to make them all think alike.

2 [01.02]

(27/730)

*Yathā na sakkā paṭhavī samāyaṃ
Kātuṃ manussena tathā manussā*

Just as the earth cannot be leveled,
so humans cannot all be made the same.

3 [01.03]

(27/731)

---

*The numbers in the brackets are respectively the section number and the proverb number in that section. The number in front of the brackets is the proverb number arranged in sequence throughout the entire volume.

**The numbers in the parentheses are respectively the volume number and the item number of the source text in the Royal Siamese version of the Pali Canon.

เยเนว เอโก ลภเต ปลส์
เตเนว อญโย ลภเต นิหิตาริ

เหตุอย่างหนึ่ง ทำให้คนหนึ่งได้รับการสรรเสริญ
เหตุอย่างเดียวกันนั้น ทำให้อีกคนหนึ่งได้รับการนิทา

๔ [๐๑.๐๔]

(๒๗/๑๘๓๖)

ตเถเวกสุส กุลยานิ ตเถเวกสุส ปาปกิ
ตสุมา สพุพ น กุลยานิ สพุพ วาปี น ปาปกิ

สิ่งเดียวกันนั้นแหละ ดีสำหรับคนหนึ่ง
แต่เสียสำหรับอีกคนหนึ่ง
เพราะฉะนั้น สิ่งใด ๆ มิใช่ว่าจะดีไปทั้งหมด
และก็มีไม่ใช่จะเสียไปทั้งหมด

๕ [๐๑.๐๕]

(๒๗/๑๒๖)

อุกกุญเฐ สุรมิจฺจนฺติ มนุสฺสึ อุกฺกุหฺลํ
ปิยญฺจ อนฺนปानมฺหิ อตฺเถ ชาเต จ ปณฺชิตํ

เมื่อเกิดเหตุร้ายแรง ย่อมต้องการคนกล้าหาญ
เมื่อเกิดข่าวตื่นเต้น ย่อมต้องการคนหนักแน่น
เมื่อมีข่าวน้ำบริบูรณ์ ย่อมต้องการคนที่รัก
เมื่อเกิดเรื่องราวลึกซึ้ง ย่อมต้องการบัณฑิต

๖ [๐๑.๐๖]

(๒๗/๙๒)

*Yeneva eko labhate pasamsam
Teneva añño labhate ninditāram*

Through a certain cause one person gets praised.
Through that very same cause another gets blamed.

4 [01.04]

(27/1836)

Tathevekassa kalyāṇam   *tathevekassa pāpakam*
Tasmā sabbam na kalyāṇam   *sabbam vāpi na pāpakam*

The very same thing can be good for one person,
but bad for another.
Hence, nothing is either totally good or totally bad.

5 [01.05]

(27/126)

Ukkaṭṭhe sūramicchanti   *mantisu akutūhalaṃ*
Piyañca annapānamhi   *atthe jāte ca pañḍitam*

When there occurs a calamity,
the brave are needed.
When there emerges sensational news,
the strong-minded are required.
When there is food and drink aplenty,
the beloved are wanted.
When there arises a complicated issue,
the wise are called for.

6 [01.06]

(27/92)

อลไส คีหี กามโกคี น สาธุ
 อสญฺญโต ปพฺพชิต น สาธุ
 ราชา น สาธุ อนิสฺมมการี
 โย ปณฺฑิตโต โภธโน ตํ น สาธุ

คฤหัสถ์ชาวบ้าน เกียจคร้าน ไม่ดี
 บรรพชิตไม่สำรวม ไม่ดี
 ผู้ครองแผ่นดินไม่ใคร่ครวญก่อนทำ ไม่ดี
 บัณฑิตมักโกรธ ไม่ดี

๗ [๐๑.๐๗]

(๒๗/๒๑๗๕)

ทกฺขํ คหปตํ สาธุ   สํวิทฺฐชฺชฺชฺช โภชนํ
 อหาไส อตฺถลาเภสฺสุ   อตฺถพฺยาปตฺติ อพฺยโต

ผู้ครองเรือนขยัน ดีข้อหนึ่ง
 มีโภคทรัพย์แล้วแบ่งปัน ดีข้อสอง
 ถึงที่ได้ผลสมหมาย ไม่เล็งลอย ดีข้อสาม
 ถึงคราวสูญเสียประโยชน์ ไม่หมดกำลังใจ ดีครบสี่

๘ [๐๑.๐๘]

(๒๗/๑๑๗๕)

*Alaso gihī kāmabhogī na sādhu
 Asaññato pabbajito na sādhu
 Rājā na sādhu anisammakārī
 Yo paṇḍito kodhano taṃ na sādhu*

It is not good for a householder, a secular, to be lazy.

It is not good for a monk not to be self-restrained.

It is not good for a sovereign to act without forethought.

It is not good for a wise man to be given to anger.

7 [01.07]

(27/2175)

*Dakkhaṃ gahapataṃ sādhu   saṃvibhajjaṅca bhojanaṃ
 Ahāso atthalābhesu   atthabyāpatti abyatho*

For a householder to be diligent is virtue number one.

For him to share his wealth is virtue number two.

For him not to become haughty, having achieved his goal,
 is virtue number three.

For him not to despair, having lost his benefit,
 completes the fourfold virtue.

8 [01.08]

(27/1175)

น มชฺเชถ ยสํ ปตุโต

ข้อหนึ่ง ได้ยศแล้วไม่พึงเมา

น พยาเถ ปตุตสัสยํ

ข้อสอง ถึงมีเหตุอาจถึงแก่ชีวิต ไม่พึงใจเสีย

วายเมเถว กิจฺเจสุ

ข้อสาม พึงพยายามทำกิจทั้งหลายเรื่อยไป

สํวเร วิวราณี จ

ข้อสี่ พึงระวังตนมิให้มีช่องเสีย

๙ [๐๑.๐๙]

(๒๘/๒๒๖)

ทูลุลโภา อุงคสมฺปนฺโน

คนที่มีคุณสมบัติพร้อมทุกอย่าง หาได้ยาก

๑๐ [๐๑.๑๐]

(๒๗/๓๐๐)

สนนฺตา ยนฺติ กุสุพฺภา ตฺถนฺหิ ยนฺติ มโหทธิ

ห้วยน้ำน้อย ไหลต่งสนั่น ห้วยน้ำใหญ่ ไหลนิ่งสงบ

ยทฺนํ กํ ตํ สนฺติ ยํ ปุริํ สนฺตเมว ตํ

สิ่งใดพร่อง สิ่งนั้นต่ง สิ่งใดเต็ม สิ่งนั้นเงียบ

อชฺฐมกฺกุฏฺพโม พาโล รหฺโท ปุโรว ปณฺทิตฺโต

คนพาลเหมือนหม้อมีน้ำครึ่งเดียว บัณฑิตเหมือนห้วงน้ำที่เต็ม

๑๑ [๐๑.๑๑]

(๒๕/๓๘๙)

Na majjetha yasaṃ patto

Firstly, a man should not be infatuated with his acquired glory.

Na byādhe pattasaṃsayāṃ

Secondly, he should not be disheartened
even when there occurs a potentially fatal incident.

Vāyametheva kiccesu

Thirdly, he should try to keep on doing his duties.

Samvare vivarāni ca

Fourthly, he should guard himself against vulnerabilities.

9 [01.09]

(28/226)

Dullabho aṅgasampanno

One who is endowed with all good qualities is hard to find.

10 [01.10]

(27/300)

Sanantā yanti kusubbhā   tuṅhī yanti mahodadhi

Small streams flow noisily; vast bodies of water flow calmly.

Yadūnakaṃ taṃ sanati   yaṃ pūraṃ santameva taṃ

What is lacking is loud; what is full is silent.

Aḍḍhakumbhūpamo bālo   rahado pūrova paṇḍito

A fool is like a half-full waterpot;
a wise man is like a full body of water.

11 [01.11]

(25/389)

โย จ วสุสสดี ชีเว   กุสีโต หีนวีริโย
 เอกาหํ ชีวิตํ เสยโย   วิริยํ อารภโต ทพฺหํ

ผู้ใดเกียจคร้าน หย่อนความเพียร
 ถึงจะมีชีวิตอยู่ได้ร้อยปี ก็ไม่ดีอะไร
 ชีวิตของผู้เพียรพยายามจริงจั่งมั่นคง
 เพียงวันเดียวยังประเสริฐกว่า

๑๒ [๐๑.๑๒]

(๒๕/๑๘)

มาเส มาเส สหสุเสน   โย ยเซถ สดี สมํ
 เอกญจ ภาวิตตฺตานํ   มุหุตฺตมปี ปุชเย
 สว เยว ปุชฺณา เสยโย   ยญฺเจ วสุสสดี หุตํ

ผู้ใดใช้ทรัพย์จำนวนพัน ประกอบพิธีบูชาทุกเดือน
 สม่่าเสมอตลอดเวลาร้อยปี
 การบูชานั้นจะมีค่ามากมายอะไร
 การยกย่องบูชาบุคคลที่อบรมตนแล้วคนหนึ่ง
 แม้เพียงครู่เดียวประเสริฐกว่า

๑๓ [๐๑.๑๓]

(๒๕/๑๘)

Yo ca vassataṃ jīve   kusīto hīnavīriyo
Ekāhaṃ jīvitaṃ seyyo   viriyaṃ ārabhato daḥhaṃ

A person who is lazy, lacking in effort, is not any good,
 even if he lives to be 100.

Nobler indeed is the life of one who is strenuous,
 serious and steadfast, even if it lasts only one day.

12 [01.12]

(25/18)

Māse māse sahasena   yo yajetha sataṃ samaṃ
Ekañca bhāvitattānaṃ   muhuttamapi pūjaye
Sā yeva pūjanā seyyo   yañce vassataṃ hutāṃ

What worth is it for a man
 who regularly spends in the thousands
 performing worships month after month
 throughout a hundred years?
 Nobler indeed is homage paid even for a moment
 to one person who has cultivated himself.

13 [01.13]

(25/18)

น ชจจา วสโล โหติ

ใครๆ จะเป็นคนเลวเพราะชาติกำเนิด ก็หาไม่

น ชจจา โหติ พุราหุมเณ

ใครๆ จะเป็นคนประเสริฐเพราะชาติกำเนิด ก็หาไม่

กมุมนา วสโล โหติ

คนจะเลว ก็เพราะการกระทำ ความประพฤติ

กมุมนา โหติ พุราหุมเณ

คนจะประเสริฐ ก็เพราะการกระทำ ความประพฤติ

๑๔ [๐๑.๑๔]

(๑๓/๗๐๗)

เนสา สภา ยตถ น สนฺติ สนฺโต

สัตบุรุษไม่มีในชุมชนใด ชุมชนนั้นไม่ชื่อว่าสภา

๑๕ [๐๑.๑๕]

(๑๕/๗๒๕)

น กามกามา ลปยฺนฺติ สนฺโต

สัตบุรุษ ไม่ปราศรัยเพราะอยากได้กาม

๑๖ [๐๑.๑๖]

(๒๕/๑๖)

สนฺโต น เต เย น วทฺนฺติ ฐมฺมํ

ผู้ใดไม่พูดเป็นธรรม ผู้นั้นไม่ใช่สัตบุรุษ

๑๗ [๐๑.๑๗]

(๑๕/๗๒๕)

Na jaccā vasalo hoti

No one is ignoble on account of his birth.

Na jaccā hoti brāhmaṇo

No one is noble on account of his birth.

Kammunā vasalo hoti

One is ignoble on account of his action or conduct.

Kammunā hoti brāhmaṇo

One is noble on account of his action or conduct.

14 [01.14]

(13/707)

Nesā sabhā yattha na santi santo

A gathering with no virtuous persons is not called a council.

15 [01.15]

(15/725)

Na kāmakāmā lapayanti santo

The virtuous do not prattle
with a craving for sensual pleasures.

16 [01.16]

(25/27)

Santo na te ye na vadanti dhammaṃ

Those who do not speak righteously are not virtuous people.

17 [01.17]

(15/725)

สุเขน ผู้ภูษา อถวา ทุกเขน
น อัจจาวจํ ปณฺชิตา ทสฺสยนฺติ

บัณฑิต ได้สุข หรือถูกทุกข์กระทบ ก็ไม่แสดงอาการขึ้น ๆ ลง ๆ

๑๘ [๐๑.๑๘]

(๒๕/๑๖)

เอวเมว มนุสฺเสสุ ททโร เจปิ ปญฺญวา
โส หิ ตตฺถ มหา โหติ เณว พาโล สรฺรวา

ในหมู่มนุษย์นั้น ถึงแม้เป็นเด็ก ถ้ามีปัญญา ก็นับว่าเป็นผู้ใหญ่
แต่ถ้าโง่ ถึงร่างกายจะใหญ่โต ก็หาเป็นผู้ใหญ่ไม่

๑๙ [๐๑.๑๙]

(๒๗/๒๕๔)

น เตน เถโร โหติ เยนสฺส ปลิตํ สีโร
ปริปกฺโก วโย ตสฺส โสมชฺฌินฺโณติ วุจฺจติ

คนจะชื่อว่าเป็นผู้ใหญ่ เพียงเพราะมีผมหงอก ก็หาไม่
ถึงวัยของเขาจะหง่อม ก็เรียกว่าแก่เปล่า

๒๐ [๐๑.๒๐]

(๒๕/๒๙)

ยมฺหิ สจฺจบุจ รมฺโม จ อหฺีสา สญฺญโม ทโม
ส เว วนฺตมโล ทฺโร โส เถโรติ ปวฺจฺจติ

ส่วนผู้ใดมีสัจจะ มีธรรม มีอหิงสา มีสัจญฺมะ มีทมะ
ผู้นั้นแลเป็นปราชญ์สลัดมลทินได้แล้ว เรียกได้ว่าเป็นผู้ใหญ่

๒๑ [๐๑.๒๑]

(๒๕/๒๙)

*Sukhena phuṭṭhā athavā dukkhena
Na uccāvacaṃ paṇḍitā dassayanti*

Whether brimmed with happiness or plagued with misery,
the wise show no elation or depression.

18 [01.18]

(25/16)

*Evameva manussesu daharo cepi paññavā
So hi tattha mahā hoti neva bālo sarīravā*

Among humans, a person with wisdom,
though still a child, is counted an elder,
but a fool, despite his large physique, is no elder.

19 [01.19]

(27/254)

*Na tena thero hoti yenassa palitaṃ siro
Paripakko vayo tassa moghajiṇṇoti vuccati*

One is not an elder just because he is gray-headed.
Though ripe in age, he is called “old in vain.”

20 [01.20]

(25/29)

*Yaṃhi saccañca dhammo ca ahimsā saññamo damo
Sa ve vantamalo dhīro so theroti pavuccati*

One endowed with honesty, righteousness,
harmlessness, restraint, and self-mastery
is indeed a wise man, having purged himself of impurity—
he can be called an elder.

21 [01.21]

(25/29)

น นคฺคจริยา น ชฎา น ปงฺกา
 นานาสกา ตณฺฑิลสายิกา วา
 รโหชลล์ อุกกุฏิกปฺปธานํ
 โสเรนฺติ มจฺจํ อวิตถนฺณกงฺขํ

มิใช่การประพาดิตนเป็นซีเปลือย มิใช่การเกล้าผมทรงชฎา
 มิใช่การบำเพ็ญตบะนอนในโคลนตม มิใช่การอดอาหาร
 มิใช่การนอนกับดิน มิใช่การเอาฝุ่นทาตัว มิใช่การตั้งทำนองดอก
 ที่จะทำให้คนบริสุทธ์ได้ ในเมื่อความสงสัยยังไม่สิ้น

๒๒ [๐๑.๒๒]

(๒๕/๒๐)

อลงฺกโต เจปิ สม่ จเรยฺย
 สนฺโต ทนฺโต นียโต พุรฺหมจारी
 สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทนฺทํ
 โส พุราหฺมเณ โส สมเณ ส ภิกฺขุ

ส่วนผู้ใด ถึงจะตกแต่งกาย สวมใส่อาภรณ์
 แต่หากประพาดิชอบ เป็นผู้สงบ ฝีกอบรมตนแน่วแน่
 เป็นผู้ประพฤติธรรมอันประเสริฐ
 เลิกละการเบียดเบียนปวงสัตว์ทั้งหมดแล้ว
 ผู้นั้นแล จะเรียกว่าเป็นพราหมณ์ เป็นสมณะ
 หรือเป็นพระภิกษุ ก็ได้ทั้งสิ้น

๒๓ [๐๑.๒๓]

(๒๕/๒๐)

*Na naggacariyā na jaṭā na paṅkā
Nānāsakā taṇḍilasāyikā vā
Rajojallaṃ ukkuṭṭikappadhānaṃ
Sodhenti maccaṃ avitiṇṇakaṅkhaṃ*

Neither going naked, nor forming his hair into a mat,
nor practicing austerity by sleeping in filth, nor fasting,
nor lying on the ground, nor smearing himself with dust,
nor sitting in a particular posture
can purify a mortal
as long as he has not dispelled all his doubts.

22 [01.22]

(25/20)

*Alaṅkato cepi samaṃ careyya
Santo danto niyato brahmacārī
Sabbesu bhūtesu nidhāya daṇḍaṃ
So brahmāṇo so samaṇo sa bhikkhu*

Even though well adorned and wearing clothes—
if he is calm, steadfast in self-control,
conducting himself in the holy life,
having forsaken violence towards all beings—
he might just as well be called a holy man, a recluse, or a monk.

23 [01.23]

(25/20)

โย พาโล มณฺญติ พาลุย์
 ปณฺชิตโต วาปี เตน โส
 พาโล จ ปณฺชิตมานี
 ส เว พาโลติ วุจฺจติ

ผู้ใดเป็นพาล รู้ตัวว่าเป็นพาล ก็ยังนับว่าเป็นบัณฑิตได้บ้าง
 ส่วนผู้ใดเป็นพาล แต่สำคัญตนว่าเป็นบัณฑิต
 ผู้นั้นแล เรียกว่าเป็นพาลแท้ๆ

๒๔ [๐๑.๒๔]

(๒๕/๑๕)

สาธุ โข ปณฺชิตโต นาม น เตวว อติปณฺชิตโต

อันว่าบัณฑิตนั้นดีแน่ แต่ว่าบัณฑิตเลยเถิดไปก็ไม่ดี

๒๕ [๐๑.๒๕]

(๒๗/๙๘)

น หิ สพฺเพสุ จาเนสุ บุริโส โหติ ปณฺชิตโต
 อิตฺถีปี ปณฺชิตตา โหติ ตตฺถ ตตฺถ วิจฺกฺขณา

บุรุษจะเป็นบัณฑิตในทุกสถานก็หาไม่
 สตรีมีปัญญาหยั่งเห็นในการณ์นั้นๆ ก็เป็นบัณฑิต

๒๖ [๐๑.๒๖]

(๒๗/๑๑๔๑)

น หิ สพฺเพสุ จาเนสุ บุริโส โหติ ปณฺชิตโต
 อิตฺถีปี ปณฺชิตตา โหติ ลหฺมตฺถํ วิจฺินฺติกา

บุรุษจะเป็นบัณฑิตในทุกสถานก็หาไม่
 สตรีคิดการได้ฉับไว ก็เป็นบัณฑิต

๒๗ [๐๑.๒๗]

(๒๗/๑๑๔๒)

*Yo bālo maññati bālyam
Paṇḍito vāpi tena so
Bālo ca paṇḍitamānī
Sa ve bālotti vuccati*

A fool who realizes his own foolishness
can still be counted wise to some extent,
but a fool who thinks himself wise
is called an absolute fool.

24 [01.24]

(25/15)

Sādhu kho paṇḍito nāma na tveva atipaṇḍito

It is certainly good to be wise, but not so to be overly wise.

25 [01.25]

(25/98)

*Na hi sabbesu thānesu puriso hoti paṇḍito
Itthīpi paṇḍitā hoti tattha tattha vicakkhaṇā*

A man is not wise in all circumstances;
a woman is also wise who has a penetrative knowledge
of the particular matter in question.

26 [01.26]

(25/1141)

*Na hi sabbesu thānesu puriso hoti paṇḍito
Itthīpi paṇḍitā hoti lahumattham vicintikā*

A man is not wise in all circumstances;
a woman is also wise who has a quick mind.

27 [01.27]

(27/1142)

ยส์ ลุทธาน ทุมเมโธ   อนตุถํ จรติ อตุตโน
อตุตโน จ ประสพจ   หีสาย ปฏิปชฺชติ

คนทราวมปัญญา ได้ยศแล้ว
ยอมประพตติแต่การอันไม่เกิดคุณค่าแก่ตน
ปฏิบัติแต่ในทางที่เบียดเบียนทั้งตนและคนอื่น

๒๘ [๐๑.๒๘]

(๒๗/๑๒๒)

อุชฺฌตฺติพลา พาลา

ขุมกำลังของคนพาล คือการจ้องหาโทษของคนอื่น

นิชฺฌตฺติพลา ปณฺชิตา

ขุมกำลังของบัณฑิต คือการไตร่ตรองโดยพินิจ

๒๙ [๐๑.๒๙]

(๒๓/๑๑๗)

นินฺทนฺติ ตฺถุนฺหิมาสีนํ

คนนึ่งนึ่ง เขาก็นินทา

นินฺทนฺติ พหุภาณินํ

คนพูดมาก เขาก็นินทา

มิตฺภาณิมปิ นินฺทนฺติ

แม้แต่คนพูดพอประมาณ เขาก็นินทา

นตฺถิ โลก อนินฺทิตฺโต

คนไม่ถูกนินทา ไม่มีในโลก

๓๐ [๐๑.๓๐]

(๒๕/๒๗)

Yasaṃ laddhāna dummedho   anattaṃ carati attano
Attano ca pareaṅca   hiṃsāya paṭipajjati

A man with low wisdom, having acquired glory,
 conducts himself only in things
 that are not beneficial to himself,
 but behaves in ways that harm both himself and others.

28 [01.28]

(27/122)

Ujjhattibalā bālā

The strength of fools lies in finding fault with others.

Nijjhattibalā paṇḍitā

The strength of wise men lies in reflective contemplation.

29 [01.29]

(23/117)

Nindanti tuṅhimāsīnaṃ

One who keeps silent they blame.

Nindanti bahubhāṅīnaṃ

One who speaks much they blame.

Mitabhāṅīmpi nindanti

Even one who speaks in moderation they also blame.

Natthi loke anindito

There is no one in this world who is not blamed.

30 [01.30]

(25/27)

น จาหุ น จ ภวิสฺสตี   น เจตฺรหิ วิชฺชตี
 เอกนฺตํ นินฺหิตโต โปโส   เอกนฺตํ วา ปสฺสตีโต

คนที่ถูกนินทาอย่างเดียว หรือได้รับการสรรเสริญอย่างเดียว
 ไม่เคยมีมาแล้ว จักไม่มีต่อไป ถึงในขณะนี้ ก็ไม่มี

๓๑ [๐๑.๓๑]

(๒๕/๒๗)

ยญฺเจ วิญฺญู ปสฺสฺสนฺตี   อนุวิจฺจ สุเว สุเว
 . . . . .   โก ตํ นินฺหิตฺตุมรหตี

แต่ผู้ใด วิญญูชนพิจารณาอยู่ทุกวัน ๆ แล้วกล่าวสรรเสริญ ...
 ผู้นั้น ใครเล่าจะควรถิเตียนเขาได้

๓๒ [๐๑.๓๒]

(๒๕/๒๗)

ครหาว เสยฺโย วิญฺญูหิ   ยญฺเจ พาลปฺปสฺสนา

วิญญูชนตำหนิ ดีกว่าคนพาลสรรเสริญ

๓๓ [๐๑.๓๓]

(๒๖/๓๘๒)

ปริฏฺโต มุฑฺโฑ หิตี   อติตฺทิโก ฆะ เวรฺวา

อ่อนไป ก็ถูกเขาดูหมิ่น แข็งไป ก็มีภัยเวร

๓๔ [๐๑.๓๔]

(๒๗/๑๗๐๓)

อนฺมชฺชฺมํ สฺมาจเร

พึงประพฤติให้พอเหมาะพอดี

๓๕ [๐๑.๓๕]

(๒๗/๑๗๐๓)

Na cāhu na ca bhavissati   na cetarahi vijjati
Ekantaṃ nindito poso   ekantaṃ vā pasaṃsito

Never was there, never will there be, nor even is there now,
 one who is either totally blamed or totally praised.

31 [01.31]

(25/27)

Yañce viññū pasaṃsanti   anuvicca suve suve
 . . . . .   *ko taṃ ninditumarahati*

But who can blame one who,
 after being under scrutiny day in and day out,
 is praised by the wise?

32 [01.32]

(25/27)

Carahāva seyyo viññūhi   yañce bālappasaṃsanā

It is better to be blamed by the wise than praised by the unwise.

33 [01.33]

(26/382)

Paribhūto mudu hoti   atitikkho ca veravā

Being too soft breeds contempt.
 Being too harsh brings trouble.

34 [01.34]

(27/1703)

Anumajjhaṃ samācare

One should conduct oneself in moderation.

35 [01.35]

(27/1703)

๒. ฝึกตน-รับผิดชอบตน

สนาถา วิหรถ มา อนาถา

จงอยู่อย่างมีหลักยึดเหนี่ยวใจ อย่าเป็นคนไร้ที่พึ่ง

๓๖ [๐๒.๐๑]

(๒๔/๑๗)

อตฺตา หิ อตฺตโน นาถ

ตนแลเป็นที่พึ่งของตน

๓๗ [๐๒.๐๒]

(๒๕/๒๒)

อตฺตนา หิ สุนฺเตน นาทํ ลภติ ทูลฺลภํ

มีตนที่ฝึกดีแล้วนั้นแหละ คือได้ที่พึ่งที่หาได้ยาก

๓๘ [๐๒.๐๓]

(๒๕/๒๒)

อตฺตา หิ กิริ ทูทฺทโม

เป็นที่รู้กันว่า ตนนี้แหละฝึกได้ยาก

๓๙ [๐๒.๐๔]

(๒๕/๒๒)

อตฺตานํ ทมยนฺติ ปณฺชิตา

บัณฑิตย่อมฝึกตน

๔๐ [๐๒.๐๕]

(๒๕/๑๖)

2. Self-Training and Self-Responsibility

Sanāthā viharatha mā anāthā

Live with a refuge; do not live without one.

36 [02.01]

(24/17)

Attā hi attano nātho

Oneself is indeed one's own refuge.

37 [02.02]

(25/22)

Attanā hi sudantena nātham labhati dullabham

It is with oneself well tamed
that one acquires a refuge hard to acquire.

38 [02.03]

(25/22)

Attā hi kira duddamo

Self-mastery is known to be difficult indeed.

39 [02.04]

(25/22)

Attānam damayanti paṇḍitā

The wise tame themselves.

40 [02.05]

(25/16)

อดุตตา สุทนต์โต บุริสสุส ไชติ

ตนที่ผิดดีแล้ว เป็นเครื่องรุ่งเรืองของคน

๔๑ [๐๒.๐๖]

(๑๕/๖๖๕)

นตฤติ อดุตสมั เปม

รักอื่นเสมอด้วยรักตน ไม่มี

๔๒ [๐๒.๐๗]

(๑๕/๒๙)

อดุตตา หิ ปรมั ปิโย

ตนแล เป็นที่รักอย่างยิ่ง

๔๓ [๐๒.๐๘]

(๒๓/๖๑)

อดุตตานญเจ ปิยั ชญญา น นั ปาเปน สัญเช

ถ้ารู้ว่าตนเป็นที่รัก ก็ไม่ควรเอาตนนั้นไปพัวพันกับความชั่ว

๔๔ [๐๒.๐๙]

(๑๕/๓๓๖)

รกเขยยุย นั สุรกรุขิตั

ควรรักษาตนนั้นไว้ให้ดี

๔๕ [๐๒.๑๐]

(๒๕/๒๒)

อดุตตานั อูปหตวาน ปจฺจดา อดุณั วิหีสติ

คนทำร้ายตนเองก่อนแล้ว จึงทำร้ายผู้อื่นภายหลัง

๔๖ [๐๒.๑๑]

(๒๒/๓๒๕)

Attā sudanto purisassa joti

The well-tamed self is a man's splendor.

41 [02.06]

(15/665)

Natthi attasamaṃ pemaṃ

No affection equals self-affection.

42 [02.07]

(15/29)

Attā hi paramaṃ piyo

One is indeed most dearly loved by oneself.

43 [02.08]

(23/61)

Attānañce piyaṃ jaññā na naṃ pāpena saṃyuje

If knowing that one holds oneself dear,
one should not get involved in evil.

44 [02.09]

(15/336)

Rakkheyya naṃ surakkhitaṃ

One should guard oneself well.

45 [02.10]

(25/22)

Attānaṃ upahatvāna pacchā aññaṃ vihiṃsati

One harms oneself first, and harms someone else later.

46 [02.11]

(22/325)

โย จ รุกขติ อตุตานํ รุกขิโต ตสฺส พาหิโร

ผู้ได้รักษาตนได้ ภายนอกของผู้นั้นก็เป็นอันได้รับการรักษาด้วย

๔๗ [๐๒.๑๒]

(๒๒/๓๒๕)

ตสฺมา รุกฺเขยฺย อตุตานํ อุกฺขิโต ปณฺฑิติโต สทา

ฉะนั้น บัณฑิตไม่ควรขุดโคนความดีของตนเสีย
พึงรักษาตนไว้ให้ได้ทุกเมื่อ

๔๘ [๐๒.๑๓]

(๒๒/๓๒๕)

อตุตฺตนา ว กตํ ปาปํ อตุตฺตนา สงฺกิลิสุสฺสติ

ตนทำชั่ว ตัวก็เศร้าหมองเอง

อตุตฺตนา อกตํ ปาปํ อตุตฺตนา ว วิสุทฺธเมติ

ตนไม่ทำชั่ว ตัวก็บริสุทธิ์เอง

๔๙ [๐๒.๑๔]

(๒๕/๒๒)

สุทฺธิ อสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ

ความบริสุทธิ์ ไม่บริสุทธิ์ เป็นของเฉพาะตัว

นาณฺโณ อณฺณํ วิโสธเย

คนอื่นทำคนอื่น ให้บริสุทธิ์ไม่ได้

๕๐ [๐๒.๑๕]

(๒๕/๒๒)

Yo ca rakkhati attānaṃ rakkhito tassa bāhīro

As a man guards himself, so too his exterior is guarded.

47 [02.12]

(22/325)

Tasmā rakkheyya attānaṃ akkhato paṇḍīto sadā

Therefore, a wise man should not eradicate his own virtue.
He should guard himself at all times.

48 [02.13]

(22/325)

Attanā va kataṃ pāpaṃ attanā saṅkilissati

With evil done by oneself, one is defiled.

Attanā akataṃ pāpaṃ attanā va visujjhati

With no evil done by oneself, one is purified.

49 [02.14]

(25/22)

Suddhi asuddhi paccattam

Purity and impurity are peculiar to oneself.

Nāñño aññaṃ visodhaye

One person cannot purify another.

50 [02.15]

(25/22)

นตฺถิ โลกเ วโห นาม
ชื่อว่าที่ลับไม่มีในโลก

๕๑ [๐๒.๑๖]

(๒๐/๔๗๙)

อตุตา เต ปุริส ชานาติ สจฺจํ วา ยทิ วา มุสา

แน่ะ บุรุษ! จริงหรือเท็จ ตัวท่านเองย่อมรู้

๕๒ [๐๒.๑๗]

(๒๐/๔๗๙)

สุกรานิ อสากฺุณิ อตุตโน อหิตานิ จ
ยํ เว หิตมฺุจ สาธุมฺุจ ตํ เว ปรมทุฏฺุกริ

กรรมไม่ดีและไม่เป็นประโยชน์แก่ตน ทำได้ง่าย
ส่วนกรรมดีและเป็นประโยชน์ กรรมนั้นแลทำได้ยากอย่างยิ่ง

๕๓ [๐๒.๑๘]

(๒๕/๒๒)

กฺุญฺาณํ วต โภ สกฺุชิ อตุตฺานํ อติมฺุญฺุบลฺิ

ท่านเอ๋ย! ท่านก็สามารถทำดีได้ ไยจึงมาดูหมิ่นตนเองเสีย

๕๔ [๐๒.๑๙]

(๒๐/๔๗๙)

Natthi loke raho nāma

There is no so-called secret place in the world.

51 [02.16]

(20/479)

Attā te purisa jānāti   saccaṃ vā yadī vā musā

Look, man! Whether it is true or false,
you yourself are well aware.

52 [02.17]

(20/479)

Sukarāni asādhūni   attano ahitāni ca
Yaṃ ve hitaṅca sādhuṅca   taṃ ve paramadukkaraṃ

Easy to do are deeds that are bad
and unbeneficial to oneself,
but most difficult to do indeed are deeds
that are good and beneficial.

53 [02.18]

(25/22)

Kalyāṇaṃ vata bho sakkhi   attānaṃ atimaññasi

Sir, you are capable of doing good.
Why do you look down upon yourself?

54 [02.19]

(20/479)

น เว ปิย์ เมติ ชนินุท ตาทิโส
 อตุตฺ นิรังกุจจ ปิยานิ เสเวติ

มัวพะวงอยู่ว่า นี่ของเราชอบ นี่ของเรารัก
 แล้วปล่อยปละละเลยตนเองเสีย
 คนอย่างนี้จะไม่ได้ประสบสิ่งที่ชอบสิ่งที่รัก

๕๕ [๐๒.๒๐]

(๒๘/๓๗๕)

อตุตา ว เสยฺโย ปรมมา ว เสยฺโย

ตนเองนี้แหละสำคัญกว่า สำคัญกว่าเป็นไหนๆ

ลพภา ปิยา โยจิตตุเตน ปจฺจดา

ตระเตรียมตนไว้ให้ดีกว่าแล้ว ต่อไปก็จะได้สิ่งที่รัก

๕๖ [๐๒.๒๑]

(๒๘/๓๗๕)

น ตํ ชิตฺ สากุ ชิตํ ยํ ชิตํ อวชิยุยติ

ชัชชนะใดกลับแพ้ได้ ชัชชนะนั้นไม่ดี

ตํ โข ชิตํ สากุ ชิตํ ยํ ชิตํ นาวชิยุยติ

ชัชชนะใดไม่กลับแพ้ ชัชชนะนั้นแลเป็นชัชชนะที่ดี

๕๗ [๐๒.๒๒]

(๒๗/๗๐)

อตุตา หเว ชิตํ เสยฺโย

ชนะตนนี้แล ดีกว่า

๕๘ [๐๒.๒๓]

(๒๕/๑๘)

*Na ve piyaṃ meti janinda tādiso
Attāṃ niraṅkacca piyāni sevati*

Ever obsessed with the idea “this is what I like;
this is what I love,” and then neglecting himself,
such a person will never find
what he likes or what he loves.

55 [02.20]

(28/375)

Attā va seyyo paramā va seyyo

Oneself is more important,
indeed far more important than anything else.

Labbhā piyā ocitattena pacchā

With oneself well-prepared,
one will later obtain what one loves.

56 [02.21]

(28/375)

Na taṃ jitaṃ sādhu jitaṃ yaṃ jitaṃ avajjīyati

Any win that will turn into a loss is not a good win.

Taṃ kho jitaṃ sādhu jitaṃ yaṃ jitaṃ nāvajjīyati

Any win that will not turn into a loss is a good win.

57 [02.22]

(27/70)

Attā have jitaṃ seyyo

It is better to conquer oneself than anything else.

58 [02.23]

(25/18)

โย สหสฺสํ สหสฺเสน   สงฺคาเม มานุเส ชีเน
 เอกญฺจ เขยฺยมตฺตานํ   ส เว สงฺคามชฺชุดฺโม

ถึงผู้ใดจะชนะเหล่าชน ได้พันคนพันครั้งในสงคราม
 ก็หาชื่อว่าเป็นผู้ชนะยอดเยี่ยมไม่
 ส่วนผู้ใดชนะตนคนเดียวได้
 ผู้นั้นแล ชื่อว่าผู้ชนะยอดเยี่ยมในสงคราม

๕๙ [๐๒.๒๔]

(๒๕/๑๘)

อดตฺนา โจทยตฺตานํ

จงเตือนตนด้วยตนเอง

๖๐ [๐๒.๒๕]

(๒๕/๓๕)

ปฏิมิเสตมตฺตานา

จงพิจารณา (ตรวจสอบ) ตนด้วยตนเอง

๖๑ [๐๒.๒๖]

(๒๕/๓๕)

ยทตฺตครหิ ตทกฺพฺพมาโน

ติดนได้ด้วยข้อใด อย่าทำเช่นนั้น

๖๒ [๐๒.๒๗]

(๒๕/๔๐๙)

อดตฺตานญฺเจ ตถา กยิรา   ยถญฺญมนุสฺสาสติ

ถ้าปราศสอนผู้อื่นนั้นใด ก็ควรทำตนนั้น

๖๓ [๐๒.๒๘]

(๒๕/๒๒๒)

Yo saḥassaṃ saḥassena   saṅgāme mānuse jine
Ekañca jeyyamattānaṃ   sa ve saṅgāmajuttamo

Even if a man may be victorious a thousand times
 over a thousand men in battle,
 he is not called the best victor.
 He is indeed called the supreme conqueror at war
 if he conquers just one man—himself.

59 [02.24]

(25/18)

Attanā codayattānaṃ

By oneself one must admonish oneself.

60 [02.25]

(25/35)

Paṭimaṃsetamattanā

By oneself one must scrutinize oneself.

61 [02.26]

(25/35)

Yadattagarahī tadakubbamāno

One must not do what one can blame oneself for.

62 [02.27]

(25/409)

Attānañce tathā kayirā   yathaññāmanusāsati

One should do what one constantly teaches others to do.

63 [02.28]

(25/22)

สุทสุสั วุชชมญเณสั
 โทษคนอื่น เห็นง่าย
 อุตตโน ปน ทุทุทสั
 แต่โทษตน เห็นยาก

๖๔ [๐๒.๒๙]

(๒๕/๒๘)

ปรสั หิ โส วุชชานิ โอบุณาติ ยถาวุสั
 โทษคนอื่นเที่ยวกระจาย เหมือนโปรยเกลบ

อุตตโน ปน ฉาเทติ กลีว กิตวา สโจ
 แต่โทษตนปิดไว้ เหมือนพรานนกเจ้าเล่ห์แฝงตัวบังกิ้งไม้

๖๕ [๐๒.๓๐]

(๒๕/๒๘)

อุตตานเมว ปจัม ปฏฐูปะ นิเวสเย
 อถญญมนุสาเสยฺย น กิลิสฺเสยฺย ปณฺฑิตโต

ทำตนนี้แหละ ให้ตั้งอยู่ในความดีอันสมควรก่อน
 จากนั้นจึงค่อยพรา้สอนผู้อื่น บัณฑิตไม่ควรมีข้อมัวหมอง

๖๖ [๐๒.๓๑]

(๒๕/๒๒)

อุตตานัน นาติวุตเตยฺย
 ไม่ควรลืมนตน

๖๗ [๐๒.๓๒]

(๒๗/๒๓๖๙)

* คำแปลอีกอย่างหนึ่งว่า "... แต่โทษตนปิดไว้ เหมือนน้กเลงสกาโงงซ่อนลูกสกา"

Sudassam vajjamaññesaṃ

It is easy to see others' faults.

Attano pana duddasaṃ

But it is hard to see one's own.

64 [02.29]

(25/28)

Paresaṃ hi so vajjāni opunāti yathābhusaṃ

One spreads others' faults as if winnowing chaff,

Attano pana chādeti kalimva kitavā saṭṭho

but hides one's own like a crafty fowler

hiding behind branches.*

65 [02.30]

(25/28)

*Attānameva paṭṭhamaṃ paṭirūpe nivesaye
Athaññamanusāseyya na kilisseya paṇḍito*

A man should first establish himself in proper goodness,
and only then should he admonish others.

A wise man should not be tarnished.

66 [02.31]

(25/22)

Attānaṃ nātivatteyya

One should not forget who one is.

67 [02.32]

(27/2369)

---

* Another rendition reads: "... but hides one's own like a crafty gambler hiding a bad throw."

นาณูณํ นิสฺสหาย ชีเวยุย

ไม่พึงอาศัยผู้อื่นยังชีพ

๖๘ [๐๒.๓๓]

(๒๕/๑๓๔)

อตุตฺตถุฏฺฏา อสุจึ มนุสฺสสา

พวกคนสกปรก คิดเอาแต่ประโยชน์ของตัวเอง

๖๙ [๐๒.๓๔]

(๒๕/๒๙๖)

น ปเรสฺสํ วิโลมานิ น ปเรสฺสํ กตาคตํ

ไม่ควรใส่ใจคำแสลงหูของผู้อื่น

ไม่ควรแสร้งมองธูระที่เขาทำและยังไม่ทำ

อตุตฺตโน ว อเวกฺขเยย กตานิ อกตานิ จ

ควรตั้งใจตรวจตราหน้าที่ของตนนี้แหละ
ทั้งที่ทำแล้วและยังไม่ทำ

๗๐ [๐๒.๓๕]

(๒๕/๑๔)

อตุตฺตทตฺถํ ปฺรตุเถน พหุณาปี น หาบเปย

การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ถึงจะมาก

ก็ไม่ควรให้เป็นเหตุทำลายประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของตน

อตุตฺตทตฺถมภิกฺขุภาย สทตฺถปฺสุโต สียา

กำหนดประโยชน์ที่หมายของตนให้แน่ชัดแล้ว

พึงชวนช่วยแนะในจุดหมายของตน

๗๑ [๐๒.๓๖]

(๒๕/๒๒)

Nāññam nissāya jīveyya

One should not rely on others for one's living.

68 [02.33]

(25/134)

Attatthapaññā asucī manussā

Those impure people think only of their own benefits.

69 [02.34]

(25/296)

Na paresam vilomāni na paresam katākataṃ

One should neither pay attention to others' harsh words
nor look for what they have done and not yet done.

Attano va avekkheyya katāni akatāni ca

One should scrutinize one's own duties,
both done and not yet done.

70 [02.35]

(25/14)

Attadattham paratthena bahunāpi na hāpaye

Doing benefits for someone else, albeit many,
should not come at the expense of one's own.

Attadatthamabhiññāya sadatthapasuto siyā

With one's own benefit clearly defined,
one should strive steadfastly for one's goal.

71 [02.36]

(25/22)

๓. จิตใจ

มโนบุพพุงคมา ธมฺมา

ธรรมทั้งหลาย มีใจนำหน้า

๗๒ [๐๓.๐๑]

(๒๕/๑๑)

จิตฺเตน นียติ โลกิ

โลกอันจิตย่อมนำไป

๗๓ [๐๓.๐๒]

(๑๕/๑๘๑)

ผนฺทนํ จปฺลํ จิตฺตํ

ทุรกฺขํ ทุนฺนิวารยํ

จิตมีธรรมชาติดีนรณ กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก

๗๔ [๐๓.๐๓]

(๒๕/๑๓)

สุทฺททฺทสํ สุนิปุณฺ

ยตฺถ กามนิปาตินํ

จิตนั้นเห็นได้แสนยาก ละเอียดย่อนยิ่งนัก มักตกไปหาอารมณ์ที่ใคร่

๗๕ [๐๓.๐๔]

(๒๕/๑๓)

วิหฺยุบฺติ จิตฺตวสานฺวุตฺตี

ผู้ประพฤิตตามอำนาจจิต ย่อมเดือดร้อน

๗๖ [๐๓.๐๕]

(๒๗/๓๑๖)

3. The Mind

Manopubbaṅgamā dhammā

Of all phenomena, the mind is the forerunner.

72 [03.01]

(25/11)

Cittena nīyati loko

By the mind, the world is led around.

73 [03.02]

(15/181)

Phandanam capalam cittaṃ durakkham dunnivārayaṃ

The mind is flickering and fickle,
difficult to guard and hard to restrain.

74 [03.03]

(25/13)

Suddasam sunipuṇaṃ yattha kāmanipātinaṃ

The mind is extremely hard to see,
highly subtle, inclining to what it desires.

75 [03.04]

(25/13)

Vihaññati cittavasānuvattī

He who follows the dictates of his mind will be in trouble.

76 [03.05]

(27/316)

จิตตฺตสฺส ทมโถ สาทุ

การฝึกจิต ให้เกิดผล ดี

๗๗ [๐๓.๐๖]

(๒๕/๑๓)

จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ

จิตที่ฝึกแล้ว นำสุขมาให้

๗๘ [๐๓.๐๗]

(๒๕/๑๓)

จิตฺตํ รกฺขเขตฺต เมธาวิ

ผู้มีปัญญา พึงรักษาจิต

๗๙ [๐๓.๐๘]

(๒๕/๑๓)

สจิตฺตมฺนุรฺกฺขถ

จงตามรักษาจิตของตน

๘๐ [๐๓.๐๙]

(๒๕/๓๓)

จิตฺเต สงฺกิลฺลฺหฺเจ ทฺคฺคตฺติ ปาฎิ กฺงฺขา

เมื่อจิตเศร้าหมองแล้ว ทุคติเป็นอันต้องหวัง

๘๑ [๐๓.๑๐]

(๑๒/๙๒)

จิตฺเต อสงฺกิลฺลฺหฺเจ สฺคฺคตฺติ ปาฎิ กฺงฺขา

เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง สุกติเป็นอันหวังได้

๘๒ [๐๓.๑๑]

(๑๒/๙๒)

Cittassa damatho sādhu

Taming the mind to be effective is good.

77 [03.06]

(25/13)

Cittaṃ dantaṃ sukhāvahaṃ

A tamed mind brings happiness.

78 [03.07]

(25/13)

Cittaṃ rakkhetha medhāvī

A sagacious man should guard his mind.

79 [03.08]

(25/13)

Sacittamanurakkhatha

Keep guarding your own mind.

80 [03.09]

(25/33)

Citte saṅkaliṭṭhe duggati pāṭikaṅkhā

With the mind defiled,
an unhappy destination is to be expected.

81 [03.10]

(12/92)

Citte asaṅkiliṭṭhe sugati pāṭikaṅkhā

With the mind undefiled,
a happy destination is to be expected.

82 [03.11]

(12/92)

เย จิตต์ สญฺญเมสฺสนฺติ โมกฺขนฺติ มารพฺพณา

ผู้รู้จักควบคุมจิตใจ จะพ้นไปได้จากบ่วงของมาร

๘๓ [๐๓.๑๒]

(๒๕/๑๓)

ทีโส ทิสฺ ยนฺตํ กยฺรา เวรี วา ปน เวรีนํ
มิจฺฉาปณฺหิตํ จิตฺตํ ปาปิโย นํ ตโต กเร

โจรกับโจร คนคู่เวรกัน พบกันเข้า
พึงทำความพินาศและความทุกข์ได้แก่กัน
จิตที่ตั้งไว้ผิด ทำแก่คน เลวร้ายยิ่งกว่านั้น

๘๔ [๐๓.๑๓]

(๒๕/๑๓)

น ตํ มาตา ปิตา กยฺรา อญฺเฆ วาปี จ ภาตกา
สมฺมาปณฺหิตํ จิตฺตํ เสยฺยโส นํ ตโต กเร

จิตที่ตั้งไว้ถูกต้อง ทำคนให้ประเสริฐประสพผลดี
ยิ่งกว่าที่มารดาบิดา หรือญาติทั้งหลายใด ๆ จะทำให้ได้

๘๕ [๐๓.๑๔]

(๒๕/๑๓)

Ye cittaṃ saññamessanti mokkhanti mārabandhanā

Those who know how to subdue the mind
will be liberated from the bonds of Mara, the Evil One.

83 [03.12]

(25/13)

*Diso disaṃ yantaṃ kayirā verī vā pana verinaṃ
Micchāpaṇihitaṃ cittaṃ pāpiyo naṃ tato kare*

A wrongly established mind inflicts on a man
greater harm than destruction and misery
brought about by a robber against a robber
or a hater against a hater.

84 [03.13]

(25/13)

*Na taṃ mātā pitā kayirā aññe vāpi ca nātakā
Sammāpaṇihitaṃ cittaṃ seyyaso naṃ tato kare*

Neither the mother, nor the father, nor any other relative
can make a man nobler and better
than can his own rightly established mind.

85 [03.14]

(25/13)

๔. การศึกษา

อวิชา ปรมมลิ

ความไม่รู้ เป็นมลทินที่สุดร้าย

๘๖ [๐๔.๐๑]

(๒๓/๑๐๕)

วิชา อุปตติ เสฏฐา

บรรดาสิ่งที่อกงามขึ้นมา วิชาประเสริฐสุด

๘๗ [๐๔.๐๒]

(๑๕/๒๐๖)

อวิชา นิปตติ วรา

บรรดาสิ่งที่โรยราร่วงหาย อวิชาหมดไปได้เป็นที่ที่สุด

๘๘ [๐๔.๐๓]

(๑๕/๒๐๖)

วรมสุตตรา ทนฺตา อชานียา จ สินฺธุวา

กฺกุชฺชรา จ มหานาคา อตุตฺตทนฺโต ตโต วริ

อัสตร อชานโย สินธพ กุญฺชร และช้างหลวง

ฝึกแล้ว ล้วนดีเลิศ

แต่คนที่ฝึกตนแล้ว ประเสริฐยิ่งกว่านั้น

๘๙ [๐๔.๐๔]

(๒๕/๓๓๓)

4. Education

Avijjā paramaṃ malaṃ

Ignorance is the most heinous impurity.

86 [04.01]

(23/105)

Vijjā uppatataṃ seṭṭhā

Of things that flourish, knowledge is the best.

87 [04.02]

(15/206)

Avijjā nipatataṃ varā

Of things that fade away, ignorance eliminated is the best.

88 [04.03]

(15/206)

Varamassatarā dantā

ājānīyā ca sindhavā

Kuñjarā ca mahānāgā

attadanto tato varaṃ

Mules, thoroughbreds, horses of the Indus valley,
elephants, and big tuskers are all excellent when tamed,
but a person with himself tamed is even better.

89 [04.04]

(25/33)

ทนุโต เสฏโฐ มนุสฺเสสฺสุ

ในหมู่มนุษย์ คนประเสริฐ คือคนที่ฝึกแล้ว

๙๐ [๐๔.๐๕]

(๒๕/๓๓)

โน เจ อสฺส สกา พุทธิ วินโย वा सुสิग्ghiโต
วเน อนุทมहीโสว จเรยฺย พหุโก ชโน

ถ้าไม่มีพุทธิปัญญา แลมิได้ศึกษาระเบียบวินัย

คนทั้งหลายก็จะดำเนินชีวิต เหมือนดังกระป๋อบอดในกลางป่า

๙๑ [๐๔.๐๖]

(๒๗/๑๐๔๘)

อปฺปสุสฺสตาຍํ บุริโส พลิวทฺโทว ชีรติ
มंसานิ ตสฺส วฑฺฒนติ ปญฺญา ตสฺส น วฑฺฒนติ

คนที่เล่าเรียนน้อย ย่อมแก่เหมือนโคถึก
เนื้อหนังของเขาพัฒนา แต่ปัญญาหาพัฒนาไม่

๙๒ [๐๔.๐๗]

(๒๕/๒๑)

ตสฺส สํหีรปญฺญสฺส วิวโร ชายเต มหา

เมื่ออ่อนปัญญา ช่องทางวิบัติก็เกิดได้มหันต์

๙๓ [๐๔.๐๘]

(๒๗/๒๑๔๑)

กิจฺจหา วุตฺติ อสิปฺปสฺส

คนไม่มีศีลปวิทยา เป็นอยู่ยาก

๙๔ [๐๔.๐๙]

(๒๗/๑๖๕๑)

Danto seṭṭho manussesu

Among humans the noblest is one tamed.

90 [04.05]

(25/33)

No ce assa sakā buddhi   vinayo vā susikkhito
Vane andhamahimsova   careyya bahuko jano

With neither wisdom nor well-trained discipline,
a great number of people will lead their lives
like blind buffaloes in the forest.

91 [04.06]

(27/1048)

Appassutāyaṃ puriso   balivaddova jīrati
Maṃsāni tassa vaḍḍanti   paññā tassa na vaḍḍhati

A man of little learning grows old like a bull.
His bulk grows, but his wisdom does not.

92 [04.07]

(25/21)

Tassa saṃhīrapaññassa   vivaro jāyate mahā

With little wisdom, one is greatly exposed to ruin.

93 [04.08]

(27/2141)

Kicchā vutti asippassa

It is hard to survive without an art or science.

94 [04.09]

(27/1651)

ป๋ตุเต วิหุซาสู จาปย
จงให้บุตรเรียนรัฐวิทยา

๙๕ [๐๔.๑๐]

(๒๗/๒๑๔๑)

สัวิรุฬุเหถ เมธาวี เขตเต พืซัว วุฎุจียา

คนมีปัญญายอมงอกงาม ดังพีชในนางอกงามด้วยน้ำฝน

๙๖ [๐๔.๑๑]

(๒๗/๒๑๔๑)

ภเวยุย ปริบุ/จุดโก

พึงเป็นนักสอบถาม ชอบค้นหาความรู้

๙๗ [๐๔.๑๒]

(๒๘/๙๔๙)

สิกุเขยุย สิกุชิตพพานิ

อะไรควรศึกษา ก็พึงศึกษาเถิด

๙๘ [๐๔.๑๓]

(๒๗/๑๐๘)

สาธุ ไช สิปปกั นาม อปี ยาทิสกัทิสั

ขึ้นชื่อว่าศิลปวิทยา ไม่ว่าอย่างไรๆ ให้ประโยชน์ได้ทั้งนั้น

๙๙ [๐๔.๑๔]

(๒๗/๑๐๗)

Putte vijjāsu ṭhāpaya

Let your children acquire knowledge.

95 [04.10]

(27/2141)

Samviraḷhetha medhāvī khetṭe bjaṃva vuṭṭhiyā

A man of wisdom flourishes
like a plant in the field blooming with rain water.

96 [04.11]

(27/2141)

Bhaveyya paripucchako

One should be investigative.

97 [04.12]

(28/949)

Sikkheyya sikkhitabbāni

One should study what is worth studying.

98 [04.13]

(27/108)

Sādhu kho sippakarāṃ nāma api yādisakīdisarāṃ

Whatever is called an art or science is profitable.

99 [04.14]

(27/107)

สพพ์ สุตมธิเยถ หีนมุกกฏจุมชฺฉิมิ
 สพพสุส อตุถิ ชาเนยฺย น จ สพพ์ ปโยชเย
 โหติ ตาทิสโก กาโล ยตุถ อตุถาวหิ สุตฺ

อันความรู้ควรเรียนทุกอย่าง ไม่ว่าจะต่ำ สูง หรือปานกลาง
 ควรรู้ความหมาย เข้าใจทั้งหมด แต่ไม่จำเป็นต้องใช้ทุกอย่าง
 วันหนึ่งจะถึงเวลาที่ความรู้นั้นนำมาซึ่งประโยชน์

๑๐๐ [๐๔.๑๕]

(๒๗/๘๑๗)

ลามกมฺยา น สิกฺขติ

นักปราชญ์ไม่ศึกษาเพราะอยากได้ลามก

๑๐๑ [๐๔.๑๖]

(๒๕/๔๑๗)

กิตฺติญฺจ ปปฺโปติ อธิจฺจ เวเท
 สนฺตึ ปุณฺเณติ จรณฺน ทนฺโต

เล่าเรียนสำเร็จวิทยา ก็ย่อมได้เกียรติ
 แต่ฝึกอบรมด้วยจริยาต่างหาก จึงจะสงบสันติ

๑๐๒ [๐๔.๑๗]

(๒๗/๘๔๒)

หีนชฺจใจปิ เจ โหติ อฏฺฐาตา ธิติมา นโร
 อาจารย์สืลสมฺปนฺโน นิเส อคฺคิวั ภาสติ

คนเรา ถึงมีชาติกำเนิดต่ำ แต่หากขยันหมั่นเพียร
 มีปัญญา ประกอบด้วยอาจารย์และศีล ก็รุ่งเรืองได้
 เหมือนอยู่ในคันทมิต ก็สว่างไสว

๑๐๓ [๐๔.๑๘]

(๒๗/๒๑๔๑)

Sabbaṃ sutamadhīyetha   hīnamukkaṭṭhamajjhimam̐
Sabbassa atthaṃ jāneyya   na ca sabbaṃ payojaye
Hoti tādisako kālo   yattha atthāvahaṃ sutam̐

Knowledge of all levels, whether elementary,
 advanced, or intermediate, should be acquired
 with all meanings understood.

But not everything needs to be applied,
 for someday there will come a time
 when that knowledge brings benefit.

100 [04.15]

(27/817)

Lābhakamyā na sikkhati

A sage does not study for the sake of gain.

101 [04.16]

(25/417)

Kittikañca pappoti adhicca vede
Santiṃ puñeti caraṇena danto

Success in study begets glory,
 but it is training in good conduct that brings peace of mind.

102 [04.17]

(27/842)

Hīnajaccopi ce hoti   uṭṭhātā dhitimā naro
Ācārasīlasampanno   nise aggīva bhāsati

A man even of lowly birth, if he is diligent, wise,
 and of good conduct and morality,
 can thrive like a glow on a dark night.

103 [04.18]

(27/2141)

สูงสุดสุสา สุตวฑฺฒนี   สุตํ ปญฺญา วฑฺฒนํ
 ปญฺญา อตฺถํ ชานาติ   ภาโต อตฺถเ อสุชาวโ

ความใฝ่เรียนสดับ เป็นเครื่องพัฒนาความรู้
 ความรู้จากการเรียนสดับนั้น เป็นเครื่องพัฒนาปัญญา
 ด้วยปัญญา ก็รู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์
 ประโยชน์ที่รู้จักแล้วก็นำสุขมาให้

๑๐๔ [๐๔.๑๙]

(๒๖/๒๖๘)

วิชาจรรณสมฺปนฺโน   โส เสฏฺโฐ เทวมานุเส

คนที่สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติ
 เป็นผู้ประเสริฐสุดทั้งในหมู่มนุษย์และเทวดา

๑๐๕ [๐๔.๒๐]

(๑๑/๗๒)

Sussūsā sutavaḍḍhanī
Paññāya atthaṃ jānāti

sutaṃ paññāya vaḍḍhanaṃ
ñāto attho sukhāvaho

Inquisitiveness is a tool of knowledge.

The knowledge thus gained is an instrument of wisdom.

Through this wisdom one recognizes what is beneficial.

The benefit thus recognized in turn brings happiness.

104 [04.19]

(26/268)

Vijjācaraṇasampanno

so seṭṭho devamānuse

He who is perfect in true knowledge and good conduct

is the noblest among both men and gods.

105 [04.20]

(11/72)

๕. ปัญญา

ปัญญา โลกสุมิ ปชุไซโต

ปัญญา เป็นดวงขวาลาในโลก

๑๐๖ [๐๕.๐๑]

(๑๕/๒๑๘)

นตฺถิ ปัญฺหาสมา อภา

แสงสว่างเสมอด้วยปัญญา ไม่มี

๑๐๗ [๐๕.๐๒]

(๑๕/๒๑๙)

ปัญญา นรานํ รตนํ

ปัญญา เป็นดวงแก้วของคน

๑๐๘ [๐๕.๐๓]

(๑๕/๑๕๙)

ปัญญาชีวี ชีวิตมาหุ เสฏฺฐิ

ปราชญ์ว่า ชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา ประเสริฐสุด

๑๐๙ [๐๕.๐๔]

(๑๕/๘๔๑)

ปัญญา ว ธเนน เสยฺโย

ปัญญาแล ประเสริฐกว่าทรัพย์

๑๑๐ [๐๕.๐๕]

(๑๓/๔๕๑)

5. Wisdom

Paññā lokasmi pajjoto

Wisdom is the lamp in the world.

106 [05.01]

(15/218)

Natthi paññāsamā ābhā

No light equals wisdom.

107 [05.02]

(15/29)

Paññā narānaṃ ratanaṃ

Wisdom is the gem of human beings.

108 [05.03]

(15/159)

Paññājīviṃ jīvitamāhu seṭṭham

Living by wisdom, the sages say, is the noblest.

109 [05.04]

(15/841)

Paññā va dhanena seyyo

Wisdom is indeed superior to wealth.

110 [05.05]

(13/451)

ปัญญา หิ เสฏฐา กุสลา วทนต์ิ

คนฉลาดกล่าวว่า ปัญญาแลประเสริฐสุด

๑๑๑ [๐๕.๐๖]

(๒๗/๒๔๖๘)

ปัญญา เจริญ ปราสคติ

ปัญญาเป็นเครื่องปกครองตัว

๑๑๒ [๐๕.๐๗]

(๑๕/๑๗๕)

ราโค โทโส มโท โมโห ยตุถ ปรุฎา น คารุติ

ราคะ โทสะ ความมัวเมาและโมหะ เข้าที่ไหน

ปัญญายอมเข้าไม่ถึงที่นั่น

๑๑๓ [๐๕.๐๘]

(๒๗/๑๒๔๙)

ยถาทเก อจฺเณ วิปฺสนฺเน

โส ปฺสฺสฺติ สิปฺปิกสมฺพุทฺทญฺจ

สกุขํ วาลุกํ มจฺจคฺคฺมพํ

เมื่อน้ำใส กระจ่างแจ้ว ก็จะมองเห็นหอยกาบ
หอยโข่ง กรวด ทราย และฝูงปลาได้ชัดเจน ฉันทิด

เอวํ อนาวิลฺมฺหิ จิตฺเต

โส ปฺสฺสฺติ อตฺตทตฺถํ ปรตฺถํ

เมื่อจิตไม่ขุ่นมัว จึงจะมองเห็นประโยชน์ตน
ประโยชน์ผู้อื่น ได้ชัดเจน ฉันทัน

๑๑๔ [๐๕.๐๙]

(๒๗/๒๒๐)

Paññā hi seṭṭhā kusalā vadanti

Wisdom indeed, the wise say, is the noblest.

111 [05.06]

(27/2468)

Paññā cemaṃ pasāsati

Wisdom is the tool for governing one's life.

112 [05.07]

(15/175)

Rāgo doso mado moho   yattha paññā na gādhati

Where there is access of passion,
hatred, infatuation, and delusion,
there is no access of wisdom.

113 [05.08]

(27/1249)

*Yathodake acche vipvasanne
So passati sippikasambukañca
Sakkharaṃ vālukaṃ macchagumbaṃ*

Just as when the water is clear and translucent,
one can distinctly see shells,
molluscs, pebbles, sand, and fish,

*Evaṃ anāvilamhi citte
So passati attadatthaṃ paratthaṃ*

so too when the mind is not muddled,
one can lucidly see benefits for oneself and for others.

114 [05.09]

(27/220)

ปญญา สุตวินิจฺฉินี

ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยสิ่งที่ได้เล่าเรียน

๑๑๕ [๐๕.๑๐]

(๒๗/๒๔๔๔)

ปญญาสทิตโต นโร อธิ ทุกฺเข สุขานิ วินุทติ

คนมีปัญญา ถึงแมตกทุกข์ ก็ยังหาสุขพบ

๑๑๖ [๐๕.๑๑]

(๒๗/๒๔๔๔)

ทาโสว ปญฺญสฺส ยสฺสฺสฺสึ พาลโ

อตฺเตสฺส ชาเตสฺส ตถาวิเธสฺส

คนโง่ถึงมียศ ก็กลายเป็นทาสของคนมีปัญญา

เมื่อมีเรื่องราวต่างๆ เกิดขึ้น

ยํ ปญฺทิตโต นิปฺพนํ สํวิเธติ

สมฺโมหมาปชฺชติ ตตฺถ พาลโ

บัณฑิตจัดการเรื่องใดอันเป็นเรื่องละเอียดอ่อน

คนโง่ย่อมถึงความหลงใหลในเรื่องนั้น

เอตมฺปิ ทิสฺวาน อหํ วทามิ

ปญฺโถว เสยฺโย น ยสฺสฺสฺสึ พาลโ

ข้าพเจ้ามองเห็นเหตุผลนี้ จึงกล่าวว่า

คนมีปัญญาประเสริฐกว่า คนโง่ถึงจะมียศก็หาประเสริฐไม่

๑๑๗ [๐๕.๑๒]

(๒๗/๒๑๐๑)

Paññā sutavinicchini

Wisdom is the tool for judging what is learned.

115 [05.10]

(27/2444)

Paññāsahito naro idha dukkhe sukhāni vindati

A wise man, even when in misery,
can still find happiness.

116 [05.11]

(27/2444)

Dāsova paññassa yasassi bālo

Atthesu jātesu tathāvidhesu

Even with his high rank, a fool becomes subservient
to a wise man when issues arise.

Yaṃ paṇḍito nipuṇaṃ saṃvidheti

Sammohamāpajjati tatha bālo

While the wise man takes care of a subtle matter,
the fool becomes infatuated with it.

Etampi disvāna ahaṃ vadāmi

Pañño va seyyo na yasassi bālo

Having seen this reason, I therefore say:
A man with his wisdom is nobler;
a fool is not noble even with his high rank.

117 [05.12]

(27/2101)

อนฺโห ยถา ไชติมิทฺธิฏฺฐเหยุย

ขาดตาปัญญาเสียแล้ว ก็เหมือนคนตาบอด
เหยียบลงไปได้ แม้กระทั่งไฟที่ส่องทาง

๑๑๘ [๐๕.๑๓]

(๒๗/๑๗๓๔)

ปญฺญา ย ติตฺตึนํ เสฏฺฐํ

อิมด้วยปัญญา ประเสริฐกว่าความอิมทั้งหลาย

๑๑๙ [๐๕.๑๔]

(๒๗/๑๖๔๓)

ปญฺญา ย ติตฺตํ ปุริสํ ตณฺหา น กุรุเต วสํ

คนที่อิมด้วยปัญญา ตัณหาเอาไว้ในอำนาจไม่ได้

๑๒๐ [๐๕.๑๕]

(๒๗/๑๖๔๓)

สากจฺฉาย ปญฺญา เวทิตพฺพา

ปัญญารู้ได้ด้วยการสนทนา

๑๒๑ [๐๕.๑๖]

(๒๕/๑๓๔)

สุสุสุสฺสํ ลภเต ปญฺญํ

รู้จักฟัง ย่อมได้ปัญญา

๑๒๒ [๐๕.๑๗]

(๑๕/๘๔๕)

Andho yathā jotimadhiṭṭhaheyya

Without the eye of wisdom, one is like a blind man
who can step even on the light that illuminates the path.

118 [05.13]

(27/1734)

Paññāya tittīnaṃ seṭṭhaṃ

Saturation with wisdom excels all other saturations.

119 [05.14]

(27/1643)

Paññāya tittāṃ purisaṃ taṇhā na kurute vasaṃ

A man saturated with wisdom is not subjugated by craving.

120 [05.15]

(27/1643)

Sākacchāya paññā veditabbā

Wisdom is to be known through dialogue.

121 [05.16]

(25/134)

Sussūsaṃ labhate paññaṃ

Wisdom is gained through attentive listening.

122 [05.17]

(15/845)

Uṭṭhānakālamhi anuṭṭhahāno   yuvā balī ālasiyaṃ upeto
Sāmsannasaṅkappamano kusīto   paññāya maggaṃ alaso na vindati

An idler does not find the path of wisdom,
 who does not arise when it is time to arise,
 who is inert though still young and strong,
 whose thought is left stagnant,
 and who is slothful and torpid.

123 [05.18]

(25/30)

Yogā ve jāyate bhūri

Wisdom arises through its exercise.

124 [05.19]

(25/30)

Jīvatevāpi sappañño   api vittaparikkhayā

A man with wisdom can still survive
 even if wealthless.

125 [05.20]

(26/372)

Paññāya ca alābhena   vittavāpi na jīvati

But without wisdom,
 a man cannot survive even with his wealth.

126 [05.21]

(26/372)

นตฺถิ ปญฺญา อคฺมายิโน

ปัญญาไม่มี แก่ผู้ไม่พินิจ

๑๒๗ [๐๕.๒๒]

(๒๕/๓๕)

นตฺถิ ฌานํ อปญฺยสุตฺต

ความพินิจ ไม่มีแก่คนไร้ปัญญา

๑๒๘ [๐๕.๒๓]

(๒๕/๓๕)

โยนิโส วิจิเน ธมฺมํ

พึงวิจัยเรื่องราวตลอดสายให้ถึงต้นตอ

๑๒๙ [๐๕.๒๔]

(๒๓/๓)

ปญฺญา ยตฺถํ วิปสุตฺติ

จะมองเห็นนอรรถชัดแจ้งด้วยปัญญา

๑๓๐ [๐๕.๒๕]

(๒๓/๓)

ปญฺญํ นปฺปมฺชฺเชยฺย

ไม่พึงละเลยการใช้ปัญญา

๑๓๑ [๐๕.๒๖]

(๑๔/๖๘๓)

Natthi paññā ajhāyino

There is no wisdom in one
who lacks absorptive concentration.

127 [05.22]

(25/35)

Natthi jhānaṃ apaññassa

There is no absorptive concentration in one
who lacks wisdom.

128 [05.23]

(25/35)

Yoniso vicine dhammaṃ

One should investigate a matter thoroughly,
tracing it all the way to its root.

129 [05.24]

(23/3)

Paññāyatthaṃ vipassati

Meaning will be distinctly seen with wisdom.

130 [05.25]

(23/3)

Paññaṃ nappamajjeyya

One should not neglect the use of wisdom.

131 [05.26]

(14/683)

ปัญญาปริสฺสุตฺตํ

คนยอมบริสุทธ์ด้วยปัญญา

๑๓๒ [๐๕.๒๗]

(๒๕/๓๑๑)

ปโรสสุตฺตมฺปิ สมากตานิ   กนฺตเยยฺย เต วสุตฺตํ อปญฺญา
เอโกว เสยฺโย บุริโส สปญฺโณ   โย ภาสิตสุตฺต วิชานาติ อตุถิ

คนโง่เขลามาร่วมกันแม้ตั้งกว่าพันคน พวกเขาไม่มีปัญญา
ถึงจะพำรำครำครวญอยู่ตลอดร้อยปี ก็หาประโยชน์ไม่
คนมีปัญญารู้ความแห่งภษิต คนเดียวเท่านั้น ประเสริฐกว่า

๑๓๓ [๐๕.๒๘]

(๒๗/๓๑๑)

Paññāya parisujjhati

By wisdom one is purified.

132 [05.27]

(23/311)

Parosahassampi samāgatānaṃ   kandeyyu te vassasataṃ apaññā
Ekova seyyo puriso sapañño   yo bhāsītassa vijānāti atthaṃ

Even over a thousand fools having come together,
as they have no wisdom,
their chattering even for a hundred years is to no avail.
Nobler indeed is only one wise man
who understands the meaning of a saying.

133 [05.28]

(27/99)

๖. เลี้ยงชีพ-สร้างตัว

ปฏิรูปการี ฐรวา อัญญาตา วินุทเต ธนั

ขยัน เอาธุระ ทำเหมาะจิงหวะ ย่อมหาทรัพย์ได้

๑๓๔ [๐๖.๐๑]

(๑๕/๘๔๕)

สมุจจาเปติ อตุตทานั อณู อคฺคิวั สนุธมึ

ตั้งตัวให้ได้ เหมือนก่อไฟจากกองน้อย

๑๓๕ [๐๖.๐๒]

(๒๗/๔)

โกเค สัหฺรมาณสุส ภามรสฺส อิริยโต

เก็บรวบรวมทรัพย์สิน เหมือนฝั้งที่ยวรวมน้ำหวานสร้างรัง

๑๓๖ [๐๖.๐๓]

(๑๑/๑๙๗)

โกคา สนฺนิจยั ยนฺติ วมุมิโกวุปฺจียติ

ทรัพย์สินย่อมพอกพูนขึ้นได้ เหมือนดั่งก่อจอมปลวก

๑๓๗ [๐๖.๐๔]

(๑๑/๑๙๗)

อัญญาตา กมฺมชฺเยเยสุ

อบุปฺมตฺโต วิธานวา

สมึ กปฺเปติ ชีวิทึ

สมฺภาตึ อนุรฺกฺขติ

ขยันทำงาน ไม่ประมาท ฉลาดในวิธีจัดการ เลี้ยงชีพแต่พอดี

ย่อมรักษาทรัพย์สมบัติให้คงอยู่และเพิ่มทวี

๑๓๘ [๐๖.๐๕]

(๒๓/๑๔๕)

6. Earning a Living and Building a Career

Paṭirūpakārī dhuravā

uṭṭhātā vindate dhanam

Working hard, attending to one's duties,
and doing things in a timely manner, one can acquire wealth.

134 [06.01]

(15/845)

Samuṭṭhāpeti attānam

aṇum aggimva sandhamam

Establish yourself like kindling a fire from a small mass.

135 [06.02]

(27/4)

Bhoge saṃharamānassa

bhamarassa iriyato

Amass your wealth

like a bee collecting nectar to build its hive.

136 [06.03]

(11/197)

Bhogā sannicayaṃ yanti

vammikovūpacīyati

Possessions can be accrued like a termite hill being formed.

137 [06.04]

(11/197)

Uṭṭhātā kammadheyyesu

appamatto vidhānavā

Samam kappeti jīvitam

sambhataṃ anurakkhati

Working hard, not being negligent,
being well versed in management, and living in moderation,
a man protects his wealth and makes it grow.

138 [06.05]

(23/145)

น นิกตยา ธนั หเว

ไม่พึ่งหาทรัพย์ด้วยการคดโกง

๑๓๙ [๐๖.๐๖]

(๒๗/๖๐๓)

ธมฺเมเน วิตุตฺเมเสยฺย

พึ่งหาเลี้ยงชีพ โดยทางชอบธรรม

๑๔๐ [๐๖.๐๗]

(๒๗/๖๐๓)

ปโยชเย ธมฺมิกํ ไส วณิซุฑฺฒิ

พึงประกอบการค้าที่ชอบธรรม

๑๔๑ [๐๖.๐๘]

(๒๕/๓๕๓)

ฉิรตฺถุ ตํ ยสฺลามํ

ชนลาภญจ พุราหฺมณ

ยา วุตฺติ วินิปาเตน

อธมฺมจรเณน วา

นารังเกยจ การได้ยศ การได้ลาภ การเลี้ยงชีพ

ด้วยการยอมลดคุณค่าของชีวิต หรือด้วยการประพฤติอธรรม

๑๔๒ [๐๖.๐๙]

(๒๗/๕๓๗)

อลาโภ ธมฺมิโก เสยฺโย

ยญฺเจ ลาโภ อธมฺมิโก

ถึงไม่ได้ แต่ชอบธรรม ยังดีกว่าได้โดยไม่ชอบธรรม

๑๔๓ [๐๖.๑๐]

(๒๖/๓๘๒)

Na nikatyā dhanam hare

A man should not seek wealth by fraudulent means.

139 [06.06]

(27/603)

Dhammena vittameseyya

A man should earn his living righteously.

140 [06.07]

(27/603)

Payojaye dhammikaṃ so vaṇijjaṃ

One should engage in righteous business.

141 [06.08]

(27/353)

Dhiratthu taṃ yasalābham

dhanalābhañca brāhamaṇa

Yā vutti vinipātena

adhammacaraṇena vā

It is despicable to obtain your glory, acquire your wealth,
and earn your living by lowering the value of your life
or by conducting yourself wrongfully.

142 [06.09]

(27/537)

Alābho dhammiko seyyo

yañce lābho adhammiko

Being righteous without gaining
is better than gaining without being righteous.

143 [06.10]

(26/382)

ยถา ภาตุตญฺจ พยาหาร

จงทำงานให้สมกับอาหารที่บริโภค

๑๔๔ [๐๖.๑๑]

(๒๗/๑๓๐)

ยหี ซีเว ตหี คจฺเณ

น นิเกตฺหโต สียา

ชีวิตจะอยู่ได้ทีไหน พึ่งไปที่นั่น ไม่พึ่งให้ที่อยู่มาตนเสีย

๑๔๕ [๐๖.๑๒]

(๒๗/๒๐๖)

เทวว ตาต ปทกานิ

ยตุถ สพฺพํ ปติฏฺฐิจิตํ

อลทฺฐสฺส จ โย ลาโภ

ลทฺฐสฺส จานุรฺกฺขนา

ผลประโยชน์ทั้งปวง ตั้งอยู่ที่หลัก ๒ ประการ คือ
การได้สิ่งที่ยังไม่ได้ และการรักษาสິงที่ได้แล้ว

๑๔๖ [๐๖.๑๓]

(๒๗/๒๔๔๒)

น หิ จินฺตามยา โภคา

อิตุถียา บุริสฺสฺส วา

โภคะของใคร ไม่ว่าสตรีหรือบุรุษ
ที่จะสำเร็จเพียงด้วยคิดเอาย่อมนไม่มี

๑๔๗ [๐๖.๑๔]

(๒๘/๔๕๐)

สกมฺมฺนา โหติ ผลฺลูปฺตฺติ

ความอับดีแห่งผล ย่อมมีได้ด้วยการกระทำของตน

๑๔๘ [๐๖.๑๕]

(๒๗/๒๒๔๗)

Yathā bhuttañca byāhara

Do your work so that it is worth the food you eat.

144 [06.11]

(27/130)

Yahiṃ jīve tahiṃ gacche   na nicketahato siyā

One should go wherever one can spend one's life.

One should not get oneself killed by the place one lives.

145 [06.12]

(27/206)

Dveva tāta padakāni   yattha sabbaṃ patiṭṭhitaṃ
Aladdhassa ca yo lābho   laddhassa cānurakkhanā

All benefits are based on two principles:
procuring the unprocured and protecting the procured.

146 [06.13]

(27/2442)

Na hi cintāmayā bhogā   itthiyā purisassa vā

Wealth, whether of a woman or of a man,
will never be acquired by mere thought.

147 [06.14]

(28/450)

Sakammunā hoti phalūpapatti

Fruition arises from one's own action.

148 [06.15]

(27/2247)

นิทุทาสีลี สภาสีลี   อนุจจาตา จ โย นโร
อลไส โกรปญญาโณ   ตั ปราวาโต มุขั

คนใดชอบนอน ชอบมั่วสุม ไม่เอางาน เกียจคร้าน
เอาแต่โกรธ งุ่นง่าน นั่นคือปากทางของความเสื่อม

๑๔๙ [๐๖.๑๖]

(๒๕/๓๐๔)

ปญญา พุทธิสมฺปนฺโน   วิธานวิธิโกวิท
กาลญญ สมยญญ จ   ส ราชวดี วเส

คนมีปัญญา ประกอบด้วยความรู้ ฉลาดในวิธีจัดการ
รู้จักกาล รู้จักสมัย จึงควรเข้ารับราชการ

๑๕๐ [๐๖.๑๗]

(๒๘/๙๖๙)

อุจจาตา กมุเมเยเยสุ   อปฺปมตฺโต วิจฺจุขโณ
สุสิวิทิกมฺมนฺโต   ส ราชวดี วเส

คนที่ขยันในหน้าที่ ไม่ประมาท เอาใจใส่สอดส่องตรวจตรา
จัดการงานให้เรียบร้อยเป็นอันดี จึงควรเข้ารับราชการ

๑๕๑ [๐๖.๑๘]

(๒๘/๙๖๙)

อนากุลา จ กมฺมนฺตา   เอตมฺมงฺคฺลมฺตฺตมํ

การทำงานไม่คั่งค้ำสับสน เป็นมงคลอย่างสูงสุด

๑๕๒ [๐๖.๑๙]

(๒๕/๓๑๘)

Niddāsīlī sabhāsīlī   *anuṭṭhātā ca yo naro*
Alaso kodhapaññāṇo   *taṃ parābhavato mukhaṃ*

A man who is fond of sleeping,
fond of hanging around with others, shirking work, lazy,
and given to anger and irritation—that is a channel of ruin.

149 [06.16]

(25/304)

Paññavā buddhisampanno   *vidhānavidhikovido*
Kālaññū samayaññū ca   *sa rājavatiṃ vase*

A man of wisdom, endowed with knowledge,
well versed in management,
cognizant of the opportune time,
and aware of the right occasion,
should enter into royal service.

150 [06.17]

(28/969)

Uṭṭhātā kammadheyyesu   *appamatto vicakkhaṇo*
Susaṃvihitakammanto   *sa rājavatiṃ vase*

A man who is diligent in his duties, mindful,
scrutinizing, and capable of managing his work
should enter into royal service.

151 [06.18]

(28/969)

Anākulā ca kammantā   *etammaṅgalamuttamaṃ*

Work not left undone or disorganized—
this is the highest blessing.

152 [06.19]

(25/318)

๗. เพียรพยายาม-ทำหน้าที่

วายนเมถว นุริโส

ยาว อตถสฺส นิปรปทา

เป็นคนควรพยายามเรื่อยไป จนกว่าผลที่หมายจะสำเร็จ

๑๕๓ [๐๗.๐๑]

(๑๕/๘๙๑)

อนิพฺพินฺนุทฺยการิสฺส

สมฺมทตฺโต วิปฺจจติ

ทำเรื่อยไป ไม่ท้อถอย ผลที่ประสงค์จะสำเร็จสมหมาย

๑๕๔ [๐๗.๐๒]

(๒๗/๒๔๔๔)

อาสีเสถว นุริโส

น นิพฺพินฺนุทฺยเยย ปณฺชติโต

ปสฺสสามิ โวหํ อตฺตานํ

ยถา อิจฺฉี ตถา อหุ

เป็นคนควรหวังเรื่อยไป บัณฑิตไม่ควรท้อแท้

เราเห็นประจักษ์มากับตนเอง

เราปรารถนาอย่างไร ก็ได้สมตามนั้น

๑๕๕ [๐๗.๐๓]

(๒๘/๔๕๐)

ทุกฺขุปนฺนิตฺตปิ นโร สฺปนฺนุโย

อาสํ น ฉินฺนุทฺยเยย สฺซหาคมาย

คนมีปัญญา ถึงเผชิญอยู่กับความทุกข์

ก็ไม่ยอมสิ้นหวังที่จะได้ประสบความสุข

๑๕๖ [๐๗.๐๔]

(๒๘/๔๕๐)

7. Making Efforts and Doing Duties

Vāyametheva puriso yāva atthassa nippadā

A man should keep on striving until his goal is achieved.

153 [07.01]

(25/891)

Anibbindiyakāriṣṣa sammadattho vipaccati

Plough ahead without feeling discouraged,
and your objective will be accomplished as wished.

154 [07.02]

(27/2444)

Āsīnsetheva puriso na nibbindeyya paṇḍito
Passāmi vohaṃ attānaṃ yathā icchīm tathā ahu

A man should cling to his hope;
a wise man should not be discouraged;
I have realized this for myself—
whatever I desire I obtain.

155 [07.03]

(28/450)

Dukkhūpanītopi naro sapañño
Āsaṃ na chindeyya sukhāgamāya

A wise man, even when confronted with misery,
never gives up the hope to find happiness.

156 [07.04]

(28/450)

นาลโส วินุทเต สุขี

คนเกียจคร้าน ย่อมไม่ได้ประสพสุข

๑๕๗ [๐๗.๐๕]

(๒๗/๒๔๔๐)

ยงฺกิลฺลิจิ สิลฺลิลํ กมฺมํ   น ตํ โหติ มหฺปฺพลํ

การงานใดๆ ที่ย่อหย่อน ย่อมไม่มีผลมาก

๑๕๘ [๐๗.๐๖]

(๑๕/๒๔๐)

ปฏฺิกจฺเจว ตํ กยิรา   ยํ ชญฺเภา หิตมตฺตโน

รู้ว่าอะไรเป็นประโยชน์แก่ชีวิตตน ก็ควรรีบลงมือทำ

๑๕๙ [๐๗.๐๗]

(๑๕/๒๘๑)

วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ

คนล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร

๑๖๐ [๐๗.๐๘]

(๒๕/๓๑๑)

กยิรา เจ กยิราเถนํ

ถ้าจะทำ ก็ควรทำให้จริง

๑๖๑ [๐๗.๐๙]

(๑๕/๒๓๙)

ทพฺุหมเนนํ ปรฺกุกเม

พึงบากบั่นทำการให้มั่นคง

๑๖๒ [๐๗.๑๐]

(๑๕/๒๓๙)

Nālaso vindate sukham

A lazy man will never find happiness.

157 [07.05]

(27/2440)

Yaṅkiñci sithilaṃ kammaṃ na taṃ hoti mahapphalaṃ

Any work done sloppily does not yield a great result.

158 [07.06]

(15/240)

Paṭikacceva taṃ kayirā yaṃ jaññā hitamattano

A man should promptly embark on doing
what he knows is beneficial to his own life.

159 [07.07]

(15/281)

Viriyena dukkhamacceti

By exertion one overcomes suffering.

160 [07.08]

(25/311)

Kayirā ce kayirāthenaṃ

One should make a genuine effort to do what one will do.

161 [07.09]

(15/239)

Daḷhamenaṃ parakkame

One should firmly exert oneself.

162 [07.10]

(25/239)

เทวา น อิศฺสนุติ

บุริสปรกฺกมฺสฺส

ความเพียรของคนไม่ลดละ ถึงเทวดาก็เกียดกันไม่ได้

๑๖๓ [๐๗.๑๑]

(๒๗/๕๐๕)

วายมฺสฺสฺสฺ สกฺิจฺเจสฺส

จงพยายามในหน้าที่ของตน

๑๖๔ [๐๗.๑๒]

(๒๗/๒๔๔๐)

อภิลาสฺ วินฺเท หทยสฺสฺ สนฺตี

คนขยันร่วนกับงาน จะได้รับความสงบใจ

๑๖๕ [๐๗.๑๓]

(๒๗/๒)

สงฺเกยฺย สงฺกิตฺตพฺพานิ

พึงระแวงสิ่งทีควรระแวง

๑๖๖ [๐๗.๑๔]

(๒๗/๕๔๕)

รกฺเขยฺยานาคตฺ ภัย

พึงป้องกันภัยที่ยังไม่มาถึง

๑๖๗ [๐๗.๑๕]

(๒๗/๕๔๕)

อปรฺปมาโท อมตฺ ปท

ความไม่ประมาท เป็นทางไม่ตาย

๑๖๘ [๐๗.๑๖]

(๒๕/๑๒)

Devā na issanti purisaparakkamassa

Even gods cannot thwart the effort of a resolute man.

163 [07.11]

(27/505)

Vāyamassu sakiccesu

Put effort into your own duties.

164 [07.12]

(27/2440)

Akilāsu vinde hadayassa santim

An industrious person engrossed in his work
will gain peace of mind.

165 [07.13]

(27/2)

Sankeyya saṅkitabbāni

One should be wary of what is worth being wary of.

166 [07.14]

(25/545)

Rakkheyyānāgataṃ bhayaṃ

One should guard against dangers not yet come.

167 [07.15]

(25/545)

Appamādo amataṃ padaṃ

Heedfulness is the deathless path.

168 [07.16]

(25/12)

ปมาโท มจฺจุโน ปทํ

ความประมาท เป็นทางแห่งความตาย

๑๖๙ [๐๗.๑๗]

(๒๕/๑๒)

อปฺปมตฺตา น มียนฺตฺติ

ผู้ไม่ประมาท ย่อมไม่ตาย

๑๗๐ [๐๗.๑๘]

(๒๕/๑๒)

เย ปมตฺตา ยถา มตา

คนประมาท เหมือนคนตายแล้ว

๑๗๑ [๐๗.๑๙]

(๒๕/๑๒)

มา ปมาทมนฺุญฺญุชฺเชถ

อย่ามัวประกอบความประมาท

๑๗๒ [๐๗.๒๐]

(๒๕/๑๒)

อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ

จงทำประโยชน์ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท

๑๗๓ [๐๗.๒๑]

(๑๐/๑๔๓)

อตีตํ นานฺวาคเมยฺย นปฺปฏิกฺงฺเข อนาคตํ

อย่าละห้อยความหลัง อย่ามัวหวังอนาคต

๑๗๔ [๐๗.๒๒]

(๑๔/๕๒๗)

Pamādo maccuno padam̐

Headlessness is the path of death.

169 [07.17]

(25/12)

Appamattā na mīyanti

The heedful do not die.

170 [07.18]

(25/12)

Ye pamattā yathā matā

The heedless are as if already dead.

171 [07.19]

(25/12)

Mā pamādamanuyūñjetha

Do not engage yourself in heedlessness.

172 [07.20]

(25/12)

Appamādena sampādetha

Accomplish your benefit through diligence.

173 [07.21]

(10/143)

Atītaṃ nānvāgameyya   nappaṭikaṅkhe anāgataṃ

Do not dwell on the past or hanker for the future.

174 [07.22]

(14/527)

หิยุโยติ หิยุยติ ไปโส ปเรติ บริหายติ
 อนาคตํ เนตมตฺถิติ ๓๓๖
 อฺปนฺนจฺฉนฺทํ โภ ปนฺนุเทยฺย อีโร

มัวรำพึงหลัง ก็มีแต่จะทอดหาย
 มัวหวังหน้า ก็มีแต่จะละลาย
 อันไต่ยังไม่ถึง อันนั้นก็ยังไม่มี
 รู้แบบนี้แล้ว เมื่อมีฉันทะเกิดขึ้น
 คนฉลาดที่ไหนจะปล่อยให้หายไปเปล่า

๑๗๕ [๐๗.๒๓]

(๒๗/๒๒๕๒)

อนาคตํ ปฏิภยิราถ กิจจํ
 มา มํ กิจจํ กิจจกาเล พฺยธฺสติ

เตรียมกิจสำหรับอนาคตให้พร้อมไว้ก่อน
 อย่าให้กิจนั้นบีบคั้นตัวเมื่อถึงเวลาต้องทำเฉพาะหน้า

๑๗๖ [๐๗.๒๔]

(๒๗/๑๖๓๖)

อชฺเชว กิจจมาตฺปฺปํ
 ธิบํทำควมเพียรเสียด่วนนี้

๑๗๗ [๐๗.๒๕]

(๑๔/๕๒๓๗)

โภ ชนฺดฺวา มรณํ สฺว
 ใครเล่ารู้ว่าจะตายวันพรุ่ง

๑๗๘ [๐๗.๒๖]

(๑๔/๕๒๓๗)

*Hiyyoti hiyyati poso pareti parihāyati
Anāgataṃ netamatthīti ñatvā
Uppannacchandaṃ ko panudeyya dhīro*

Brooding over the past diminishes your welfare.
Hankering for the future dissolves your benefit.
What has not yet come still does not exist.
Having realized this, when zeal arises,
what kind of wise man would let it slip away?

175 [07.23]

(27/2252)

*Anāgataṃ paṭikayirātha kiccaṃ
Mā maṃ kiccaṃ kiccakāle byadhesi*

Get ready for a forthcoming task.
Do not let it pressure you when comes the time to do it.

176 [07.24]

(27/1636)

Ajjeva kiccamātappaṃ

Make your effort today.

177 [07.25]

(14/527)

Ko jaññā maraṇaṃ suve

Who ever knows whether death might come tomorrow?

178 [07.26]

(14/527)

ชโน ไว มา อฺปฺจุจคา

อย่าปล่อยโอกาสให้ผ่านไปเสีย

๑๗๙ [๐๗.๒๗]

(๒๕/๓๒๗)

อโมฆํ ทิวสํ กยิรา อฺปฺเปน พหุเกณ วา

เวลาแต่ละวัน อย่าให้ผ่านไปเปล่า

จะน้อยหรือมาก ก็ให้ได้อะไรบ้าง

๑๘๐ [๐๗.๒๘]

(๒๖/๓๕๙)

อโหรรตฺตมตฺนุทิตํ ตํ เว ภทฺทเทภรตฺโตตติ

คนขยันทั้งคืนวัน ไม่ซึมเซา

เรียกว่า มีแต่ละวันนำโชค

๑๘๑ [๐๗.๒๙]

(๑๔/๕๒๗)

กถมฺภุตฺตสฺส เม รตฺตินฺทิวา วิติปตฺนติ

วันคืนล่วงไปๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่

๑๘๒ [๐๗.๓๐]

(๒๔/๔๘)

สุภกฺขตฺตํ สุมฺงคฺลํ สุภภาตํ สุหฺมุจฺจิตํ

ประพาศชอบเวลาใด เวลานั้นชื่อว่าเป็นฤกษ์ดี

มงคลดี เข้าดี รุ่งอรุณดี

๑๘๓ [๐๗.๓๑]

(๒๐/๕๙๕)

Khaṇo vo mā upaccagā

Do not let your opportunity slip away.

179 [07.27]

(25/327)

Amoghaṃ divasaṃ kayirā appena bahukena vā

Each day should not be let pass vacuously.

Whether little or much, something should be accomplished.

180 [07.28]

(26/359)

Ahorattamatanditaṃ taṃ ve bhaddekarattoti

For a man working hard night and day,
without being torpid, every day is called a lucky day.

181 [07.29]

(14/527)

Kathambhūtaṃ me rattindivā vīṭipatanti

Days and nights passing by, what am I doing now?

182 [07.30]

(24/48)

Sunakkhattaṃ sumaṅgalaṃ supabhātaṃ suhuṭṭhitaṃ

Whenever a good deed is done,
that moment is called a propitious moment,
an auspicious time, a good morning, a bright sunrise.

183 [07.31]

(20/595)

อดุโธ อดุถสุส นกษตุตตี   ก็ กิริสุสนนติ ตารกา

ประโยชน์ คือตัวทุกข์ของประโยชน์
ดวงดาวจกทำอะไรได้

๑๘๔ [๐๗.๓๒]

(๒๗/๔๙)

น เว อนตุถกุสเลน   อดุถจริยา สุขาวหา

คนฉลาดไม่ถูกเรื่อง ถึงจะพยายามทำประโยชน์
ก็ไม่สัมฤทธิ์ผลให้เกิดสุข

๑๘๕ [๐๗.๓๓]

(๒๗/๕๖)

อนุปาเยน โย อดุถ   อิจฺจติ โส วิหณฺณติ

ผู้ปรารถนาผลที่หมายด้วยวิธีการอันผิด จะต้องเดือดร้อน

๑๘๖ [๐๗.๓๔]

(๒๗/๕๘)

อปี อตฺรมานานั   ผลาสาว สมฺมิชฺฌติ

อันความหวังในผล ย่อมสำเร็จแก่ผู้ไม่ใจเร็วด่วนได้

๑๘๗ [๐๗.๓๕]

(๒๗/๘)

เวคสา หิ กตฺถิ กมฺมํ   มนุโท ปจฺจนาหฺตฺตฺตฺติ

การงานที่ทำโดยผล็ผลลาม
ทำให้คนอ่อนปัญญาต้องเดือดร้อนภายหลัง

๑๘๘ [๐๗.๓๖]

(๒๗/๒๔๔๒)

Attho atthassa nakkhattam kim karissanti tārakā

Benefit is the auspicious moment of itself.
What could the stars do?

184 [07.32]

(27/49)

Na ve anatthakusalena atthacariyā sukhāvahā

He who is clever at the wrong place,
despite trying to do things beneficial,
will never achieve the result in happiness.

185 [07.33]

(27/46)

Anupāyena yo attham icchati so vihaññati

He will suffer who desires to achieve an end
through a wrongful means.

186 [07.34]

(27/48)

Api ataramānānam phalāsāva samijjhati

Aspiration for an end is fulfilled
by one who is not impetuous.

187 [07.35]

(27/8)

Vegasā hi kataṃ kammaṃ mando pacchānutappati

What is rashly done will later bring trouble
to the unwise doer.

188 [07.36]

(27/2442)

นิสम्म กรณํ เสยฺโย

ใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ ดีกว่า

๑๘๙ [๐๗.๓๗]

(นัย ๒๗/๒๑๗๕)*

อสเมกฺขิตกมฺมุนฺตํ   ตฺริตาภินิปาตินํ
ตานิ กมฺมานิ ตปฺเปเนติ   อฺณฺหํ วชฺโฆหิตํ มุเข

ผู้ที่ทำกรณาลวก ๆ โดยมีได้พิจารณาใคร่ครวญให้ดี
เอาแต่รีบร้อนพรวดพราดจะให้เสร็จ
กรณเหล่านั้น จะก่อความเดือดร้อนให้
เหมือนตักอาหารที่ยังร้อนใส่ปาก

๑๙๐ [๐๗.๓๘]

(๒๗/๑๕๓)

อถ ปจฺจดา กุรุเต โยคํ   กิจฺเจ อาวาสุ สิทฺติ

ถ้ามัวล่าช้าเพียรทำกิจล่าหลังไป จะจมลงในห้วงอันตราย

๑๙๑ [๐๗.๓๙]

(๒๗/๒๑๔๑)

โย ทนฺธกาเด ทนฺธเตติ   ตฺรณียเ จ ตารเย

ที่ควรช้า ก็ช้า ที่ควรเร่ง ก็เร่ง ผลที่หมายจึงจะสำเร็จบริบูรณ์

๑๙๒ [๐๗.๔๐]

(๒๗/๖๘๑)

* นัย หมายความว่า เป็นข้อความที่เรียบเรียงขึ้นตามนัยของแหล่งที่มาที่อ้างถึง

Nisamma karaṇaṃ seyyo

It is better to look before you leap.

189 [07.37]

(After 27/2175)*

Asamekkhitakammantaṃ turitābhinipātinaṃ
Tāni kammāni tappenti uṇhaṃ vajjhohitaṃ mukhe

He who does things slapdashly
without careful consideration,
hastily scrambling to a finish,
will get into trouble on that account,
as if putting hot food into his mouth.

190 [07.38]

(27/153)

Atha pacchā kurute yogarṇi kicce āvāsu sīdati

If a man lags behind in putting effort into his work,
he will sink into danger.

191 [07.39]

(27/2141)

Yo dandhakāle dandheti taraṇīye ca tāraye

If one does slowly what should be done slowly,
and urgently what should be done urgently,
the desired result will thus be completely accomplished.

192 [07.40]

(27/681)

---

* The word “after” denotes that the text is modeled after the original text from the source cited.

โยนิโสสัทธิภาเนน สุขํ ปุไปปติ ปณฺหิตโต

ด้วยการจัดการอย่างแยบคาย บัณฑิตก็ลุ่มสุขสมหมาย

๑๙๓ [๐๗.๔๑]

(๒๖/๓๒๙)

นิปฺพนฺนโสภิโน อตฺถา

ประโยชน์งามตรงที่สำเร็จ

๑๙๔ [๐๗.๔๒]

(๑๕/๘๙๔)

อนตฺเถ น ยุตฺโต สียา

ไม่พึงชวนชวายนในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์

๑๙๕ [๐๗.๔๓]

(๒๗/๒๓๖๙)

ยถฺนฺหิ กิจฺจํ ตทปวิทฺธํ อกิจฺจํ ปน กยิริติ
คฺุณฺนพํานํ ปมตฺตานํ เตสํ วฑฺฒนฺนฺติ อาสวา

สิ่งใดเป็นหน้าที่ กลับทอดทิ้งเสีย
ไพล่ไปทำสิ่งที่ไม่ใช่หน้าที่
คนเหล่านั้นมีชั่วตัวพองประมาณอยู่
ความหมักหมมภายในตัวเขา ก็พอกพูนยิ่งขึ้น

๑๙๖ [๐๗.๔๔]

(๒๕/๓๑๑)

กรํ ปุริสกิจฺจานิ น จ ปจฺฉานฺนตฺปฺปติ

เมื่อทำหน้าที่ของคนแล้ว ไม่ต้องเดือดร้อนใจภายหลัง

๑๙๗ [๐๗.๔๕]

(๒๘/๔๔๕)

Yonisosamvidhānena sukhaṃ pappoti paṇḍito

With judicious management,
a wise man attains to happiness as wished.

193 [07.41]

(26/329)

Nipphannasobhino atthā

Benefits shine when achieved.

194 [07.42]

(15/894)

Anatthe na yutto siyā

One should not strive for what is unbeneficial.

195 [07.43]

(27/2369)

Yañhi kiccaṃ tadapaviddham akiccaṃ pana kayirati
Unnaḷānaṃ pamattānaṃ tesaṃ vaḍḍhanti āsavā

Within those who, being arrogant and heedless,
neglect their own duty,
but do what is not their own duty instead,
the taints only increase.

196 [07.44]

(25/31)

Karaṃ purisakiccāni na ca pacchānutappati

Once a man has fulfilled his duties,
there is nothing to be repented later.

197 [07.45]

(28/445)

อนโณ ภาตินิ โหติ   เทวานิ ปิตุนญจ โส

เมื่อได้เพียรพยายามแล้ว ถึงจะตาย
ก็ชื่อว่าตายอย่างไม่เป็นหนี้ใคร
(คือไม่มีข้อติดค้างให้ใครติเตียนได้)
ไม่ว่าในหมู่ญาติ หมู่เวทดา
หรือว่าพระพรหมทั้งหลาย

๑๙๘ [๐๗.๔๖]

(๒๘/๔๔๕)

โย จีหิ กมมัม กุรุเต ปมาย   ฅามพลํ อตุตนิ สวิทิตฺวา
ชปฺเปน มนฺเตน สุภาสิเตน   ปริกฺขวา โส วิปฺลํ ชินาติ

ผู้ใดทำการโดยรู้ประมาณ ทราบชัดถึงกำลังของตน
แล้วคิดการเตรียมไว้รอบคอบ ทั้งโดยแบบแผนทางตำรา
โดยการปรึกษาหารือ และโดยถ้อยคำที่ใช้พูดอย่างดี
ผู้นั้นย่อมทำการสำเร็จ มีชัยอย่างไพบุลย์

๑๙๙ [๐๗.๔๗]

(๒๗/๖๔๑)

อชฺช สุขเวติ ปุริโส   สทตฺถํ นาวพฺพุสมติ
โหวชฺชมาโน กุปฺปติ   เสยฺยโส อติมญฺญติ

คนที่ไม่รู้จักประโยชน์ตนว่า อะไรควรทำวันนี้ อะไรควรทำพรุ่งนี้
ใครตักเตือนก็โกรธ เยอหยิ่งถือดีว่า ฉันเก่งฉันดี
คนอย่างนี้เป็นที่ชอบใจของกาฬกิติ์

๒๐๐ [๐๗.๔๘]

(๒๗/๘๗๔)

Anaṇo ñātīnaṃ hoti devānaṃ pitunañca so

Once all efforts have been made, even if he should die,
he owes nothing to anyone (i.e. there is no more cause
for concern about being blamed by anyone)
whether it be relatives, devas or brahmas.

198 [07.46]

(28/445)

*Yo cīdha kammaṃ kurute pamāya thāmabalaṃ attani saṃviditvā
Jappena mantena subhāsitena parikkhavā so vipulaṃ jināti*

He will accomplish his task, emerging absolutely victorious,
who acts with appraisal, fully aware of his own strength,
and then gets carefully prepared by following textual models,
by consultation, and by words well spoken.

199 [07.47]

(27/641)

*Ajja suveti puriso sadatthaṃ nāvabujjhati
Ovajjamāno kuppati seyyaso atimaññati*

A man is favored by misfortune
who does not recognize his own benefit,
knowing neither what to do today nor what to do tomorrow,
who takes offense when admonished,
and who is vainglorious, thinking “I am great; I am good.”

200 [07.48]

(27/874)

โย จาปี สีเต อถวาปี อุณฺเห
 วาตาดเป ทังสิริสเป จ
 ชุฑุทํ ปิปาสํ อภิภูยฺย สพุพํ
 รัตตินุทิวํ โย สตตํ นิยุตุโต
 กาลาคตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 ไส เม มนาไป นินฺวิเส วตฺตฺตฺต

คนใด ไม่ว่าจะหนาว หรือร้อน
 มีลมแดด เหลือบยุง ก็ไม่พรั่น
 ทนหิวทนกระหายได้ทั้งนั้น
 ทำงานต่อเนืองไปไม่ขาด ทั้งคืนวัน
 สิ่งที่เป็นประโยชน์มาถึงตามกาล
 ก็ไม่ปล่อยให้สูญเสียไป
 คนนั้นย่อมเป็นที่ชอบใจของสิริโชค
 สิริโชคขอพักพิงอยู่กับเขา

Yo cāpi sīte athavāpi uṅhe
Vātātape ḍaṁsasirīmsape ca
Khuddaṁ pipāsaṁ abhibhuyya sabbaṁ
Rattindivaṁ yo satataṁ niyutto
Kālāgattañca na hāpeti atthaṁ
So me manāpo nivise vatamhi

Whether it is cold or hot, whether it is windy or sunny,
 whether there are gnats or mosquitoes,
 he who is unperturbed, who is undaunted by hunger or thirst,
 who keeps on working night and day,
 and who does not let go of a benefit when occasion arises,
 is favored by lady luck;
 lady luck will reside with him.

๘. ครอบครัวยุติธรรม

พรหมาติ มาตาปิตโร

มารดาบิดา ท่านเรียกว่าเป็นพระพรหม

๒๐๒ [๐๘.๐๑]

(๒๕/๒๘๖)

บุพพาจริยาติ วุจฺจเว

มารดาบิดา ท่านเรียกว่าเป็นบูรพาจารย์ (ครูคนแรก)

๒๐๓ [๐๘.๐๒]

(๒๕/๒๘๖)

อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ

และเรียกมารดาบิดาว่าเป็นอาหุไนยบุคคลของบุตร

๒๐๔ [๐๘.๐๓]

(๒๕/๒๘๖)

สุขา มตฺเตยฺยตา โลกเ

ความเคารพรักบำรุงมารดา นำมาซึ่งความสุขในโลก

๒๐๕ [๐๘.๐๔]

(๒๕/๓๓)

อถิ เปตฺเตยฺยตา สุขา

การเคารพรักบำรุงบิดา ก็นำมาซึ่งความสุขในโลก

๒๐๖ [๐๘.๐๕]

(๒๕/๓๓)

8. Family, Relatives, and Friends

Brahmāti mātāpitaro

The mother and father are called
[their children's] brahmas (sublime divinities).

202 [08.01]

(25/286)

Pubbācariyāti vuccare

The mother and father are called the first teachers.

203 [08.02]

(25/286)

Āhuneyyā ca puttānam

And the mother and father are called
the ones worthy of their children's veneration.

204 [08.03]

(25/286)

Sukhā mattheyyatā loke

Respect, love, and provision for the mother
bring happiness in the world.

205 [08.04]

(25/33)

Atho petteyyatā sukhā

Respect, love, and provision for the father
also bring happiness in the world.

206 [08.05]

(25/33)

น เต ปุตุตา เย น ภรณติ ชินฺณํ

ลูกที่ไม่เลี้ยงพ่อแม่เมื่อแก่เฒ่า ไม่นับว่าเป็นลูก

๒๐๗ [๐๘.๐๖]

(๒๘/๓๙๓)

ปุตุตา วตุถุ มนุสุสานํ

ลูกเป็นหลักที่ฝากฝังของหม่มมนุษย์
(เด็กทั้งหลายเป็นฐานรองรับไว้ซึ่งมนุษยชาติ)

๒๐๘ [๐๘.๐๗]

(๑๕/๑๖๕)

อติชาติ อนุชาติ

ปุตุตมิจฺจนฺติ ปณฺทิตา

อวชาติ น อิจฺจนฺติ

โย โหติ กุลคฺนฺธโน

บัณฑิตย่อมปรารถนาบุตรที่เป็นอภิชาติ หรืออนุชาติ
ย่อมไม่ปรารถนาอวชาติบุตร ซึ่งเป็นผู้ทำลายตระกูล

๒๐๙ [๐๘.๐๘]

(๒๕/๒๕๒)

ภริยา ปฺรมา สขา

ภรรยา เป็นยอดสหาย

๒๑๐ [๐๘.๐๙]

(๑๕/๑๖๕)

มาตา มิตุตํ สเก สมเว

มารดาเป็นมิตรประจำบ้าน

(แม่คือมิตรแท้คู่บ้าน)

๒๑๑ [๐๘.๑๐]

(๑๕/๑๖๓)

Na te puttā ye na bharanti jiṇṇaṃ

Those who do not support their parents in old age
do not count as children.

207 [08.06]

(28/393)

Puttā vatthu manussānaṃ

Children are ones to whom humankind is entrusted.
(Children are the support of the human race.)

208 [08.07]

(15/165)

Atijātaṃ anujātaṃ   puttamicchanti paṇḍitā
Avajātaṃ na icchanti   yo hoti kulagandhano

The wise wish for a son who is either superior or as good.
They do not wish for an inferior son,
who will lead the family to downfall.

209 [08.08]

(25/252)

Bhariyā paramā sakhā

The wife is the greatest friend.

210 [08.09]

(15/165)

Mātā mittāṃ sake ghare

The mother is the household friend.
(The mother is the true friend in one's own household.)

211 [08.10]

(15/163)

วิสุตาสปรมา ภาติ

คนคุ้นเคย ไว้ใจกันได้ เป็นญาติอย่างยิ่ง

๒๑๒ [๐๘.๑๑]

(๒๕/๒๕)

สหาย โอตุถชาติสุส ไหติ มิตุตฺ ปุณปุณฺ

สหายเป็นมิตร สำหรับผู้มีฐานะเกิดขึ้นเนื่อง ๆ

๒๑๓ [๐๘.๑๒]

(๑๕/๑๖๓)

สยํ กตานิ ปุญฺญานิ ตํ มิตุตฺ สมฺปรายิกํ

ความดีที่ทำไว้เอง เป็นมิตรตามตัวไปเบื้องหน้า

๒๑๔ [๐๘.๑๓]

(๑๕/๑๖๓)

มิตุโต หเว สตุตฺปะเทน ไหติ

สหาย ปน ทฺวาทสเกน ไหติ

มาสทุตฺตมาเสน จ ภาติ ไหติ

ตทุตฺตริ อตุตฺสโมปี ไหติ

เดินร่วมกัน ๗ ก้าว ก็นับว่าเป็นมิตร

เดินร่วมทางกัน ๑๒ ก้าว ก็นับว่าเป็นสหาย

อยู่ร่วมกันสักเดือนหรือกึ่งเดือน ก็นับว่าเป็นญาติ

ถ้านานเกินกว่านั้นไป ก็แน่นเหมือนเป็นตัวเราเอง

๒๑๕ [๐๘.๑๔]

(๒๗/๘๓)

Vissāsaparamā ñāti

A trusty friend is the greatest relative.

212 [08.11]

(25/25)

Sahāyo atthajātassa hoti mittam̐ punappunam̐

A companion is a friend
for one whose needs arise time and again.

213 [08.12]

(15/163)

Sayam̐ katāni puññāni tam̐ mittam̐ samparāyikam̐

The meritorious deeds done by oneself
will be one's friend in the hereafter.

214 [08.13]

(15/163)

*Mitto have sattapadena hoti
Sahāyo pana dvādasakena hoti
Māsaḍḍhamāsenā ca ñāti hoti
Taduttariṃ attasamopi hoti*

He who has accompanied oneself for seven steps
counts as a friend.

He who has walked in one's company for twelve steps
counts as a companion.

He who has lived together with oneself for a month or a half month
counts as a relative.

If it is longer than that, he is just like oneself.

215 [08.14]

(27/83)

โสหิ กถิ อตฺตสุขสุสฺส เหตุ
จิริสนฺนุตฺตํ กาทฺพิณฺณณฺเณ ชฺเหยฺยํ

คนที่คบคั่นกันมานาน ถึงจะเป็นกาฬกณี
จะให้เราระทิ้งเขาไป เพราะเห็นแก่ความสุขส่วนตัวได้อย่างไร

๒๑๖ [๐๘.๑๕]

(๒๗/๘๓)

อทุธา เอโส สตํ ธมฺโม โย มิตุโต มิตุตฺมาปเท
น จเช ชีวิตฺสุสาปี เหตุ ธมฺมมนุสฺสรํ

การที่มีมิตร เมื่อระลึกถึงธรรมแล้ว ไม่ยอมทอดทิ้งมิตร
ในยามมีทุกข์ภัยถึงชีวิต ชื่อนี้เป็นธรรมของสัตบุรุษโดยแท้

๒๑๗ [๐๘.๑๖]

(๒๘/๑๖๖)

เอวํ มิตุตฺวตํ อตฺถธา สพุเพ โหนฺติ ปทฺทุกฺขินา

ประโยชน์ที่มุ่งหมายทุกอย่างของผู้มีมิตรพรังพร้อม
ย่อมจะสัมฤทธิ์ผลเหมือนโชคช่วย

๒๑๘ [๐๘.๑๗]

(๒๘/๑๙๘, ๒๔๘)

สาธุ สมฺพหุลา ภาตี อปี รุกฺขา อรญฺยชา
วาโต วหฺติ เอกฺภูจํ พุรฺหนฺตฺมุปี วนฺปฺปตี

มีญาติพวกพ้องมาก ย่อมเป็นการดี
เช่นเดียวกับต้นไม้ในป่าที่มีจำนวนมาก
ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่โดดเดี่ยว
ถึงจะงอกงามใหญ่โตสักเท่าใด ลมก็พัดให้โค่นลงได้

๒๑๙ [๐๘.๑๘]

(๒๗/๗๔)

*Sohaṃ kathaṃ attasukhassa hetu
Cīrasanthutaṃ kāḷakaṇṇiṃ jaheyyaṃ*

How could we abandon our long-time associate,
wretched as he may be,
merely for the sake of our own happiness?

216 [08.15]

(27/83)

*Addhā eso sataṃ dhammo   yo mitto mittamāpade
Na caje jīvitassāpi   hetu dhammamanussaraṃ*

That a friend, mindful of righteousness,
does not desert a friend in a life-threatening predicament
is indeed the virtue of a righteous man.

217 [08.16]

(28/166)

Evaṃ mittavataṃ atthā   sabbe honti padakkhiṇā

All benefits aimed for by one well endowed with friends
will bear fruit as if aided by luck.

218 [08.17]

(28/198, 248)

*Sādhu sambahulā nāti   api rukkhā araṇṇajā
Vāto vahati ekaṭṭhaṃ   brahantampi vanappatiṃ*

It is good to have many relatives and friends
like there being many trees in the forest.
A lone tree, however well-grown and huge,
can be blown down by the wind.

219 [08.18]

(27/74)

๙. การคบหา

นัย นยติ เมธาวี   อรุรายัน น ญุชฺชติ
สุนโย เสยฺยโส โหติ   สมฺมา วุตฺโต น กุบุปฺติ
วินยํ โส ปชานาติ   สาธุ เตน สมากโม

ปราชญ์ย่อมแนะนำสิ่งสมควรแนะนำ
ไม่ชวนทำสิ่งที่มีไช้ธุระ
การแนะนำดีเป็นความดีของปราชญ์
ปราชญ์ถูกว่ากล่าวโดยชอบ ก็ไม่โกรธ
ปราชญ์ย่อมรู้นัย
การสมาคมกับปราชญ์จึงเป็นการดี

๒๒๐ [๐๙.๐๑]

(๒๗/๑๘๑๙)

น วิสฺสเส อิตฺตฺรทสฺสเนน

ไม่ควรไว้วางใจ
เพียงด้วยพบเห็นกันนิดหน่อย

๒๒๑ [๐๙.๐๒]

(๑๕/๓๕๘)

มิตฺตฺรฺเปณ พหโว   ฉนฺนา เสวนฺติ สตุตฺโว

มีคนเป็นอันมากที่คบหา
อย่างเป็นศัตรูผู้แฝงมาในรูปมิตร

๒๒๒ [๐๙.๐๓]

(๒๗/๑๔๒๙)

9. Keeping Company

Nayaṃ nayati medhāvī   adhurāyaṃ na yuñjati
Sunayo seyyaso hoti   sammā vutto na kuppati
Vinayaṃ so pajānāti   sādhu tena samāgamo

A sage advises what should be advised.

He does not induce one to do
what is not one's concern.

Good advice is a sage's virtue.

A sage, when rightfully admonished,
does not take offense.

He is well aware of discipline.

Hence, it is good to associate with a sage.

220 [09.01]

(27/1819)

Na vissase ittaradassanena

Put no trust in one who is casually met.

221 [09.02]

(15/358)

Mittarūpena bahavo   channā sevanti sattavo

Many come into association as foes
under the guise of friends.

222 [09.03]

(27/1429)

จรนุติ โลก ปริวารฉนุนา
อนุโต อสุทฐา พหิ โสภมานา

คนจำพวกที่งามแต่ภายนอก ภายในไม่สะอาด
มีบริวารกำบังตัวไว้ ก็แสดงบทบาทอยู่ในโลก

๒๒๓ [๐๙.๐๔]

(๑๕/๓๕๘)

อกโรนุโตปิ เจ ปาปี   กโรนุตมฺปเสวติ
สงฺกิโย โหติ ปาปสมิ   อวณฺเณ จสฺส รุหติ

ผู้ใด แม้หากมิได้กระทำความชั่ว
แต่คบหาเกลือกกล้วยกับผู้กระทำความ
ผู้้นย่อมนพลอยถูกระแวงในกรรมชั่ว
อีกทั้งชื่อเสียงเสื่อมเสีย ย่อมเพิ่มพูนแก่เขา

๒๒๔ [๐๙.๐๕]

(๒๕/๒๕๔)

โสปี ตาทิสโก โหติ   ยาทิสญฺจูปเสวติ

คบคนเช่นใด ก็เป็นเช่นคนนั้น

๒๒๕ [๐๙.๐๖]

(๒๗/๒๑๕๒)

ปฺุติมจฺฉํ กุสฺสคฺเคน   โย นโร อฺุปนฺยฺหติ
กุสฺสปี ปฺุติ วายนฺติ   เอวํ พาลูปเสวนา

คนใดห่อปลาเน่าด้วยใบคา ใบคาย่อมเหม็นกลิ่นปลาคละคลุ้ง
การเกลือกกล้วยคบหาคนพาล ย่อมมีผลเช่นอย่างนั้น

๒๒๖ [๐๙.๐๗]

(๒๕/๒๕๔)

*Caranti loke parivārachannā
Anto asuddhā bahi sobhamānā*

Those who are outwardly fine-looking yet inwardly impure,
with their entourage concealing them,
play their parts in the world.

223 [09.04]

(15/358)

*Akarontopi ce pāpaṃ karontamupasevati
Sankiyo hoti pāpasmim̐ avaṇṇo cassa rūhati*

He who associates with evil people
even if he himself does no evil
will also be suspected of evil deeds
and brought into ever more disrepute.

224 [09.05]

(25/254)

Sopi tādisako hoti yādisaṅcūpasevati

A man is like the company he keeps.

225 [09.06]

(27/2152)

*Pūtimacchaṃ kusaggena yo naro upanayhati
Kusāpi pūti vāyanti evaṃ bālūpasevanā*

A man who wraps putrid fish with kusa grass
makes the grass smell putrid;
so it is with those who associate with fools.

226 [09.07]

(27/254)

ตครณฺจ ปลาเสณ โย นโร อุปนฺยฺหติ
 ปตฺตฺตปิ สุรฺภี วายนฺติ เอวํ ธีรฺูปเสวนา

ส่วนคนใดที่อกฤษณาด้วยใบไม้
 ใบนั้นย่อมพลอยมีกลิ่นหอมฟุ้ง
 การคบหาเสวนานักปราชญ์ ย่อมมีผลเช่นอย่างนั้น

๒๒๗ [๐๙.๐๘]

(๒๕/๒๕๔)

ทุกฺโข พาเลหิ สฺวาไส อมิตฺเตเนว สพุพพา

การอยู่ร่วมกับคนพาลเป็นทุกข์ทุกเมื่อ
 เหมือนอยู่ร่วมกับศัตรู

๒๒๘ [๐๙.๐๙]

(๒๕/๒๕)

ธีโร จ สุขสฺวาไส ภาตึนฺว สมากโม

ปราชญ์มีการอยู่ร่วมเป็นสุข
 เหมือนสมาคมแห่งญาติ

๒๒๙ [๐๙.๑๐]

(๒๕/๒๕)

ยสุมี มโน นวิสฺติ อวิทุเร สหาปี ไส
 สนฺตึเกปี หิ ไส ทุเร ยสุมา วิวสฺเต มโน

จิตจอดอยู่กับใคร ถึงไกลกัน ก็เหมือนอยู่ชิดใกล้
 ใจหมางเมินใคร ถึงใกล้กัน ก็เหมือนอยู่แสนไกล

๒๓๐ [๐๙.๑๑]

(๒๗/๑๗๕๘)

Tagarañca palāsenā yo naro upanayhati
Pattāpi surabhi vāyanti evaṃ dhīrūpasevanā

But a man who wraps tagara with a tree leaf
 makes the leaf smell fragrant;
 so it is with those who associate with sages.

227 [09.08]

(25/254)

Dukkho bālehi saṃvāso amitteneva sabbadā

Living with fools is miserable all the time,
 like partnership with an enemy.

228 [09.09]

(25/25)

Dhīro ca sukhasaṃvāso ñātīnaṃva samāgamo

Happy is living with a wise person,
 like association with one's own relatives.

229 [09.10]

(25/25)

Yasmīṃ mano nivisati avidūre sahāpi so
Santikepi hi so dūre yasmā vivasate mano

When your mind clings to somebody,
 even though you two are physically far apart from each other,
 you feel as if you were close to them.

When your mind resents somebody,
 even though you two are physically close to each other,
 you feel as if you were a long way from them.

230 [09.11]

(27/1758)

อนุดิปี เจ โหติ ปสนุนจิตฺโต	ปาริ สมฺมทสฺส ปสนุนจิตฺโต
อนุดิปี โส โหติ ปทฺฐจฺจิตฺโต	ปาริ สมฺมทสฺส ปทฺฐจฺจิตฺโต

ถ้าใจรักแล้ว ถึงอยู่ห่างคนละฝั่งฟากมหาสมุทร
ก็เหมือนอยู่สุดแสนใกล้
ถ้าใจชังแล้ว ถึงอยู่สุดแสนใกล้
ก็เหมือนอยู่ไกลคนละฟากมหาสมุทร

๒๓๑ [๐๙.๑๒]

(๒๗/๑๗๕๙)

ยารชิวมฺปิ เจ พาโล	ปณฺฑิตํ ปยิริปาสติ
น โส ธมฺมํ วิชานาติ	ทพฺพี สุปรสํ ยถา

คนพาล ถึงอยู่ใกล้บัณฑิตจนตลอดชีวิต
ก็ไม่รู้แจ้งธรรม เสมือนทัพพี ที่ไม่รู้รสแกง

๒๓๒ [๐๙.๑๓]

(๒๕/๑๕)

มฺหุตฺตมปิ เจ วิญญู	ปณฺฑิตํ ปยิริปาสติ
ชิปปิ ธมฺมํ วิชานาติ	ชิวุหา สุปรสํ ยถา

ส่วนวิญญูชน หากเข้าใกล้บัณฑิตแม้เพียงครู่เดียว
ก็รู้ธรรมได้จับปล้น เสมือนลิ้นที่รู้รสแกง

๒๓๓ [๐๙.๑๔]

(๒๕/๑๕)

Antopi ce hoti pasannacitto   pāraṃ samuddassa pasannacitto
Antopi so hoti paduṭṭhacitto   pāraṃ samuddassa paduṭṭhacitto

If your mind is filled with love,
 even though you two are across the ocean from each other,
 you feel as if you were very close.

If your mind is filled with hatred,
 even though you two are very close to each other,
 you feel as if you were across the ocean.

231 [09.12]

(27/1759)

Yāvajīvampi ce bālo   paṇḍitaṃ payirupāsati
Na so dhammaṃ vijānāti   dabbī sūparaṃ yathā

A fool, even if associating with a wise man all his life,
 does not comprehend the Truth,
 like a ladle failing to taste the flavor of the soup.

232 [09.13]

(25/15)

Muhuttamapi ce viññū   paṇḍitaṃ payirupāsati
khippariṃ dhammaṃ vijānāti   jivhā sūparaṃ yathā

But an intelligent man,
 if associating with a wise one even for a moment,
 instantly comprehends the Dhamma,
 like the tongue tasting the flavor of the soup.

233 [09.14]

(25/15)

นิธินัว ปวดุดาริ ยั ปสฺเส วชฺชทสฺสินิ
 นิคฺคยฺหฺวาทิ เมธาวิ ตาทิสฺ ปณฺฑิตํ ภาเช
 ตาทิสฺ ภาชฺมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย

พึงมองเห็นคนมีปัญญา ที่ชอบชู้โทษ พุดจาข่มชู้
 เสมือนเป็นผู้บอกขุมทรัพย์
 พึงคบคนที่เป็นบัณฑิตเช่นนั้นแหละ
 เมื่อคบคนเช่นนั้นย่อมมีแต่ดี ไม่มีเสียเลย

๒๓๔ [๐๙.๑๕]

(๒๕/๑๖)

โอวเทยฺยานุสาเสยฺย อสพฺภา จ นิวารเย
 สดี หิ โส ปิโย โหติ อสดี โหติ อปิปิโย

พึงแนะนำตักเตือนเถิด พึงพรั่สอนเถิด
 พึงห้ามปรามจากความชั่วเถิด คนที่ทำเช่นนั้น
 ย่อมเป็นที่รักของสัตบุรุษ และไม่เป็นที่รักของอสัตบุรุษ

๒๓๕ [๐๙.๑๖]

(๒๕/๑๖)

น ภาเช ปาปกเ มิตฺเต
 ไม่ควรคบมิตรชั่ว

๒๓๖ [๐๙.๑๗]

(๒๕/๑๖)

ภาเชถ มิตฺเต กลฺยาณเ
 ควรคบมิตรดี

๒๓๗ [๐๙.๑๘]

(๒๕/๑๖)

*Nidhīnaṃva pavattāraṃ   yaṃ passe vajjadassināṃ
Niggayhavādiṃ medhāviṃ   tādisaṃ paṇḍitaṃ bhaje
Tādisaṃ bhajamānassa   seyyo hoti na pāpiyo*

One should regard as a guide to hidden treasure
someone who points out faults and who reproves.

One should associate with such a wise person,
the association with whom is only for the better,
never for the worse at all.

234 [09.15]

(25/16)

*Ovadeyyānusāseyya   asabbhā ca nivāraye
Sataṃ hi so piyo hoti   asataṃ hoti appiyo*

Let him admonish, instruct, and deter one from evil.

He is indeed endearing to the righteous
and not endearing to the unrighteous.

235 [09.16]

(25/16)

Na bhaje pāpake mitte

One should not associate with evil friends.

236 [09.17]

(25/16)

Bhajetha mitte kalyāṇe

One should associate with good friends.

237 [09.18]

(25/16)

โหติ ปานสชา นาม โหติ สมมุขสมมุขโย

คนเป็นเพื่อนแต่เวลาตีมเหล้า ก็มี เป็นเพื่อนแต่ปากว่า ก็มี

๒๓๘ [๐๙.๑๙]

(๑๑/๑๘๕)

โย ๑ อตุเกสุ ชาเตสุ สหาโย โหติ โส สชา

ส่วนผู้ใดเป็นสหายในเมื่อเกิดเรื่องต้องการ ผู้นั้นแล คือเพื่อนแท้

๒๓๙ [๐๙.๒๐]

(๑๑/๑๘๕)

นตฺถิ พาเล สหายตา

ความเป็นสหาย ไม่มีในคนพาล

๒๔๐ [๐๙.๒๑]

(๒๕/๓๓)

ทุกฺโข พาเลหิ สงฺคโม

สมาคมกับคนพาล นำทุกข์มาให้

๒๔๑ [๐๙.๒๒]

(๒๗/๑๒๙๑)

นินฺนิตฺติ ปฺริโส นินฺนเสวี

ผู้คบคนเลว ย่อมพลอยเลวลง

๒๔๒ [๐๙.๒๓]

(๒๐/๔๖๕)

เสยฺยโส เสยฺยโส โหติ โย เสยฺยมฺปเสวติ

เมื่อคบคนที่ดีกว่า ก็ดีขึ้นไปด้วย

๒๔๓ [๐๙.๒๔]

(๒๗/๔๔๕)

Hoti pānasakhā nāma hoti sammiyasammiyo

There are friends at drinking only
and so are there friends just through lip service.

238 [09.19]

(11/185)

Yo ca atthesu jātesu sahāyo hoti so sakhā

A friend in times of need is indeed a true friend.

239 [09.20]

(11/185)

Natthi bāle sahāyatā

There is no companionship in a fool.

240 [09.21]

(25/33)

Dukkho bālehi saṅgamo

Association with a fool brings suffering.

241 [09.22]

(27/1291)

Nihīyati puriso nihīnasevī

Association with a bad person makes one worse.

242 [09.23]

(20/465)

Seyyāṃso seyyaso hoti yo seyyamupasevati

Association with a better person makes one also better.

243 [09.24]

(27/445)

เสฏฐมฺพณมํ อุเทติ ชีบุเป

เมื่อคบคนที่ดีเลิศ ก็ประเสริฐขึ้นมาในฉบับพัน

๒๔๔ [๐๙.๒๕]

(๒๐/๔๖๕)

ตสุมา อตุตโน อตุตตรี ภาเซถ

ฉะนั้น ควรคบหาคนที่ดีกว่าตน

๒๔๕ [๐๙.๒๖]

(๒๐/๔๖๕)

หีนโน น เสวิตพุโพว

อญฺญตฺร จ อญฺญา

ไม่ควรคบคนเลวทราม นอกจากเพื่อให้ความช่วยเหลือ

๒๔๖ [๐๙.๒๗]

(นัย ๒๐/๔๖๕)

น สนฺถวํ กานุริเสน กยิรา

ไม่ควรทำความสนิทสนมกับคนชั่ว

๒๔๗ [๐๙.๒๘]

(๒๗/๑๗๑)

อติจิริํ นีวาเสน

ปิโย ภวติ อปฺปิโย

เพราะอยู่ด้วยกันนานเกินไป ที่รักก็กลายเป็นหน่าย

๒๔๘ [๐๙.๒๙]

(๒๗/๑๗๖๑)

อเปตจิตฺเตน น สมฺภเชยฺย

ไม่พึงอยู่กับคนไม่มีใจไยดี

๒๔๙ [๐๙.๓๐]

(๒๗/๒๙๖)

Seṭṭhamupanamam̐ udeti khippaṃ

Association with an excellent person
makes one better instantly.

244 [09.25]

(20/465)

Tasmā attano uttarim̐ bhajetha

Therefore, one should associate
with a better person than oneself.

245 [09.26]

(20/465)

Hīno na sevitaḅḅova aññatra ca anudayā

One should not associate with a wicked person
except for lending help.

246 [09.27]

(After 20/465)

Na santhavaṃ kāpurisena kayirā

Do not get into a close relationship with an evil one.

247 [09.28]

(27/171)

Aticiraṃ nivāseṇa piyo bhavati appiyo

Living together for too long can turn affection into aversion.

248 [09.29]

(27/1761)

Apetacittena na sambhajeyya

One should not cohabit with an uncaring person.

249 [09.30]

(27/296)

น วิสฺสเส อวิสฺสตุเถ

ไม่ควรไวใจ ในคนไม่คั่นเคย

๒๕๐ [๐๙.๓๑]

(๒๗/๙๓)

วิสฺสตุเถปี น วิสฺสเส

ถึงคนคั่นเคย ก็ไม่ควรวางใจ

๒๕๑ [๐๙.๓๒]

(๒๗/๙๓)

นาสุมเส กตปฺปามุหิ   นาสุมเส อลิกวาทีเน
 นาสุมเส อตฺตตฺตฺถปญฺญมุหิ   อติสนฺเตปี นาสุมเส

ไม่ควรไวใจคนที่ทำชั่วมาแล้ว

ไม่ควรไวใจคนที่พูดพล่อยๆ

ไม่ควรไวใจคนที่เห็นแก่ตัว

ถึงคนที่ทำที่สงบเสงี่ยมเกินไป ก็ไม่ควรไวใจ

๒๕๒ [๐๙.๓๓]

(๒๗/๑๔๒๒)

วิสฺสาสา ภายมนฺเวติ

เพราะไววางใจ ภัยจะตามมา

๒๕๓ [๐๙.๓๔]

(๒๗/๙๓)

มิตฺตทุพฺโก หิ ปาปโก

ผู้ประทุษร้ายมิตร เป็นคนเลว

๒๕๔ [๐๙.๓๕]

(๒๗/๑๔๖๙)

Na vissase avissatthe

One should not trust an unacquainted person.

250 [09.31]

(27/93)

Vissatthepe na vissase

One should not trust even an acquainted person.

251 [09.32]

(27/93)

Nāsmase katapāpamhi   nāsmase alikavādine
Nāsmase attatthapaññamhi   atisantepi nāsmase

One should not trust one who has done evil,
nor one who talks unthinkingly,
nor one who is self-serving,
nor even one who poses to be overly calm and collected.

252 [09.33]

(27/1422)

Vissāsā bhayamanveti

From trust, peril ensues.

253 [09.34]

(27/93)

Mittadubbho hi pāpako

One who inflicts injury on a friend is an evil person.

254 [09.35]

(27/4669)

อตถมุหิ ชาตมุหิ สุขา สหaya

สหayaช่วยให้เกิดสุข ในเมื่อเกิดมีเรื่องราว

๒๕๕ [๐๙.๓๖]

(๒๕/๓๓)

สเจ ลภถ นิปกั สหaya
จเรยย เตนตุตมโน สติมา

ถ้าได้สหayaผู้มีปัญญาปกครองตน
พึงพอใจมีสติเที่ยวไปกับเขา

๒๕๖ [๐๙.๓๗]

(๒๕/๓๓)

โน เจ ลภถ นิปกั สหaya
เอโก จเร น จ ปาปานิ กยิรา

ถ้าไม่ได้สหayaที่มีปัญญาปกครองตน
พึงเที่ยวไปคนเดียวและไม่พึงทำความชั่ว

๒๕๗ [๐๙.๓๘]

(๒๕/๓๓)

เสยโย อมิตโต เมธาวิ ยญเจ พาลานุกมุปโก

มีศัตรูเป็นบัณฑิต ดีกว่ามีมิตรเป็นพาล

๒๕๘ [๐๙.๓๙]

(๒๗/๔๕)

Atthamhi jātamhi sukhā sahāyā

Companions help bring happiness when need arises.

255 [09.36]

(25/33)

Sace labhetha nipakaṃ sahāyaṃ

Careyya tenattamano satimā

If you find a companion with wisdom governing himself,
you should travel with him, contented and mindful.

256 [09.37]

(25/33)

No ce labhetha nipakaṃ sahāyaṃ

Eko care na ca pāpāni kayirā

If you do not find a companion
with wisdom governing himself,
you should travel alone and should not do any evil.

257 [09.38]

(25/33)

Seyyo amitto medhāvī yañce bālānukampako

It is better to have an enemy in a wise man
than to have a friend in a fool.

258 [09.39]

(27/45)

๑๐. การเบียดเบียน-การช่วยเหลือกัน

สหุพา ทิสา อนุปริคมฺม เจตสา
เนวชฺฌคา ปิยตฺรตฺตนา กฺวจิ
เอวมฺปิ โส ปุถุ อตฺตกา ปเรสํ

ตรวจดูด้วยจิตทั่วทุกทิศแล้ว ไม่พบใครที่ไหน
เป็นที่รักยิ่งกว่าตนเองเลย คนอื่นก็รักตนมากเช่นเดียวกัน

ตฺสุมา น หีเส ปรี อตฺตกาโม

ฉะนั้น ผู้รักตน จึงไม่ควรเบียดเบียนคนอื่น

๒๕๙ [๑๐.๐๑]

(๒๕/๑๑๐)

สหุเพ ตสฺนฺติ ทณฺฑสฺส สหุเพ ภายนฺติ มจฺจุโน

สัตว์ทั้งปวงย่อมหวาดหวั่นต่ออาชญา สัตว์ทั้งปวงย่อมกลัวความตาย

สหุเพ ตสฺนฺติ ทณฺฑสฺส สหุเพสํ ชีวิตํ ปิยํ

สัตว์ทั้งปวงย่อมหวาดหวั่นต่ออาชญา ชีวิตเป็นที่รักของทุกคน

ยถา อหํ ตถา เอเต ยถา เอเต ตถา อหํ

เราฉันใด สัตว์เหล่านี้ก็ฉันนั้น สัตว์เหล่านี้ฉันใด เราก็ก็นั้น

อตฺตทานํ อุปมํ กตฺวา น หนฺนฺยฺย น ฆาตฺเต

นึกถึงเขา เอาตัวเราเข้าเทียบแล้ว ไม่ควรเข่นฆ่า ไม่ควรให้สังหารกัน

๒๖๐ [๑๐.๐๒]

(๒๕/๒๐, ๓๘๙)

10. Harming and Helping

*Sabbā disā anuparigamma cetasā
Nevajjhagā piyatarattanā kvaci
Evampi so puthu attā paresaṃ*

Having explored all directions with the mind,
one would find no one anywhere dearer than oneself;
everyone else loves themselves just as much.

Tasmā na hiṃse paraṃ attakāmo

Therefore, one who loves oneself
should not harm another.

259 [10.01]

(25/160)

Sabbe tasanti daṇḍassa   sabbe bhāyanti maccuno

All beings tremble at punishment; they all fear death.

Sabbe tasanti daṇḍassa   sabbesaṃ jīvitaṃ piyaṃ

All beings tremble at punishment; life is dear to them all.

Yathā ahaṃ tathā ete   yathā ete tathā ahaṃ

How I am, so are these beings; how they are, so am I.

Attānaṃ upamaṃ katvā   na haneyya na ghātaye

Putting oneself in their shoes,
one should not kill or cause to kill.

260 [10.02]

(25/20, 389)

ทุกชีวิตสูง สกุกจจ กโรติ กิจจ

ช่วยเหลือคนเดือดร้อน ด้วยความตั้งใจ

๒๖๑ [๑๐.๐๓]

(๒๗/๒๔๖๖)

สนฺโต สตุตฺตีเต รตา

คนดี ชอบช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น

๒๖๒ [๑๐.๐๔]

(ชา.อ.๑/๒๓๐)*

สพฺเพสํ สหิตโต โหติ

คนดี บำเพ็ญประโยชน์แก่ปวงชน

๒๖๓ [๑๐.๐๕]

(๒๓/๑๒๘)

พหฺนํ วต อตฺถาย ปญฺจติโต สมฺมาวสํ

คนมีปัญญา อยู่ครองเรือน ก็เป็นประโยชน์แก่คนจำนวนมาก

๒๖๔ [๑๐.๐๖]

(๒๓/๑๒๘)

น หิ เวเรน เวรานิ สมฺมมฺนฺตฺธิ กุทาจนํ

ในโลกนี้ เวนระจับด้วยเวร ไม่เคยมี

๒๖๕ [๑๐.๐๗]

(๒๕/๑๑)

ปฺชโก ลภเต ปฺชํ

ผู้บูชา ย่อมได้บูชาตอบ

๒๖๖ [๑๐.๐๘]

(๒๘/๔๐๑)

* ชา.อ. = ชาตกมฺมฎกธา

Dakkhitassa sakkacca karoti kiccaṃ

Help one in misery with attentiveness.

261 [10.03]

(27/2466)

Santo sattahite ratā

A good person takes pleasure in helping others.

262 [10.04]

(JA 1/230)*

Sabbesaṃ sahito hoti

A good person contributes to the benefit of the multitude.

263 [10.05]

(23/128)

Bahūnaṃ vata atthāya paṇḍito gharamāvasaṃ

A wise man, in his capacity as a householder,
can be of service to a great number of people.

264 [10.06]

(23/128)

Na hi verena verāni sammantīdha kudācanaṃ

In this world, hatred is never appeased by hatred.

265 [10.07]

(25/11)

Pūjako labhate pūjaṃ

A worshipper gets worshipped in return.

266 [10.08]

(28/401)

---

* JA = *Jātaṭṭhakathā* or *Jātaka Commentary*

วนุทโก ปฏิวนุทน์

ผู้ให้ ย่อมได้การไหว้ตอบ

๒๖๗ [๑๐.๐๙]

(๒๘/๔๐๑)

สุขุสฺส ทาทา เมธาวี สุขํ โส อธิคฺจฺจติ

คนฉลาด ให้ความสุข ย่อมได้ความสุข

๒๖๘ [๑๐.๑๐]

(๒๒/๓๗)

ททํ มิตุตานิ คนฺถติ

เมื่อให้ไป ย่อมผูกไมตรีไว้

๒๖๙ [๑๐.๑๑]

(๑๕/๘๔๕)

ททมานโน ปิโย โหติ

ผู้ให้ ย่อมเป็นที่รัก

๒๗๐ [๑๐.๑๒]

(๒๒/๓๕)

ทีปํ หิ เอตํ ปรมํ นรานํ

ยํ ปณฺชิตา โสกนฺทา ภวนฺติ

บัณฑิตสามารถปิดปากความเศร้าโศกของคนอื่นได้

จึงจัดว่าเป็นที่พึงยอดเยี่ยมของคนทั้งหลาย

๒๗๑ [๑๐.๑๓]

(๒๘/๓๓๓)

Vandako paṭivandanam

A saluter gets saluted in return.

267 [10.09]

(28/401)

Sukhassa dātā medhāvī sukham so adhigacchati

A wise man giving happiness
gains happiness himself.

268 [10.10]

(22/37)

Dadam mittāni ganthati

When giving, one binds friends.

269 [10.11]

(25/845)

Dadamāno piyo hoti

A giver endears himself to others.

270 [10.12]

(22/35)

*Dīpaṃ hi etaṃ paramaṃ narānaṃ
Yaṃ paṇḍitā sokanudā bhavanti*

The wise can eliminate others' sorrow
and are thus the greatest comfort of men.

271 [10.13]

(28/333)

สกุโณ มยุหโก นาม

คิริसानุทรีจโร

ปกุกัม ปิปุผลิมารุฑุห

มยุหัม มยุหนุติ กนุทติ

นกชนิดหนึ่งเที่ยวบินอยู่ตามช่องเขาและไหล่เขา มีชื่อว่า นกมัยหกะ
มันบินไปสู่ต้นเลียบ อันมีผลสุก แล้วร้องว่า “ของข้าๆ”

เมื่อนกมัยหกะร้องอยู่อย่างนั้น

ฝูงนกทั้งหลายก็พากันบินมาจิกกินผลเลียบ แล้วก็พากันบินไป

นกมัยหกะก็ยังร้องพร่ำอยู่อย่างเดิมนั่นเอง

เอวมิเชว เอกจุใจ

สงฺฆริตฺวา พหุ ธนัม

เนวตฺตโน น ภาตีนิ

ยเถธี ปฏฺิพฺพชฺชติ

คนบางคนในโลกนี้ก็ฉนั้นนั้น เก็บทรัพย์สะสมไว้มากมายแล้ว
ตนเองก็ไม่ได้ใช้ ทั้งไม่เผื่อแผ่เจือจานแก่ญาติทั้งหลายตามส่วน

เมื่อเขาหวงแหนทรัพย์ไว้รำพันว่า “ของข้าๆ”

ราชการ หรือโจร หรือทายาท ก็มาเอาทรัพย์นั้นไป

ตัวเขาก็ได้แต่รำพันอยู่อย่างนั้นนั่นเอง

๒๗๒ [๑๐.๑๔]

(๒๗/๙๙๑)

นิวตฺตยณฺติ โสภมฺหา

คนใจการุณย์ ช่วยแก้ไขคนให้หายโศกเศร้า

๒๗๓ [๑๐.๑๕]

(๒๗/๑๔๙๒)

เนกาสิ ลภเต สุขัม

กินคนเดียว ไม่ได้ความสุข

๒๗๔ [๑๐.๑๖]

(๒๗/๑๖๗๔)

Sakuṇo mayhako nāma   girisānudarīcaro
Pakkaṃ piṭṭhalimāruyha   mayhaṃ mayhanti kandati

A certain kind of bird flying around valleys and hillsides
 is called a *mayhaka* bird.

It flies to a pipal tree with ripe fruit,
 crying “They’re mine, they’re mine.”

As the bird is crying, all other birds fly in to eat the fruit and fly away.

The *mayhaka* bird still keeps on crying as before.

Evamidheva ekacco   saṅgharivā bahuṃ dhaṇaṃ
Nevattano na nātīnaṃ   yathodhiṃ paṭipajjati

Likewise, a certain man in this world
 has amassed an abundance of wealth,
 which he neither expends nor duly shares with his relatives.
 Possessive of his wealth, he whimpers thus, “It’s mine, it’s mine.”
 The authorities, robbers, or his heirs then come and seize it.
 Yet he can only keep on whimpering just that.

272 [10.14]

(27/931)

Nivattaynti sokamhā

A kind-hearted man helps others to rid their sorrow.

273 [10.15]

(27/1492)

Nekāsī labhate sukhaṃ

Eating by oneself brings no joy.

274 [10.16]

(27/1674)

น ฤๅญเช สาธุเมกโก

ไม่พึงบริโภคของอร่อยผู้เดียว

๒๗๕ [๑๐.๑๗]

(๒๘/๙๕๙)

น หิ ทานา ปริ อตุถิ   ปติฏฐา สพุพปาณินิ

นอกจากการแบ่งปันเพื่อแม่กันแล้ว
สัตว์ทั้งปวงหาที่พึ่งอย่างอื่นไม่

๒๗๖ [๑๐.๑๘]

(๒๘/๑๐๗๓)

โย มาตริ ปิตริ วา   ชินฺณกํ คตโยพุพฺนํ
ปฺหุสนฺโต น ภรติ   ตํ ปฺราภวโต มุขํ

คนใด มารดาบิดาแก่เฒ่า ล่วงพ้นวัยหนุ่มวัยสาวไปแล้ว
ตนเองสามารถ ก็ไม่เลี้ยงดู นั่นคือปากทางของความเสื่อม

๒๗๗ [๑๐.๑๙]

(๒๕/๓๐๔)

ปฺหุตฺตวิตฺโต บุริโส   สหิริญฺโถ สโกชนิ
เอโก ฤๅญชฺติ สาธุนิ   ตํ ปฺราภวโต มุขํ

คนใด มั่งมีทรัพย์สินเงินทอง มีของกินของใช้มาก
แต่บริโภคของอร่อยคนเดียว นั่นเป็นปากทางแห่งความเสื่อม

๒๗๘ [๑๐.๒๐]

(๒๕/๓๐๔)

Na bhuñje sādhumekako

A delicacy should not be eaten alone.

275 [10.17]

(28/949)

Na hi dānā paraṃ atthi   patiṭṭhā sabbapāṇinaṃ

Apart from sharing with one another,
there is no other support among all beings.

276 [10.18]

(28/1073)

*Yo mātaraṃ vā   jiṇṇakaṃ gatayobbanam
Pahusanto na bharati   taṃ parābhavato mukhaṃ*

A man who does not provide for his mother and father
who are old and past their youth even though he can—
that is a channel of ruin.

277 [10.19]

(25/304)

*Pahutavitto puriso   sahirañño sabhojano
Eko bhuñjati sādūni   taṃ parābhavato mukhaṃ*

A man who is wealthy,
with a lot of money and things to be consumed,
but who keeps delicacies to himself—
that is a channel of ruin.

278 [10.20]

(25/304)

ทเทยย ปริโส ทานํ อปฺปํ วา ยทิวา พหุํ

เกิดมาเป็นคน จะมากหรือน้อย ก็ควรให้ปันบ้าง

๒๗๙ [๑๐.๒๑]

(๒๗/๑๐๑๒)

อนุนโท พลโท โหติ

ผู้ให้อาหาร ชื่อว่าให้กำลัง

วตฺถโท โหติ วณฺณโท

ผู้ให้ผ้าถุงห่ม ชื่อว่าให้ผิวพรรณ

ยานโท สุขโท โหติ

ผู้ให้ยานพาหนะ ชื่อว่าให้ความสะดวก

ทีปโท โหติ จกุชฺชโท

ผู้ให้ดวงประทีป ชื่อว่าให้ดวงตา

โส จ สทฺพทโท โหติ โย ททาติ อฺปฺสฺสยํ

ผู้ใดให้ที่พำนักอาศัย ผู้นั้นชื่อว่าให้ทั้งหมด

๒๘๐ [๑๐.๒๒]

(๑๕/๑๓๘)

อมตฺนุทโท จ โส โหติ โย ฌมฺมมฺนุสฺสาสติ

ผู้ใดสั่งสอนธรรม ผู้นั้นชื่อว่าให้สิ่งที่ไม่ตาย

๒๘๑ [๑๐.๒๓]

(๑๕/๑๓๘)

Dadeyya puriso dānaṃ appaṃ vā yadivā bahuṃ

Born as a human, one should share—
whether much or little—with others.

279 [10.21]

(27/1012)

Annado balado hoti

A giver of food provides strength.

Vatthado hoti vaṇṇado

A giver of clothing provides beauty.

Yānado sukhado hoti

A giver of a vehicle provides convenience.

Dīpado hoti cakkhudo

A giver of a light provides eyesight.

So ca sabbadado hoti yo dadāti upassayaṃ

He who gives lodging is a provider of all.

280 [10.22]

(15/138)

Amatandado ca so hoti yo dhammamanusāsati

He who teaches the Dhamma
is called a provider of what is deathless.

281 [10.23]

(15/138)

วิเจยยทานํ สุกตบฺปสตุถํ

ให้ด้วยพิจารณา พระศาสดาทรงสรรเสริญ

๒๘๒ [๑๐.๒๔]

(๑๕/๙๙)

อารามโรปา วรโรปา   เย ชนา เสดุการกา
 ปปญฺจ อุกฺพานญฺจ   เย ททฺนฺติ อุกฺสุสฺยํ
 เตสํ ทิวา จ รตฺโต จ   สทา ปุญฺญเบํ ปวชฺฐมฺติ

ชนเหล่าใด ปลุกสวน ปลุกป่า สร้างสะพาน
 ให้แหล่งน้ำ บ่อน้ำ และที่พักอาศัย
 บุญของชนเหล่านั้นย่อมเพิ่มพูนทุกเมื่อ ทั้งคืนทั้งวัน

๒๘๓ [๑๐.๒๕]

(๑๕/๑๔๖)

หิตโต พหุณฺนํ ปฏิปชฺช โภเค

คนดีจัดการโภคทรัพย์

บำเพ็ญประโยชน์แก่ชนจำนวนมาก

๒๘๔ [๑๐.๒๖]

(๒๒/๔๒)

ทินฺนํ โหติ สุนิพฺภตํ

ของที่ให้แล้ว ชื่อนำออกไปอย่างดีแล้ว

๒๘๕ [๑๐.๒๗]

(๑๕/๑๓๖)

Viceyyadānaṃ sugatappasatthaṃ

Giving with discernment is praised by the Buddha.

282 [10.24]

(15/99)

Ārāmaropā vanaropā   ye janā setukārakā
Papañca udapānañca   ye dadanti upassayaṃ
Tesaṃ divā ca ratto ca   sadā puññaṃ pavaḍḍhati

For those who plant a grove, who plant a wood,
 who build a bridge, who provide a place to drink,
 who provide a well, and who provide a shelter,
 their merit constantly increases,
 both by night and by day.

283 [10.25]

(15/146)

Hito bahunnaṃ paṭipajja bhoge

A good man managing wealth
 benefits a great number of people.

284 [10.26]

(22/42)

Dinnaṃ hoti sunibbhatam

What has been given is called “well brought out.”

285 [10.27]

(15/136)

ทินฺนํ สุขผลํ โหติ   นาทินฺนํ โหติ ตํ ยถา
 ของที่ให้แล้ว ชื่อว่าออกผลเป็นความสุขแล้ว
 ส่วนของที่ยังไม่ได้ให้ ยังไม่มีผลเช่นนั้น

๒๘๖ [๑๐.๒๘]

(๑๕/๑๓๖)

อุทฺธา หิ ทานํ พหุธา ปสตุถิ
 ทานา จ โข ธมฺมปทํ เสยฺโย

ทานนั้นปราศผู้สรรเสริญกันโดยมากอย่างแน่นอน
 แต่กระนั้น บพธรรมก็ยังประเสริฐกว่าทาน

๒๘๗ [๑๐.๒๙]

(๑๕/๑๐๑)

เอตทคฺคํ ภิกฺขเว ทานานํ ยทิทํ ธมฺมทานํ
 ภิกฺษุทั้งหลาย การให้ธรรม เป็นยอดแห่งทาน

๒๘๘ [๑๐.๓๐]

(๒๓/๒๐๙)

สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ
 การให้ธรรมะ ชนะการให้ทั้งปวง

๒๘๙ [๑๐.๓๑]

(๒๕/๓๔)

Dinnaṃ sukhaphalaṃ hoti   nādinnaṃ hoti taṃ yathā

What is given has yielded fruit of happiness,
but what is not given has not yet yielded such fruit.

286 [10.28]

(15/136)

*Addhā hi dānaṃ bandhā pasatthaṃ
Dānā ca kho dhammapadaṃva seyyo*

Giving is certainly praised by sages in many ways,
yet the path of the Dhamma is even nobler than giving.

287 [10.29]

(15/101)

Etadaggaṃ bhikkhave dānānaṃ yadidaṃ dhammadānaṃ

O monks! The gift of the Dhamma is the best of all gifts.

288 [10.30]

(23/209)

Sabbadānaṃ dhammadānaṃ jināti

The gift of the Dhamma excels all other gifts.

289 [10.31]

(25/34)

๑๑. สามัคคี

สมคฺคานํ ตโป สุโข

ความเพียรของหมู่ชนผู้พร้อมเพรียงกัน ให้เกิดสุข

๒๙๐ [๑๑.๐๑]

(๒๕/๒๔)

สุขา สุขุมสุส สามคฺคี

สามัคคีของหมู่ ให้เกิดสุข

๒๙๑ [๑๑.๐๒]

(๒๕/๒๔)

สุกเรหิ สมคฺเคหิ

พยุคฺโข เอกายเน หโต

สุกรทั้งหลายพร้อมเพรียงกัน ยังฆ่าเสือโคร่งได้

เพราะใจรวมเป็นอันเดียว

๒๙๒ [๑๑.๐๓]

(๒๗/๑๙๘๗)

เอเต ภิกฺขุโย สมายนฺติ

สนฺธิ เตสํ น ชีรติ

โย จาธิปฺนฺนํ ชานาติ

โย จ ชานาติ เทสนํ

ผู้ได้รู้โทษที่ตนล่วงละเมิด ๑

ผู้โดยยอมรับรู้โทษที่เขามาสารภาพ ๑

คนทั้งสองนี้ ย่อมพร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น

มิตรภาพของเขาจะไม่เสื่อมคลาย

๒๙๓ [๑๑.๐๔]

(๒๗/๕๔๘)

11. Harmony

Samaggānaṃ tapo sukho

The exertion of those in harmony brings happiness.

290 [11.01]

(25/24)

Sukhā saṅghassa sāmaggī

The unity of a group brings happiness.

291 [11.02]

(25/24)

Sūkarehi samaggehi byaggho ekāyane hato

Hogs in unison can even kill a tiger
because of their united spirit.

292 [11.03]

(27/1987)

Ete bhiyyo samāyanti sandhi tesam na jīrati
Yo cādhipannaṃ jānāti yo ca jānāti desanaṃ

One who is aware of the offense against the other
and the other who accepts one's apology—
these two are in better harmony;
their friendship will never perish.

293 [11.04]

(27/548)

เอโส หิ อุตฺตริตโร ภาราวโห ฐุรฺนุโ
โย ปเรสาธิปนฺนํ สยํ สฺนฺธาตุมรฺหติ

ผู้ใด เมื่อคนอื่นล่วงเกินกันอยู่
ตนเองกลับหาทางเชื่อมเขาให้คืนดีกันได้
ผู้นั้นแล ชื่อว่าเป็นคนเอภาาระ
เป็นผู้จัดฐานะที่ดียอดเยี่ยม

๒๙๔ [๑๑.๐๕]

(๒๗/๕๔๙)

สเจปี สฺนฺโต วิวทฺนฺติ ชิปปิ สฺนฺธิยเร ปฺน
พาลา ปตฺตาว ภิฑฺชนฺติ น เต สมถมชฺฌคฺ

ถ้าแม่สัตว์บุรุษวิวาทกัน ก็กลับเชื่อมกันได้สนิทโดยเร็ว
ส่วนคนพาลทั้งหลายย่อมแตกกันเหมือนภาชนะดิน
เขาย่อมไม่ได้ความสงบแสร้งกันเลย

๒๙๕ [๑๑.๐๖]

(๒๗/๕๔๗)

สมคฺคา สขิลา โถถ
จฺงสามัคคีมนํน้ำใจต่อกัน

๒๙๖ [๑๑.๐๗]

(๓๓/๓๕)

Eso hi uttaritaro   bhārāvaho dhurandharo
Yo paresādhipannānam   sayam sandhātumarahati

He who on seeing other people offending each other
 finds a way to make them patch things up
 is an excellent burden bearer and task manager.

294 [11.05]

(27/549)

Sacepi santo vivadanti   khippam sandhīyare puna
Bālā pattāva bhijjanti   na te samathamajjhagū

Even if virtuous people quarrel,
 they will become on good terms again in no time.
 Fools will break up their relations like an earthen pot,
 and never get appeased by each other.

295 [11.06]

(27/547)

Samaggā sakhilā hotha

Be harmonious and kindly to one another.

296 [11.07]

(33/35)

๑๒. การปกครอง

วโสดิ อิศุสริยั โลกเ

อำนาจเป็นใหญ่ในโลก
(อิสรภาพคือความมีอำนาจในตัวเอง)

๒๙๗ [๑๒.๐๑]

(๑๕/๒๑๒)

สพพั ปรวสั ทุกขั

การอยู่ในอำนาจของผู้อื่น เป็นทุกข์ทั้งสิ้น

๒๙๘ [๑๒.๐๒]

(๒๕/๖๓)

สพพั อิศุสริยั สุขั

อิสรภาพ เป็นสุขทั้งสิ้น

๒๙๙ [๑๒.๐๓]

(๒๕/๖๓)

ราชา รฏุจสส ปญญานั

ราชา เป็นสง่าแห่งแคว้น
(ผู้ปกครองเป็นเครื่องส่องถึงรัฐ)

๓๐๐ [๑๒.๐๔]

(๑๕/๒๐๑)

12. Government

Vaso issariyaṃ loke

Power reigns supreme in the world.
(Independence is having power in oneself.)

297 [12.01]

(15/212)

Sabbaṃ paravasāṃ dukkhaṃ

All kinds of subjugation to others are misery.

298 [12.02]

(25/63)

Sabbaṃ issariyaṃ sukhaṃ

All kinds of liberty are bliss.

299 [12.03]

(25/63)

Rājā raṭṭhassa paññāṇaṃ

The king is a state's emblem.
(The ruler is the reflection of a state.)

300 [12.04]

(15/201)

ตัม น ตปฺปตี พนฺโถ   วโถ เม น ตเปสฺสตี
 สุขมาหริตฺ เตสฺ   เยสฺ รุชฺชมการยี่

ถึงจะถูกจองจำ ข้าฯ ก็ไม่เดือดร้อน
 ถึงจะถูกฆ่า ก็ไม่ครั่นคร้าม
 เพราะข้าฯ ได้นำความสุขมาให้แล้ว
 แก่เหล่าชนที่ข้าฯ ปกครอง

๓๐๑ [๑๒.๐๕]

(๒๗/๑๐๕๕)

สพฺเพสฺ สุขเมตพฺพํ   ขตฺติเยน ปชานตา

ผู้ปกครองแผ่นดินมีปัญญา พึงแสวงสุขเพื่อปวงประชา

๓๐๒ [๑๒.๐๖]

(๒๗/๑๐๕๖)

ธมฺมํ ปมชฺช ขตฺติโย   ฏฺฐจา จวติ อีสฺสโร

ผู้ครองแผ่นดิน ถึงจะมีอำนาจยิ่งใหญ่
 ประมาทธรรมเสียแล้ว ก็ร่วงจากรัฐ (สูญเสียอำนาจ)

๓๐๓ [๑๒.๐๗]

(๒๘/๕๑)

สาธุ ธมฺมรุจี ราชา

ราชาขอธรรมจึงจะดี
 (จะเป็นการดี ต่อเมื่อมีผู้ปกครองที่นิยมธรรม)

๓๐๔ [๑๒.๐๘]

(๒๘/๕๐)

Tam mañ na tappatī bandho vadho me na tapessati
Sukhamāharitam tesam yesam rajjamakārayim

Even if I should be imprisoned,
 I would not be perturbed;
 even if I should be executed,
 I would not be terrified,
 for I have brought happiness
 to the people under my rule.

301 [12.05]

(27/1055)

Sabbesam sukhametabbam khattiyena pajānatā

A ruler with wisdom should seek happiness for his people.

302 [12.06]

(27/1056)

Dhammam pamajja khattiyō raṭṭhā cavati issaro

A ruler, even though having great authority,
 will fall from the state (i.e. lose his power)
 if he is negligent of righteousness.

303 [12.07]

(28/51)

Sādhu dammarucī rājā

It is good for a monarch to take delight in righteousness.
 (It will be good only when there is a monarch
 who favors righteousness.)

304 [12.08]

(28/50)

อกุโกธนสุต วิชิตเต จิตฺตมฺมสุต ราชีโน
 สุขํ มนุสุสา อาเสถ สิตฺตจฺฉายาย สัมเว

ในแว่นแคว้นของราชาผู้มีเมตตา มีธรรมมั่นคง
 ประชาชนจะนั่งนอนเป็นสุข
 เหมือนมีร่มเงาที่เย็นสบายอยู่ในบ้านของตัวเอง

๓๐๕ [๑๒.๐๙]

(๒๘/๕๐)

คฺวณฺเจ ตฺรมา นานํ ชิมฺหํ คจฺจนฺตฺติ ปุํคฺโว
 ฯเปฯ
 สพฺพํ ฏฺฎจํ ทฺกฺขํ เสติ ราชา เจ โหติ อธฺมมิโก

เมื่อฝูงโคว่ายข้ามฟากอยู่ ถ้าโคนำฝูงไปคด
 โคทั้งหมดก็ว่ายคดไปตาม ฉันทใด ในหมู่มนุษย์ ก็ฉันทนั้น
 ผู้ใดได้รับแต่งตั้งเป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม
 จะป่วยกล่าวไปใยถึงประชาชนที่เหลือ
 ถ้าวรชามาตั้งอยู่ในธรรม รัฐทั้งหมดย่อมอยู่เป็นทุกข์

คฺวณฺเจ ตฺรมา นานํ อฺกฺขํ คจฺจนฺตฺติ ปุํคฺโว
 ฯเปฯ
 สพฺพํ ฏฺฎจํ สุขํ เสติ ราชา เจ โหติ ธฺมมิโก

เมื่อฝูงโคว่ายข้ามฟากอยู่ ถ้าโคนำฝูงไปตรง
 โคทั้งหมด ย่อมว่ายตรงไปตาม ฉันทใด ในหมู่มนุษย์ ก็ฉันทนั้น
 ผู้ใดได้รับแต่งตั้งเป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม
 ประชาชนที่เหลือก็เป็นอันไม่ต้องกล่าวถึง
 ถ้าวรชามาตั้งอยู่ในธรรม รัฐทั้งหมดย่อมอยู่เป็นสุข

๓๐๖ [๑๒.๑๐]

(๒๓/๖๓๔, ๖๓๖), (๒๘/๕๐)

Akkodhanassa vijite   ðhitadhammassa rājino
Sukhaṃ manussā āsetha   sītacchāyāya saṅghare

In a state where the ruler is kind-hearted,
 firmly established in righteousness,
 the people will live happily,
 like there being a pleasant shade in their own houses.

305 [12.09]

(28/50)

Gavañce taramānaṃ   jimaṃ gacchanti puṅgavo
... pe ...
Sabbaṃ raṭṭhaṃ dukkhaṃ seti   rājā ce hoti adhammiko

When a herd of cows are swimming to the further bank,
 if the leader is going astray, so are all the other cows.
 Just as this is true of cows, so too it is true of humans.
 If he who has been made leader conducts himself wrongfully,
 nothing needs to be said about all his subjects.
 If a king does not establish himself righteously,
 the entire state will live in misery.

Gavañce taramānaṃ   ujum gacchati puṅgavo
... pe ...
Sabbaṃ raṭṭhaṃ sukhaṃ seti   rājā ce hoti dhammiko

When a herd of cows are swimming to the further bank,
 if the leader is going straight, so are all the other cows.
 Just as this is true of cows, so too it is true of humans.
 If he who has been made leader conducts himself rightfully,
 nothing needs to be said about all his subjects.
 If a king is righteous, the entire state will live happily.

306 [12.10]

(27/634, 636, 28/50)

อริโย อนริยํ กุพฺพํ โย ทณฺเฑน นิสฺเสติ
 สาสนํ ตํ น ตํ เวรํ อิติ นํ ปณฺทิตา วิภู

เมื่ออนารยชนก่อกรรมชั่ว อารยชนใช้อาญาหักห้าม
 การกระทำนั้นเป็นการสั่งสอน หาใช่เป็นเวรไม่
 บัณฑิตทั้งหลายเข้าใจกันอย่างไร

๓๐๗ [๑๒.๑๑]

(๒๗/๓๕๗)

นิสฺสมม ทณฺฑํ ปณฺเยยฺย อิสฺสุโร

คนที่เป็ใหญ่ จะต้องใคร่ครวญให้ดีก่อน จึงลงโทษ

๓๐๘ [๑๒.๑๒]

(๒๗/๒๑๗๕)

เวคา กตํ ตปฺปติ ภูมิปาล

ท่านผู้ครองแผ่นดิน! การที่ทำโดยผลิผลลาม จะแผดเผาตัวได้

๓๐๙ [๑๒.๑๓]

(๒๗/๒๑๗๕)

โย อิสฺสุโรมุหิตี กโรติ ปาปํ กตฺวา จ โส นุตฺตปเต ปเรสํ
 น เตน โส ชีวติ ทิสฺมาयํ เทวาปิ ปาเปน สเมกฺขเร นํ

ผู้ใดทำความชั่วด้วยสำคัญคิดว่า “เราเป็นผู้ยิ่งใหญ่”
 ครั้นทำแล้วก็ไม่หวั่นเกรงต่อคนทั้งหลายอื่น
 ผู้นั้นจะดำรงชีพอยู่ยืนยาวด้วยความชั่วนั้นก็หาไม่
 แม้เทพทั้งหลายก็มองดูเขาด้วยนัยน์ตาอันเหยียดหยาม

๓๑๐ [๑๒.๑๔]

(๒๘/๓๑๑)

Ariyo anariyaṃ kubbaṃ   yo daṇḍena nisedheti
Sāsanaṃ taṃ na taṃ veraṃ   iti naṃ paṇḍitā vidū

When the ignoble do evil and are deterred
 through punishment by the noble,
 that act—the wise understand—
 is meant to be a lesson, not a vengeance.

307 [12.11]

(27/375)

Nisamma daṇḍaṃ paṇayeyya issaro

A sovereign should administer punishment with prudence.

308 [12.12]

(27/2175)

Vegā kataṃ tappati bhūmipāla

Ruler of the land!

Doing things in haste can scorch the doer himself.

309 [12.13]

(27/2175)

Yo issaromhīti karoti pāpaṃ   katvā ca so nuttapate paresaṃ
Na tena so jīvati dīghamāyurū   devāpi pāpena samekkhare naṃ

He who does evil with the thought “I am supreme”
 and who, having done the evil, fears no others,
 will not survive long with that evil.

Even gods will cast an eye of contempt upon him.

310 [12.14]

(28/31)

มา ตาต อีสฺสโรมหีติ อนตุถาย ปตารยิ

อย่าสำคัญตนว่า เรามีอำนาจยิ่งใหญ่
แล้วทำให้ประชาชนพลอยพินาศ

๓๑๑ [๑๒.๑๕]

(๒๗/๒๔๔๒)

สยํ อายํ วยํ ชญญา สยํ ชญญา กตาทถิ

ผู้ปกครองต้องทราบรายได้รายจ่ายด้วยตนเอง
ต้องทราบกิจการที่ทำแล้วและยังมีได้ทำด้วยตนเอง

๓๑๒ [๑๒.๑๖]

(๒๗/๒๔๔๒)

นิกฺคณฺเห นิกฺคหารหิ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหิ

พึงข่มคนที่ควรข่ม พึงยกย่องคนที่ควรยกย่อง

๓๑๓ [๑๒.๑๗]

(๒๗/๒๔๔๒)

อเปตโลมหํสฺสฺส รณฺโถ กามานุสฺสริโน

สพฺเพ โภคา วินฺสฺสนฺติ รณฺโถ ตํ วุจฺเจเต อหิ

ผู้ครองแผ่นดินที่เจ้าสำราญ แสหาแต่กามารมณ์

โภครักษ์จะพินาศหมด

นี่แลที่เรียกว่า ทุกข์ภัยของผู้ครองแผ่นดิน

๓๑๔ [๑๒.๑๘]

(๒๗/๒๔๔๒)

Mā tāta issaromhīti   anattāya patārayi

Do not take pride in reigning supreme
and cause the downfall of your people on that account.

311 [12.15]

(27/2442)

Sayaṃ āyaṃ vayaṃ jaññā   sayaṃ jaññā katākatam

A ruler needs to know for himself
his income and outgo,
and know for himself
what has been done and what has not yet been done.

312 [12.16]

(27/2442)

Niggaṇhe niggahārahaṃ   paggaṇhe paggaḥārahaṃ

One should humble a person deserving to be humbled,
and praise a person worthy of being praised.

313 [12.17]

(27/2442)

Apetalomahaṃsassa   rañño kāmaṇusārino
Sabbe bhogaṃ vinassanti   rañño taṃ vuccate aghaṃ

Of a ruler who is a hedonist,
given to indulgence in sensual pleasures,
all the wealth will be destroyed—
this is called the ruler's peril.

314 [12.18]

(27/2442)

มหตฺตปฺตฺโตปี นินฺวาตฺตฺตฺติ

ถึงจะขึ้นสู่สถานะที่ยิ่งใหญ่ ก็ถ่อมตัวใฝ่พึงบัณฑิต

ตฺสุมฺหิ โปเส วิปฺลา ภวามิ

อุมฺมี สฺมฺทุทฺสฺส ยถาปี วณฺณํ

ท่านผู้เช่นนั้น จะเป็นที่ชื่นชมยำเกรง
เหมือนคนเห็นบรรยากาศแห่งมหาสมุทรแล้ว
ขามเกรงต่อคักยะแห่งคลื่นใหญ่

๓๑๕ [๑๒.๑๙]

(๒๗/๘๘๒)

ปฺจฺเมเนว วิตถํ

โกธํ หาสํ นินฺวารเย

ตฺโต กิจฺจฺจฺนํ กาเรยฺย

ตํ วตฺ อานุ ชตฺตฺติย

เริ่มแรก แก้ไขข้อที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนให้เสร็จ
ระงับความโกรธกริ้วและความบันเทิงไว้ก่อน
จากนั้นจึงสั่งงาน ข้อนี้นักปราชญ์กล่าวว่าเป็นวัตร
(ระเบียบปฏิบัติ) ของผู้ปกครอง

๓๑๖ [๑๒.๒๐]

(๒๗/๒๔๔๐)

มทา ปฺมาโท ชาเยถ

จากความมัวเมา ก็เกิดความประมาท

๓๑๗ [๑๒.๒๑]

(๒๗/๒๔๑๙)

Mahattapattopi nivātavutti

Even though having reached his great status,
he humbly listens to the wise.

*Tasmimha pose vipulā bhavāmi
Ummī samuddassa yathāpi vaṇṇaṃ*

Such a person will be admired in awe
just as a man, on seeing the ambiance of the ocean,
is overawed by the might of a great wave.

315 [12.19]

(27/882)

*Paṭhameneva vitathaṃ kodhaṃ hāsaṃ nivāraye
Tato kiccāni kāreyya taṃ vataṃ āhu khattiya*

First, correct all the wrongs,
putting aside your rage and merriment,
and then issue your directives—
this, the wise say, is the ruler's routine
(regular course of actions).

316 [12.20]

(27/2440)

Madā pamādo jāyetha

Infatuation breeds negligence.

317 [12.21]

(27/2419)

ปมาทา ชายเต ขโย

จากความประมาท ก็เกิดความเสื่อม

๓๑๘ [๑๒.๒๒]

(๒๗/๒๔๑๙)

ขยา ปโทสา ชายนุติ

จากความเสื่อม ก็เกิดโทษประดัง

๓๑๙ [๑๒.๒๓]

(๒๗/๒๔๑๙)

มา มโท ภรตุสภ

ผู้มีภาระปกครองรัฐ จงอย่าได้ประมาทเลย

๓๒๐ [๑๒.๒๔]

(๒๗/๒๔๑๙)

ขตติยสุส ปมตฺตสุส

รฏฺจสุมี รฏฺจวฑฺฒน

สพฺเพ โภคา วินฺตฺสนฺติ

รฏฺเอบ ตํ วุจฺจเต อหํ

เมื่อผู้ครองแผ่นดินประมาท

โภคทรัพย์ในรัฐทั้งหมดย่อมพินาศ

นี้แลเรียกว่าทุกข์ภัยของผู้ครองแผ่นดิน

๓๒๑ [๑๒.๒๕]

(๒๗/๒๔๔๐)

Pamādā jāyate khayō

Negligence brings decay.

318 [12.22]

(27/2419)

Khayā padosā jāyanti

From decay arise all faults.

319 [12.23]

(27/2419)

Mā mado bharatūsabha

O bearer of the burden of ruling the state,
never be negligent at all!

320 [12.24]

(27/2419)

Khattiyassa pamattassa

raṭṭhasmiṃ raṭṭhavaḍḍhana

Sabbe bhogā vinassanti

rañño taṃ vuccate aghaṃ

When a ruler is negligent,
all wealth in the state will be destroyed—
this is called the ruler's peril.

321 [12.25]

(27/2840)

อุปสุสูตี महाराज   रघुजे चनपते जे
 ततुठ तिसुवा सुतुवा ज   तते तं प्रुपिपुसुसुति

ดูกรมหาราช พระองค์จึงเสด็จเที่ยวสดับดูความเป็นอยู่
 ความเป็นไป ในแคว้นแคว้นแดนชนบท
 ครั้นได้เห็นได้ฟังแล้วจึงปฏิบัติราชกิจนั้น ๆ

๓๒๒ [๑๒.๒๖]

(๒๗/๒๔๑๙)

อรกษิตา ชานปทา   อธมมพลินา หตา
 รตติญุหิ โจรา ขาทนต์ติ   ทิวา ขาทนต์ติ ตุณทียา
 รฎุจสุมี ฎฎุราชสุส   พหุ อธมมิโก ชโน

ชาวชนบทไม่ได้รับการพิทักษ์รักษา
 ถูกกดขี่ด้วยค่าธรรมเนียมไม่ชอบธรรม
 กลางคืน โจรปล้น กลางวัน ข้าราชการข่มเหง
 ในแคว้นแคว้นของผู้ปกครองชั่วร้าย
 ย่อมมีคนอาธรรม์มากมาย

๓๒๓ [๑๒.๒๗]

(๒๗/๒๔๒๒)

สกุกาโร กาปุริสึ หนุติ
 สักการะฆ่าคนชั่วได้

๓๒๔ [๑๒.๒๘]

(๑๕/๖๑๐)

Upassutiṃ mahārāja   raṭṭhe jaṇapade cara
Tattha divā sutvā ca   tato taṃ paṭipajjasi

O Great King! Traverse the land and countryside
to hear and witness how people are faring
and what is going on.

After seeing and hearing thus,
perform your duties accordingly.

322 [12.26]

(27/2419)

Arakkhitā jānapadā   adhammabalinā hatā
Rattiñhi corā khādanti   divā khādanti tuṇaḍiyā
Raṭṭhasmiṃ kūṭarājassa   bahu adhammiko jano

In a state governed by an evil ruler,
where peasants are not protected,
are oppressed with unfair taxation, are robbed at night,
and are persecuted by state officials during the day,
there are indeed a large number of unrighteous people.

323 [12.27]

(27/2422)

Sakkāro kāpurisaṃ hanti

Honor can kill a bad person.

324 [12.28]

(15/610)

โย จ อรูปตติ อตุณิ   ขิปุปเมว น พุชฌติ
อมิตตวสมนุเวติ   ปจุฉาว อนุตตูปติ

ผู้ใดไม่รู้เท่าทันเรื่องราวที่เกิดขึ้นได้โดยฉับพลัน
ผู้นั้นจะหลงเข้าไปในอำนาจของศัตรู และจะเดือดร้อนภายหลัง

๓๒๕ [๑๒.๒๙]

(๒๗/๑๔๓๐)

อปปเสโนปี เจ มนุตี   มหาเสนํ อมนุติณิ

ถึงแม้จะมีกำลังพลน้อย แต่มีความคิด
ก็เอาชนะกองทัพใหญ่ที่ไร้ความคิดได้

๓๒๖ [๑๒.๓๐]

(๒๘/๖๕๕)

พาโล อปริณายโก

คนพาล เป็นผู้นำไม่ได้

๓๒๗ [๑๒.๓๑]

(๒๗/๓๑๓)

น สาธุ พลวา พาโล   ญถสุส ปริหารโก

ผู้บริหารหมู่คณะ ถึงจะมีกำลังอำนาจ
แต่เป็นคนพาล ย่อมไม่เป็นผลดี

๓๒๘ [๑๒.๓๒]

(๒๗/๑๐๓๑)

ธีโร จ พลวา สาธุ   ญถสุส ปริหารโก

ผู้บริหารหมู่ชน เป็นปราชญ์ และมีกำลังเข้มแข็ง จึงจะเป็นผลดี

๓๒๙ [๑๒.๓๓]

(๒๗/๑๐๓๒)

*Yo ca uppatitaṃ atthaṃ khippameva na bujjhati
amittavasamanveti pacchāva anutappati*

He who fails to promptly keep abreast of what is going on
will unwittingly fall into enemy hands and suffer later.

325 [12.29]

(27/1430)

Appasenopi ce mantī mahāsenāṃ amantinaṃ

Though with a small army yet with thought,
one can conquer a big army lacking in thought.

326 [12.30]

(28/655)

Bālo apariṇāyako

A fool is incapable of being a leader.

327 [12.31]

(27/313)

Na sādhu balavā bālo yūthassa parihāraḷo

It is unfruitful for an administrator
to be powerful yet unwise.

328 [12.32]

(27/1031)

Dhīro ca balavā sādhu yūthassa parihāraḷo

It is fruitful for an administrator
to be both wise and powerful.

329 [12.33]

(27/1032)

๑๓. บุญ-บาป, ธรรม-อธรรม, ความดี-ความชั่ว

บุญญ์ โจเรหิ ทูหริ์

ความดีโจรลักไม่ได้

๓๓๐ [๑๓.๐๑]

(๑๕/๑๕๙)

มววมญญเถถ ปาปสุส น มตตํ อาคมิสุสตี

อย่าดูหมิ่นความชั่วว่าเล็กน้อย คงจักไม่มีผลมาถึงตัว

อุทพินทุนิปาเตน อุทกมุโกปิ ปุริตี

เพราะน้ำหยดทีละน้อย หม้อน้ำยังเต็มได้

อาปุริตี พาโล ปาปสุส โลกํ โลกปิ อาจัน

พาลชนสร้างสมความชั่วทีละน้อย ก็เต็มเพียบไปด้วยความชั่ว

๓๓๑ [๑๓.๐๒]

(๒๕/๑๕๙)

ปาปญฺเจ ปุริโต กยิรา น นํ กยิรา ปุณฺปุณฺ

คนเรานี้ ถ้ามีอันทำชั่วลงไป ก็อย่าเพิ่งทำความชั่วนั้นซ้ำเข้าอีก

น ตมุหิ ฉนฺทํ กยิราถ ทุกฺโข ปาปสุส อัจฺจโย

อย่าเพิ่งสร้างความพอใจในความชั่วนั้น

การสั่งสมความชั่วเป็นการก่อความทุกข์

๓๓๒ [๑๓.๐๓]

(๒๕/๑๕๙)

13. Merit and Demerit; Righteousness and Unrighteousness; Virtue and Vice

Puññaṃ corehi dūharaṃ

Merit cannot be stolen by thieves.

330 [13.01]

(15/159)

Māvamaññetha pāpassa na mattaṃ āgamissati

Do not belittle evil, thinking that it will never get to you.

Udabindunipātena udakumbhopi pūrati

For drop by drop of water can still fill a waterpot.

Āpūrati bālo pāpassa thokaṃ thokaṃpi ācinaṃ

A fool fills himself with evil, gathering it little by little.

331 [13.02]

(25/19)

Pāpañce puriso kayirā na naṃ kayirā punappunaṃ

A man who happens to do evil should not repeat it.

Na tamhi chandaṃ kayirātha dukkho pāpassa uccayo

Nor should he take pleasure in that evil;
the accumulation of evil brings suffering.

332 [13.03]

(25/19)

โย จ ปุพฺเพ ปมชฺชิตฺวา   ปจฺฉา โส นปฺมชฺชติ
 โสมี โลกํ ปภาเสติ   อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมมา

บุคคลใดในกาลก่อนเคยผิดพลาด
 ครั้นภายหลังเขากลับตัวได้ไม่ประมาท
 บุคคลนั้นย่อมทำให้โลกให้แจ่มใส
 เหมือนดั่งดวงจันทร์อันพ้นจากเมฆหมอก

๓๓๓ [๑๓.๐๔]

(๒๕/๒๓)

ยสุส ปาปํ กตํ กมฺมํ   กุสเลน ปิถียติ
 โสมี โลกํ ปภาเสติ   อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมมา

บุคคลใดเคยทำกรรมชั่วไว้แล้ว (กลับตัวได้)
 หันมาทำดีปิดกั้น บุคคลนั้นย่อมทำให้โลกแจ่มใส
 เหมือนดั่งดวงจันทร์อันพ้นจากเมฆหมอก

๓๓๔ [๑๓.๐๕]

(๒๕/๒๓)

ยถาปี ปุปฺผราสิมฺหา   กยิรา มาลาคุเพ พหู
 เอวံ ชาเตน มจฺเจน   กตฺตพฺพํ กุสลํ พหู

ช่างดอกไม้ ร้อยพวงมาลัยได้มากมาย
 จากกองดอกไม้กองหนึ่ง ฉันท
 คนเราเกิดมาแล้ว ก็ควร (ใช้ชีวิตชาติหนึ่งนี้)
 สร้างความดีงามให้มาก ฉันทัน

๓๓๕ [๑๓.๐๖]

(๒๕/๑๔)

Yo ca pubbe pamajjitvā pacchā so nappamajjati
Somaṃ lokam pabhāseti abbhā muttova candimā

He who has formerly faulted,
but who has later rectified himself and is not negligent,
brightens up the world
like the moon when freed from a cloud.

333 [13.04]

(25/23)

Yassa pāpaṃ kataṃ kammaṃ kusalena pithīyati
Somaṃ lokam pabhāseti abbhā muttova candimā

He who (having rectified himself)
has blocked his former misdeeds by good deeds
brightens up the world
like the moon when freed from a cloud.

334 [13.05]

(25/23)

Yathāpi puppharāsimhā kayirā mālāguḷe bahū
Evaṃ jātena maccena kattabbaṃ kusalaṃ bahuṃ

Just as from a heap of flowers
many garlands can be made,
so too (with one's lifetime)
many good deeds should be done
by one born a mortal.

335 [13.06]

(25/14)

อาปรุติ ธีโร ปุณฺณสุต โถกั โถกัปี อาจัน

ธีรชนสร้างความคิดที่ละน้อย ก็เต็มเปี่ยมไปด้วยความคิด

๓๓๖ [๑๓.๐๗]

(๒๕/๑๙)

สุโข ปุณฺณสุต อัจฉโย

การสร้างสมความคิด นำสุขมาให้

๓๓๗ [๑๓.๐๘]

(๒๕/๑๙)

สุขุเสตํ ภิกฺขเว อธิวจนํ ฯเปฯ ยทิทํ ปุณฺณานิ

คำว่า บุญ นี้ เป็นชื่อของความสุข

๓๓๘ [๑๓.๐๙]

(๒๕/๒๐๐)

สยํ กตานิ ปุณฺณานิ ตํ เว อาเวณียํ ธนํ

ความดีที่ทำไว้เองนี้แหละ เป็นทรัพย์ส่วนเฉพาะของตัวเองแท้ๆ

๓๓๙ [๑๓.๑๐]

(๒๗/๑๙๙๘)

ปุณฺณํ สุขํ ชีวิตสงฺขมฺหิ

กระทั่งถึงคราวสิ้นชีพ บุญก็ช่วยให้สุขได้

๓๔๐ [๑๓.๑๑]

(๒๕/๓๓)

น ฆาสเหตุปี กเรยฺย ปาปํ

ไม่ควรทำบาป แม้เพราะเห็นแก่กิน

๓๔๑ [๑๓.๑๒]

(นัย ๒๗/๑๒๗๕)

Āpūراتi dhīro puññassa thokaṃ thokaṃpi ācinaṃ

A sage doing good little by little fills himself with goodness.

336 [13.07]

(25/19)

Sukho puññassa uccayo

The accumulation of goodness brings happiness.

337 [13.08]

(25/19)

Sukhassetaṃ bhikkhave adhivacanaṃ ... pe ... yadidaṃ puññāni

The word “merit” is a name for happiness.

338 [13.09]

(25/200)

Sayaṃ katāni puññāni taṃ ve āveṇiyaṃ dhanam

Good deeds done by oneself
are indeed one’s personal wealth.

339 [13.10]

(27/1998)

Puññaṃ sukhaṃ jīvitasāṅkhaṃyamhi

Up until the end of one’s life, merit can bring happiness.

340 [13.11]

(25/33)

Na ghāsaheṭūpi kareyya pāpaṃ

One should not do evil even for the sake of eating.

341 [13.12]

(After 27/1725)

สกมฺมุนา หฤถติ ปาปธมฺโม

คนมีความชั่ว ย่อมเดือดร้อน เพราะกรรมของตน

๓๔๒ [๑๓.๑๓]

(๑๓/๔๕๑)

ปาปํ ปาเปน สุกริ

ความชั่ว คนชั่วทำงาน

๓๔๓ [๑๓.๑๔]

(๒๕/๑๒๔)

นตฺถิ ปาปํ อกุพฺพโต

บาปไม่มีแก่ผู้ไม่ทำ

๓๔๔ [๑๓.๑๕]

(๒๕/๑๙)

น ตํ กมฺมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา อนฺตปฺปติ

ทำกรรมใดแล้ว ร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำนั้นไม่ดี

๓๔๕ [๑๓.๑๖]

(๑๕/๒๘๑)

ตถฺจ กมฺมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา นานฺตปฺปติ

ทำกรรมใดแล้ว ไม่ร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำนั้นแลดี

๓๔๖ [๑๓.๑๗]

(๑๕/๒๘๑)

สุกรานิ อสาธุนิ อตฺตโน อหิตานิ จ

การที่ไม่ดี และไม่เป็นประโยชน์แก่ตน ทำงาน

๓๔๗ [๑๓.๑๘]

(๒๕/๒๒)

Sakammunā haññati pāpadhammo

An evil person suffers as a result of his own action.

342 [13.13]

(13/451)

Pāpaṃ pāpena sukaraṃ

Evil is easy for an evil person to do.

343 [13.14]

(25/124)

Natthi pāpaṃ akubbato

No evil is unto one who does none.

344 [13.15]

(15/19)

Na taṃ kammaṃ kataṃ sādhu yaṃ katvā anutappati

A deed that is repented later is not good.

345 [13.16]

(15/281)

Tañca kammaṃ kātuṃ sādhu yaṃ katvā nānutappati

A deed that is not repented later is good.

346 [13.17]

(15/281)

Sukarāni asādhūni attano ahitāni ca

Easy to do are things
that are bad and harmful to oneself.

347 [13.18]

(25/22)

ยัม เว หิตญฺจ สาธุญฺจ ตัม เว ปรมทุกฺกัรํ

การใดเป็นประโยชน์ด้วย ดีด้วย
การนั้นแล ทำได้ยากอย่างยิ่ง

๓๔๘ [๑๓.๑๙]

(๒๕/๒๒)

สุกฺริ สาธุณา สาธุ

ความดี คนดี ทำง่าย

๓๔๙ [๑๓.๒๐]

(๒๕/๑๒๔)

สาธุ ปาเปน ทุกฺกัรํ

ความดี คนชั่ว ทำยาก

๓๕๐ [๑๓.๒๑]

(๒๕/๑๒๔)

กมฺมฺนา วตฺตตี โลกิ

สัตว์โลก ย่อมเป็นไปตามกรรม

๓๕๑ [๑๓.๒๒]

(๑๓/๗๐๗)

กมฺมํ สตุเต วิภชตี ยทิตฺถํ หีนบุปฺปณฺีตตาย

กรรมย่อมจำแนกสัตว์ คือให้ทรมและประณิต

๓๕๒ [๑๓.๒๓]

(๑๔/๕๙๖)

Yam ve hitaṅca sādhuṅca tam ve paramadukkaram

Very difficult to do are things
that are both good and beneficial.

348 [13.19]

(25/22)

Sukaram sādhunā sādhu

Good is easy for a good person to do.

349 [13.20]

(25/124)

Sādhu pāpena dukkaram

Good is difficult for an evil person to do.

350 [13.21]

(25/124)

Kammunā vattatī loko

It is action that makes the world go round.

351 [13.22]

(13/707)

Kammaṃ satte vibhajati yadidaṃ hīnappaṇītātāya

It is action that distinguishes beings
as lowly and as exalted.

352 [13.23]

(14/596)

กุศลงานการี กุศลงาน์ ปาปการี จ ปาปกั

ทำดี ได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว

๓๕๓ [๑๓.๒๔]

(๑๕/๙๐๓)

ปจฺจนา ตปฺปติ ทุกฺกมฺ

กรรมไม่ดี ย่อมเผาผลาญในภายหลัง

๓๕๔ [๑๓.๒๕]

(๑๕/๒๔๐)

อกตํ ทุกฺกมฺ เสยฺโย

ความชั่ว ไม่ทำเสียเลย ดีกว่า

๓๕๕ [๑๓.๒๖]

(๑๕/๒๔๐)

ปาปานํ อกรรมํ สุขํ

การไม่ทำความชั่ว ให้เกิดความสุข

๓๕๖ [๑๓.๒๗]

(๒๕/๓๓)

กตญฺจ สุกตํ เสยฺโย

ความดี ทำไว้แล ดีกว่า

๓๕๗ [๑๓.๒๘]

(๑๕/๒๔๐)

Kalyāṇakārī kalyāṇam pāpakārī ca pāpakam

A doer of good reaps good;
a doer of evil reaps evil.

353 [13.24]

(15/903)

Pacchā tappati dukkaṭam

A misdeed will later make the doer repent.

354 [13.25]

(15/240)

Akatam dukkaṭam seyyo

Better is a misdeed undone.

355 [13.26]

(15/240)

Pāpānam akaraṇam sukham

The avoidance of evil brings happiness.

356 [13.27]

(25/33)

Katañca sukataṃ seyyo

Better is a good deed done.

357 [13.28]

(15/240)

สรรพปาปสุส อกรรม์   กุศลสุสุปสมุปทา
 สจิตตปริโยทปนั   เอตัม พุทธาน สาสนั

การไม่ทำความชั่วทั้งปวง ๑
 การบำเพ็ญความดีให้เพียบพร้อม ๑
 การชำระจิตใจให้ผ่องใส ๑
 นี่คือคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

๓๕๘ [๑๓.๒๙]

(๒๕/๒๔)

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี

ธรรมนั้นแหละ รักษาผู้ประพฤติธรรม

๓๕๙ [๑๓.๓๐]

(๒๖/๓๓๒)

ธมฺโม สุจิตฺตโม โส สุขมาวาหติ

ธรรมที่ประพฤติดีแล้ว นำมาซึ่งความสุข

๓๖๐ [๑๓.๓๑]

(๒๖/๓๓๒)

ธมฺมจารี สุขํ เสติ

ผู้ประพฤติธรรม ย่อมนอนเป็นสุข

๓๖๑ [๑๓.๓๒]

(๒๕/๒๓)

ธมฺมปีติ สุขํ เสติ

ผู้มีใจในธรรม ย่อมนอนเป็นสุข

๓๖๒ [๑๓.๓๓]

(๒๕/๑๖)

Sabbapāpassa akaraṇaṃ kusalassūpasampadā
Sacittapariyodapanam etaṃ buddhāna sāsanaṃ

To avoid all evil,
to cultivate good,
and to cleanse one's own mind—
this is the teaching of the Buddhas.

358 [13.29]

(25/24)

Dhammo have rakkhati dhammacāriṃ

The Dhamma indeed protects its practitioner.

359 [13.30]

(26/332)

Dhammo suciṇṇo sukhamāvahāti

The Dhamma well practiced brings happiness.

360 [13.31]

(26/332)

Dhammacārī sukhaṃ seti

One who practices the Dhamma sleeps happily.

361 [13.32]

(25/23)

Dhammapīti sukhaṃ seti

One who imbibes the Dhamma sleeps happily.

362 [13.33]

(25/16)

น ปณฺฑิตา อตฺตสุขุสฺส เหตุ
ปาปานิ กมฺมานิ สฺมาจรวฺนฺติ

บัณฑิตไม่ประกอบความชั่ว เพราะเห็นแก่ความสุขส่วนตัว

๓๖๓ [๑๓.๓๔]

(๒๗/๑๔๖๗)

ทุกฺเขน ญฺญูจา ขลิตาปี สฺนฺตา
ฉนฺทา จ โทสา น ชนฺนฺติ ธมฺมํ

บัณฑิตนั้น ถึงถูกทุกข์กระทบ ถึงพลาดพลั้งลง
ก็คงสงบอยู่ได้ และไม่ละทิ้งธรรมเพราะชอบหรือชัง

๓๖๔ [๑๓.๓๕]

(๒๗/๑๔๖๗)

น อิจฺเจดยฺย อธฺมฺเมเน สมิทฺธิมฺตฺตโน

ไม่พึงปรารถนาความสำเร็จแก่ตนโดยทางไม่ชอบธรรม

๓๖๕ [๑๓.๓๖]

(๒๕/๑๖)

จเช ธนํ องฺควรฺสุสฺส เหตุ
องฺคํ จเช ชีวิตํ รุกฺขมาโน
องฺคํ ธนํ ชีวิตญฺจาปี สพฺพํ
จเช นโร ธมฺมมนุสฺสฺสรฺนฺโต

พึงสละทรัพย์ เพื่อเห็นแก่อวัยวะ
พึงสละอวัยวะ ในเมื่อจะรักษาชีวิต
พึงสละได้หมด ทั้งอวัยวะ ทรัพย์ และชีวิต
ในเมื่อคำนึงถึงธรรม

๓๖๖ [๑๓.๓๗]

(๒๘/๓๔๒)

*Na paṇḍitā attasukhassa hetu
Pāpāni kammāni samācaranti*

The wise do not do evil for the sake of their own happiness.

363 [13.34]

(24/1467)

*Dukkheṇa phutṭhā khalitāpi santā
Chandā ca dosā na jahanti dhammaṃ*

A wise man, even when affected by suffering,
or even when having faulted,
can still keep calm and never deserts righteousness
because of like or hatred.

364 [13.35]

(27/1467)

Na iccheyya adhammena samiddhimattano

A man should not covet success for himself by wrongful means.

365 [13.36]

(25/16)

*Caje dhanam aṅgavarassa hetu
Aṅgam caje jīvitam rakkhamāno
Aṅgam dhanam jīviṅcāpi sabbam
Caje naro dhammanussaranto*

A man should sacrifice his wealth
for the sake of his bodily organs,
sacrifice his bodily organs so as to save his life,
and sacrifice them all—his wealth, bodily organs, and life—
in view of righteousness.

366 [13.37]

(28/382)

อลาโก ธมฺมิโก เสยฺโย ยญฺเจ ลาโก อธมฺมิโก

ไม่ได้แต่ชอบธรรมดีกว่า
ถึงได้แต่ไม่ชอบธรรมจะดีอะไร

๓๖๗ [๑๓.๓๘]

(๒๖/๓๘๒)

มรณํ ธมฺมิโก เสยฺโย ยญฺเจ ชีเว ธมฺมิโก

ตายอย่างชอบธรรมดีกว่า
อยู่อย่างไม่ชอบธรรมจะมีค่าอะไร

๓๖๘ [๑๓.๓๙]

(๒๖/๓๘๒)

ธมฺเม จิตฺ น วิชหาติ กิตฺติ

เกียรติไม่ทิ้งผู้ตั้งอยู่ในธรรม

๓๖๙ [๑๓.๔๐]

(๒๒/๔๒)

Alābho dhammiko seyyo yañce lābho adhammiko

Being righteous without gaining is better.

What good is it to gain yet in an unrighteously manner?

367 [13.38]

(26/382)

Maraṇaṃ dhammikaṃ seyyo yañce jīve adhammikaṃ

To die in a righteous manner is better.

What worth is it to live unrighteously?

368 [13.39]

(26/382)

Dhamme ṭhitaṃ na vijahāti kitti

A man well established in the Dhamma
will not be forsaken by glory.

369 [13.40]

(22/42)

๑๔. กรรม

ยานิ กโรติ ปุริโส ตานิ อตุตนิ ปสุสติ

คนทำกรรมใดไว้ ย่อมเห็นกรรมนั้นในตนเอง

๓๗๐ [๑๔.๐๑]

(๒๗/๒๙๔)

จรวุติ พาลา ทุมเมธา อมิตูเตเนว อตุตนา

คนพาลทรมปัญญา ย่อมดำเนินชีวิต

โดยมีตนเองนั้นแหละเป็นศัตรู

๓๗๑ [๑๔.๐๒]

(๑๕/๒๘๑)

ธณูถิ ธนํ รชตี ชาตรูปี

บริคคหิ วาปี ยทตถิ กิณจิ

ทาสา กมมกรา เปสุสา เย จสุส อนุชิวโน

สพพุนนาทาย คนุตพพิ สพพิ นิกุซีปคามินี

ธัญญาหาร ทรัพย์สิน เงินทอง

หรือสมบัติที่ครอบครอง

ไม่ว่าอย่างใดที่มีอยู่

คนรับใช้ คนงาน คนอาศัยทั้งหลายทุกอย่าง

ล้วนพาเอาไปไม่ได้ ต้องทิ้งไว้ทั้งหมด

๓๗๒ [๑๔.๐๓]

(๑๕/๓๙๒)

14. Deeds

Yāni karoti puriso tāni attani passati

A man sees in himself what he has done.

370 [14.01]

(27/294)

Caranti bālā dummedhā amitteneva attanā

Fools, low in wisdom, lead their lives
with themselves being their own enemies.

371 [14.02]

(15/281)

Dhaññaṃ dhanam rajataṃ jātarūpaṃ

Pariggahaṃ vāpi yadatthi kiñci

Dāsā kammakarā pessā ye cassa anujivino

Sabbannādāya gantabbaṃ sabbaṃ nikkhīpagāminam

Whether it be his grain, wealth, money,
or whatever is in his possession;
his servants, workers, or dependents—
all these cannot be carried along with him
but must be left behind.

372 [14.03]

(15/392)

ยญจ กโรติ กาเยน   วาจา ย อุต เจตสา
 ตํ หิ ตสฺส สกํ โหติ   ตญฺจ อาทาย คจฺจติ

กรรมใด ทำไว้ ด้วยกาย ด้วยวาจา หรือด้วยใจ
 กรรมนั้นแหละเป็นสมบัติของเขา ซึ่งเขาจะพาเอาไป

๓๗๓ [๑๔.๐๔]

(๑๕/๓๙๒)

มา ชาตี ปฺุจฺจ จรณญฺจ ปฺุจฺจ

อย่าถามถึงชาติกำเนิด จงถามถึงความประพฤติ

๓๗๔ [๑๔.๐๕]

(๑๕/๖๖๐)

กมฺมํ วิชฺชา จ ฆมฺโม จ   สึลฺลํ ชีวิทมฺมุตฺตมํ
 เอเตน มจฺจา สฺสฺซุณฺนุติ   น โคตฺเตน ฆเนน วา

การงาน ๑ วิชา ๑ ธรรม ๑ ศีล ๑ ชีวิตอันอุดม ๑
 คนบริสุทธิ์ด้วยสิ่งทั้ง ๕ นี้
 หาใช่ด้วยตระกูลหรือด้วยทรัพย์ไม่

๓๗๕ [๑๔.๐๖]

(๑๕/๑๔๗)

Yañca karoti kāyena   vācāya uda cetasā
Tañ hi tassa sakam hoti   tañca ādāya gacchati

Whatever deed he has done,
 by his body, word or thought—
 that deed will be his possession
 that he will carry along with him.

373 [14.04]

(15/392)

Mā jātim puccha caraṇaṅca puccha

Do not ask about a person's birth,
 but ask about his conduct.

374 [14.05]

(15/660)

Kammañ vijjā ca dhammo ca   sīlañ jīvitamuttamañ
Etena maccā sujjhanti   na gottena dhanena vā

Action, knowledge, Dhamma,
 morality, and noble way of life—
 mortals are purified by these five attributes,
 not by clan or by wealth.

375 [14.06]

(15/147)

๑๕. กิเลส

อิจฺฉา หิ อนนฺตโคจรา

ความอยากได้ ไม่มีที่จบสิ้นเลย

๓๗๖ [๑๕.๐๑]

(๒๗/๓๓๙)

วิคตฺติจฺฉานํ นโม กโรมเส

ท่านที่ตัดความอยากเสียได้
ข้าพเจ้าขอกราบไหว้เลยที่เดียว

๓๗๗ [๑๕.๐๒]

(๒๗/๓๓๙)

ลฺหุโธ ธมฺมํ น ปสฺสตี

โลกเข้าแล้ว มองไม่เห็นธรรม

อนฺุตฺตมํ ตทา โหตี ยํ โลกโ สหเต นรํ

เมื่อความโลกเข้าครอบงำคน
เวลานั้นมีแต่ความมืดตื้อ

๓๗๘ [๑๕.๐๓]

(๒๕/๒๖๘)

อิจฺฉา นรํ ปริกฺขสฺสตี

ความอยาก ย่อมชักพาคนไปต่างๆ

๓๗๙ [๑๕.๐๔]

(๑๕/๒๑๖)

15. Defilements

lcchā hi anantagocarā

Greed knows no bounds.

376 [15.01]

(27/339)

Vigaticchānaṃ namo karomase

To those who have severed their desires
I pay reverence.

377 [15.02]

(27/339)

Luddho dhammaṃ na passati

When ridden with greed,
a man does not see the Dhamma.

Andhatamaṃ tadā hoti yaṃ lobho sahate naraṃ

Once taken over by greed, a man is blinded.

378 [15.03]

(25/265)

lcchā naraṃ parikkassati

A man is led around by desire.

379 [15.04]

(25/216)

กาเมหิ โลกมุหิ น หตฺถิ ติตฺติ

ความอึดด้วยกามทั้งหลาย ไม่มีในโลก

๓๘๐ [๑๕.๐๕]

(๑๓/๔๕๑)

ภยมนฺตรโต ชาตํ ตํ ชโน นาวพฺพชฺชเมติ

คนโกรธไม่รู้ทันว่า ความโกรธนั้น เป็นภัยที่เกิดขึ้นภายใน

๓๘๑ [๑๕.๐๖]

(๒๕/๒๖๘)

กฺทฺโห ธมฺมํ น ปสฺสติ

โกรธเข้าแล้ว มองไม่เห็นธรรม

๓๘๒ [๑๕.๐๗]

(๒๓/๖๑)

ยํ กฺทฺโห อฺปโรเจติ สุกฺรํ วิย ทฺกฺกํ

คนโกรธจะผลาญสิ่งใด สิ่งนั้นทำยาก ก็เหมือนทำง่าย

๓๘๓ [๑๕.๐๘]

(๒๓/๖๑)

หนฺติ กฺทฺโห สฺมาตฺรํ

คนโกรธฆ่าได้แม้แต่มารดาของตน

๓๘๔ [๑๕.๐๙]

(๒๓/๖๑)

Kāmehi lokamhi na hatthi titti

There is no satiation with sensual pleasures in the world.

380 [15.05]

(13/451)

Bhayamantarato jātaṃ taṃ jano nāvabujjhati

An angry man falls short of knowing
that anger is a peril which arises from within.

381 [15.06]

(25/268)

Kuddho dhammaṃ na passati

Having got angry, one does not see the Dhamma.

382 [15.07]

(23/61)

Yaṃ kuddho uparodheti sukaraṃ viya dukkaraṃ

When an angry man is set to destroy something,
what is hard to do looks as if it is easy.

383 [15.08]

(23/61)

Hanti kuddho samātaṃ

A man in anger can kill even his own mother.

384 [15.09]

(23/61)

ปจฺฉา โส วิคเต โภเช อคฺคิทฺทฺโธมว ตปฺปติ

ภายหลัง เมื่อความโกรธหายแล้ว
เขาย่อมเดือดร้อนเหมือนถูกไฟไหม้

๓๘๕ [๑๕.๑๐]

(๒๓/๖๑)

โกธโน ทุพฺพณฺโณ โหติ

คนมักโกรธย่อมมีผิวพรรณไม่งาม

๓๘๖ [๑๕.๑๑]

(๒๓/๖๑)

โกธํ สมฺตฺวา สุขํ เสติ

ฆ่าความโกรธได้ ย่อมนอนเป็นสุข

๓๘๗ [๑๕.๑๒]

(๑๕/๑๙๙)

ยถาปี รุจิรํ ปุပ္ผํ

วณฺณวณฺตํ อคนฺธกํ

เอวํ สุภาสิตา วาจา

อผลา โหติ อกฺุพฺพโต

วาจาสุภาสิต ไม่มีผลแก่ผู้ไม่ปฏิบัติ

เหมือนดอกไม้งามที่มีแต่สี ไม่มีกลิ่น

๓๘๘ [๑๕.๑๓]

(๒๕/๑๔)

ยถาปี รุจิรํ ปุပ္ผํ

วณฺณวณฺตํ สคนฺธกํ

เอวํ สุภาสิตา วาจา

สผลา โหติ สุกุพฺพโต

วาจาสุภาสิต ย่อมมีผลแก่ผู้ปฏิบัติ

เหมือนดั่งดอกไม้งาม ที่มีทั้งสีสวย และกลิ่นอันหอม

๓๘๙ [๑๕.๑๔]

(๒๕/๑๔)

Pacchā so vigate kodhe aggidaḍḍhova tappati

Later on, when his anger subsides,
he will be miserable as if scorched by fire.

385 [15.10]

(23/61)

Kodhano dubbaṇṇo hoti

He who is given to anger has a dull complexion.

386 [15.11]

(23/61)

Kodham ghatvā sukham seti

Having killed anger, one sleeps happily.

387 [15.12]

(15/199)

*Yathāpi ruciraṃ pupphaṃ vaṇṇavantaṃ agandhakaṃ
Evaṃ subhāsītā vācā aphalā hoti akubbato*

Words well spoken bear no fruit to one
who does not put them into practice,
like beautiful flowers that are colorful but not fragrant.

388 [15.13]

(25/14)

*Yathāpi ruciraṃ pupphaṃ vaṇṇavantaṃ sagandhakaṃ
Evaṃ subhāsītā vācā saphalā hoti sukubbato*

Words well spoken bear fruit to one
who puts them into practice,
like beautiful flowers that are both colorful and fragrant.

389 [15.14]

(25/14)

สุภาสิตา จ ยา วาจา   เขตมมงคลมุตตม

พูดดี เป็นมงคลอันอุดม

๓๙๐ [๑๕.๑๕]

(๒๕/๖)

กุหรั อปปฏิกุชฌนโต   สงคาม์ เชติ ทุชชย

ผู้ไม่โกรธตอบคนโกรธ ชื่อว่าชนะสงครามที่ชนะได้ยาก

๓๙๑ [๑๕.๑๖]

(๒๖/๓๕๘)

อุภินฺนมตฺถิ จรติ   อตฺตโน จ ปรสฺสุ จ
 ปริ สงฺกุปิตํ ฅตฺวา   โย สโต อฺปสมฺมติ

ผู้ใดรู้ว่าคนอื่นโกรธแล้ว มีสติ ระงับได้
 ผู้นั้นชื่อว่าบำเพ็ญประโยชน์แก่คนถึง ๒ คน
 คือ ทั้งแก่ตนเอง และแก่คนอื่นนั้น

๓๙๒ [๑๕.๑๗]

(๒๖/๓๕๘)

Subhāsītā ca yā vācā   etammaṅgalamuttamaṃ

Words well spoken are the highest blessing.

390 [15.15]

(25/6)

Kuddhaṃ appaṭikujjhanto   saṅgāmaṃ jeṭi dujjayaṃ

He who does not retaliate anger with anger
is said to win a war hard to win.

391 [15.16]

(26/358)

*Ubhinnaṃ matthaṃ carati   attano ca parassa ca
Param saṅkupitaṃ ñatvā   yo sato upasammati*

He who, being aware of another's anger,
is mindful and self-restrained,
does a favor to two persons—himself and the other.

392 [15.17]

(26/358)

๑๖. คุณธรรม

สัจจ์ เว อมตา วาจา

คำสัตย์แล เป็นวาจาไม่ตาย

๓๙๓ [๑๖.๐๑]

(๑๕/๗๔๐)

สัจจ์ หเว สาธุตรี รสานัน

สัจจะ เป็นรสดียิ่งกว่าประดาส

๓๙๔ [๑๖.๐๒]

(๒๕/๓๑๑)

สทฺธา ทุตฺติยา ปุริสสุสฺส ไหติ

ศรัทธา เป็นมิตรคู่มือของคน

๓๙๕ [๑๖.๐๓]

(๑๕/๑๗๕)

สุชา สทฺธา ปติฏฺฐิตา

ศรัทธาตั้งมั่นแล้ว นำสุขมาให้

๓๙๖ [๑๖.๐๔]

(๒๕/๓๓)

สตี โลกสุมิ ชาคโร

สตี ทำให้ตื่นอยู่ในโลก
(ในโลกนี้ มีสตี จึงจะนับว่าตื่น)

๓๙๗ [๑๖.๐๕]

(๑๕/๒๑๘)

16. Goodness

Saccaṃ ve amatā vācā

Truth, indeed, is deathless speech.

393 [16.01]

(15/740)

Saccaṃ have sādhutaraṃ rasānaṃ

Truth is tastier than all other tastes.

394 [16.02]

(25/311)

Saddhā dutiyā purisassa hoti

Confidence is a man's alter ego.

395 [16.03]

(15/175)

Sukhā saddhā paṭiṭṭhitā

With confidence firmly rooted comes happiness.

396 [16.04]

(25/33)

Sati lokasmi jāgaro

Mindfulness is wakefulness in the world.

(In this world,
the only way to be wakeful is to be mindful.)

397 [16.05]

(15/218)

สติมโต สทา ภาททำ

คนมีสติ เท่ากับมีสิ่งนำโชคตลอดเวลา

๓๙๘ [๑๖.๐๖]

(๑๕/๘๑๒)

สติมโต สุเว เสยโย

คนมีสติยอมดีขึ้นทุกวัน

๓๙๙ [๑๖.๐๗]

(๑๕/๘๑๒)

อาทิสฺสํ ปตฺติฏฺจา จ
ปมฺขํ สพฺพพมฺมานํ

กฺลฺยาณนญจ มาตุกั
ตสฺมา สีสํ วิโสชเย

ศีลเป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้งอาศัย เป็นมารดาของกัลยาณธรรมทั้งหลาย
เป็นประมุขของธรรมทั่วไป ฉะนั้น ควรชำระศีลให้บริสุทธิ์

๔๐๐ [๑๖.๐๘]

(๒๖/๓๗๘)

ศีลํ อารกณํ เสฏฺฐํ

ศีลเป็นอารมณ์อันประเสริฐ

๔๐๑ [๑๖.๐๙]

(๒๖/๓๗๘)

ศีลํ กวจฺมพฺภูตํ

ศีล เป็นเกราะอย่างอัศจรรย์

๔๐๒ [๑๖.๑๐]

(๒๖/๓๗๘)

น ปรี นานปี อุตฺตานํ

วิหีสติ สฺมาหิตฺโต

ผู้มีจิตใจตั้งมั่น ย่อมไม่เบียดเบียนคนอื่น และแม้แต่ตนเอง

๔๐๓ [๑๖.๑๑]

(๒๗/๖๒๑)

Satimato sadā bhaddam

A mindful man has, as it were, a lucky charm all the time.

398 [16.06]

(15/812)

Satimato suve seyyo

A mindful man is improving by each day.

399 [16.07]

(15/812)

Ādi sīlam patitṭhā ca kalyāṇānañca mātukam
Pamukham sabbadhammānam tasmā sīlam visodhaye

Morality is preliminary, is fundamental,
is primordial to other virtues, and is primary of them all;
a person should therefore cleanse his morality.

400 [16.08]

(26/378)

Sīlam ābharaṇam seṭṭham

Morality is the best ornament.

401 [16.09]

(26/378)

Sīlam kavacamabbhutam

Morality is a wondrous armor.

402 [16.10]

(26/378)

Na param nāpi attānam vihiṃsati samāhito

He who has his mind focused
harms neither others nor even himself.

403 [16.11]

(27/621)

๑๗. วาจา

ยัม หิ กยิรา ตัม หิ วเท   ยัม น กยิรา น ตัม วเท
อกโรนุตัม ภาสमानัม   ปริชานนุติ ปณฺฑิตตา

จะทำสิ่งใด พึงพูดสิ่งนั้น สิ่งใดไม่ทำ ไม่พึงพูดถึง
บัณฑิตย่อมหมายเอาได้ว่า คนไม่ทำ ดีแต่พูด

๔๐๔ [๑๗.๐๑]

(๒๗/๘๖๐)

ยถาวาที ตถากาโร

พูดอย่างไร ทำอย่างนั้น

๔๐๕ [๑๗.๐๒]

(๒๗/๖๐๕)

หทยสฺส สทิสึ วาจา

วาจาเช่นเดียวกับใจ

๔๐๖ [๑๗.๐๓]

(๒๗/๕๖๐)

ปฺริสฺสฺส หิ ชาตฺสฺส   กุธารึ ชายเต มุเข
ยาย ฉินฺหฺทติ อตุตฺตานัม   พาโล ทฺพฺภาสิตัม ภณฺ

คนเกิดมาชื่อว่า มีชวานเกิดติดปากมาด้วย
สำหรับให้คนพาลใช้ฟันตัวเอง ในเวลาที่พูดคำชั่ว

๔๐๗ [๑๗.๐๔]

(๒๕/๓๘๗)

17. Speech

Yaṁ hi kayirā taṁ hi vade   yaṁ na kayirā na taṁ vade
Akarontaṁ bhāsamānaṁ   pari jānanti paṇḍitā

A man should talk only of what he will do,
but not of what he will not do;
or the wise will take him to be just a talker, not a doer.

404 [17.01]

(27/860)

Yathāvādī tathākārī

As he says, so he does.

405 [17.02]

(27/605)

Hadayassa sadisī vācā

Like speech, like mind.

406 [17.03]

(27/560)

Purisassa hi jātassa   kudhārī jāyate mukhe
Yāya chindati attānaṁ   bālo dubbhāsitaṁ bhaṇaṁ

A man is said to have been born
with an ax attached to his mouth;
it is for a fool to hack himself
when ill words are uttered.

407 [17.04]

(25/387)

โย นิรุทียํ ปัสสตี   ตํ วา นิรุทตี โย ปัสสีโย
 วิจิณาตี มุขเน โส กลี   กลีนา เตน สุขํ น วิรุทตี

ผู้ใดสรรเสริญคนควรนินทา หรือนินทาคนควรสรรเสริญ
 ผู้นั้นเอาปากเก็บกาลิไว้ จะไม่ได้พบสุขเพราะกาลินั้น

๔๐๘ [๑๗.๐๕]

(๒๑/๓)

เอกํ ธมฺมํ อตีตสุส   มุสสาวาทิสฺส ชนฺตุโน
 วิติณฺณปรโลกสุส   นตุถิ ปาปํ อการียํ

คนที่ก้าวล่วงสังฆธรรมอันเป็นหนึ่งเดียวเสียแล้ว
 พุดจามีแต่คำเท็จ ไม่คำหนึ่งถึงปรโลก
 ความชั่วที่เขาจะไม่ทำ เป็นไม่มี

๔๐๙ [๑๗.๐๖]

(๒๕/๒๓)

สํโวหาเรน โสเจยุยํ เวทิตพฺพํ

ความสะอาด พึงทราบด้วยถ้อยคำสำนวน

๔๑๐ [๑๗.๐๗]

(นัย ๒๕/๑๓๔)

สณฺหํ คิริํ อตุถวตี ปมฺญฺเจ

ควรเปล่งวาจาไพเราะ ที่มีประโยชน์

๔๑๑ [๑๗.๐๘]

(๒๗/๑๗๘๓)

Yo nindiyam pasamsati tam va nindati yo pasamsiyo
Vicinati mukhena so kalim kalinā tena sukham na vindati

He who praises a blameworthy person
 or blames a praiseworthy one
 keeps bad luck in his mouth
 and will not find happiness because of that bad luck.

408 [17.05]

(21/3)

Ekaṃ dhammaṃ atītaṣṣa musāvādissa jantuno
Vitiṇṇaparalokassa natthi pāpaṃ akāriyaṃ

For a man who has transgressed the unique Law of Truth,
 speaking only falsehood, with no regard to the hereafter,
 there is no evil that he will not do.

409 [17.06]

(25/23)

Samvohārena soceyyaṃ veditabbam

Purity can be known from the words expressed.

410 [17.07]

(After 25/134)

Ṣaṅham giram atthavatiṃ pamañce

One should utter pleasant speech that is beneficial.

411 [17.08]

(27/1783)

วาจํ ปมฺญฺเจ กุสลํ นาติเวลํ
 ถึงวาจาดี ก็ไม่ควรกล่าวให้เกินกาล

๔๑๒ [๑๗.๐๙]

(๒๕/๔๒๓)

นาติเวลํ ปภาเสยฺย   น ตฺถุเหี สพุพทา ลียา
 อวิกิณฺณํ มิติ วาจํ   ปตุเต กาเล อูทึรเย

ไม่ควรพูดจนเกินกาล
 ไม่ควรนิ่งเสมอไป
 ควรกล่าววาจาที่ไม่พ้นเพื่อ
 พอดีๆ ในเมื่อถึงเวลา

๔๑๓ [๑๗.๑๐]

(๒๘/๙๖๖)

อพฺพธา ตตฺถ พชฺฌนฺติ   ยตฺถ พาลา ปภาสเร

คนพาล ยังไม่ถูกผูก
 แต่พอพูดในเรื่องใด ก็ถูกมัดตัวในเรื่องนั้น

พฺพธาปี ตตฺถ มุจฺจนฺติ   ยตฺถ ธีรา ปภาสเร

คนมีปัญญา แม้ถูกผูกมัดอยู่
 พอพูดในเรื่องใด ก็หลุดได้ในเรื่องนั้น

๔๑๔ [๑๗.๑๑]

(๒๗/๑๒๐)

Vācam̐ pamañce kusalam̐ nāivelam̐

Even wholesome speech should not be uttered untimely.

412 [17.09]

(25/423)

Nāivelam̐ pabhāseyya   na tuñhī sabbadā siyā
Avikiñṇam̐ mitam̐ vācam̐   patte kāle udīraye

One should neither speak beyond the proper time
nor keep silent at all times,
but speak only what is not superfluous—
in moderation, and at the right time.

413 [17.10]

(28/962)

Abaddhā tattha bajjhanti   yattha bālā pabhāsare

Whenever he opens his mouth,
a fool, not yet bound, will bind himself.

Baddhāpi tattha muccanti   yattha dhīrā pabhāsare

Whenever he opens his mouth,
a wise man, even when bound, will unbind himself.

414 [17.11]

(27/120)

๑๘. ชีวิต-ความตาย

วโย รตตินทิวภโย

วัยสิ้นไปตามคืนและวัน

๔๑๕ [๑๘.๐๑]

(๑๕/๑๗๓)

ยํ ยํ วิวหเต รตติ ตพุนนุตสฺส ชีวิตํ

วันคืนล่วงไป ชีวิตของคนก็พร้อมลงไป
จากประโยชน์ที่จะทำ

๔๑๖ [๑๘.๐๒]

(๒๖/๓๕๙)

รตโย อโมฆา คจฺจนฺติ

คืนวัน ไม่ผ่านไปเปล่า

๔๑๗ [๑๘.๐๓]

(๒๘/๔๓๙)

อจฺเจนฺติ กาลา ตรยฺนฺติ รตฺติโย

วโยคุณา อนุปฺพุทฺฐิ ชนฺนฺติ

กาลเวลาล่วงไป วันคืนผ่านพ้นไป
วัยก็หมดไปที่ละตอน ๆ ตามลำดับ

๔๑๘ [๑๘.๐๔]

(๑๕/๓๐๐)

18. Life and Death

Vayo rattindivakkhayo

One's time of life is whittled away by night and day.

415 [18.01]

(15/173)

Yam̐ yam̐ vivahate ratti tadūnantassa jīvitam̐

As days and nights pass by,
a man's life gets depleted
from benefits to be produced.

416 [18.02]

(26/359)

Ratyo amoghā gacchanti

Nights and days do not pass by emptyly.

417 [18.03]

(28/439)

*Accenti kālā tarayanti rattiyo
Vayoguṇā anupubbam̐ jahanti*

As time elapses, with nights and days passing by,
phases of life die away in succession.

418 [18.04]

(15/300)

รูป ชีวติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีวติ

รูปกายของสัตว์ย่อมร่วงโรยไป
แต่ชื่อและโคตรไม่เสื่อมสลาย

๔๑๙ [๑๘.๐๕]

(๑๕/๒๑๐)

ทหฺราปี จ เย วุฑฺฒมา เย พาลา เย จ ปณฺทิตา
อชฺฐมา เจว ทลิตฺทา จ สพุเพ มจฺจุปรายนา

ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้งคนพาล ทั้งบัณฑิต
ทั้งคนมี ทั้งคนจน
ล้วนเดินทางไปหาความตายทั้งหมด

๔๒๐ [๑๘.๐๖]

(๑๐/๑๐๘)

น มียฺยมานํ ฆนฺมนฺเวติ กิณฺจจิ

เมื่อตาย ทรัพย์สักนิดก็ติดตามไปไม่ได้

๔๒๑ [๑๘.๐๗]

(๑๓/๔๕๑)

กาโล สมฺสติ ภูตานิ สพุพาเนว สหตฺตนา

กาลเวลาย่อมกลืนกินสัตว์ทั้งหลาย
พร้อมกันไปกับตัวมันเอง

๔๒๒ [๑๘.๐๘]

(๒๗/๓๔๐)

Rūpaṃ jīrati maccānaṃ nāmagottaṃ na jīrati

The physical body of mortals decays,
but not their name or clan.

419 [18.05]

(25/210)

*Daharāpi ca ye vuḍḍhā ye bālā ye ca paṇḍitā
Aḍḍhā ceva daliddā ca sabbe maccuparāyanā*

Children, adults, the foolish, the wise,
the rich, and the poor all walk towards death.

420 [18.06]

(10/108)

Na miyyamānaṃ dhanamanveti kiñci

As a man dies, even a modicum of wealth
cannot be brought along with him.

421 [18.07]

(13/451)

Kālo ghasati bhūtāni sabbāneva sahattanā

Time devours all beings together with itself.

422 [18.08]

(27/340)

ดี ตบฺเจ อนฺโสเจยฺย ยํ ยํ ตสฺส น วิชฺชติ
 อตฺตทานมนฺโสเจยฺย สทา มจฺจุวสํ ปตฺติ

ถ้าบุคคลจะเศร้าโศกถึงคนที่ไม่ได้อยู่แก่ตน
 คือผู้ที่ตายไปแล้วไซ้ ก็ควรจะเศร้าโศกถึงตนเอง
 ซึ่งตกอยู่ในอำนาจของพญามัจจุราชตลอดเวลา

๔๒๓ [๑๘.๐๙]

(๒๗/๖๑๑)

น เหว ตฺมิฏฺจํ นาสิํ นํ สยานํ น ปตฺตคฺคํ

อายุสังขาร ไซ้จะประมาทไปตามสัตว์
 ผู้ยืน นิ่ง นอน หรือเดินอยู่ ก็หาไม่

๔๒๔ [๑๘.๑๐]

(๒๗/๖๑๒)

ยาวุปฺปตฺติ นิมิสฺสติ ตตฺตราปี สรตี วโย

วัยย่อมเสื่อมลงเรื่อยไป ทุกหลับตา ทุกลืมตา

๔๒๕ [๑๘.๑๑]

(๒๗/๖๑๒)

ตตฺตตฺตนิ วตฺปฺปนฺเถ วินาภาเว อสฺสเย
 ภูตํ เสสํ ทยิตฺตพฺพํ จวิตํ อนฺนุโสจยิ

เมื่อวัยเสื่อมสิ้นไปอย่างนี้ ความพลัดพรากจากกัน
 ก็ต้องมีโดยไม่ต้องสงสัย
 หมู่สัตว์ที่ยังเหลืออยู่ควรเมตตาเอื้อเอ็นดูกัน
 ไม่ควรจะมีวเศร้าโศกถึงผู้ที่ตายไปแล้ว

๔๒๖ [๑๘.๑๒]

(๒๗/๖๑๓)

Taṃ tañce anusoceyya yaṃ yaṃ tassa na vijjati
Attānamanusoceyya sadā maccuvasaṃ pattamī

If a man is to grieve over those who are no longer with him,
 namely those who have passed away,
 he should instead grieve over himself,
 who is subject to Death all the time.

423 [18.09] (27/611)

Na heva tiṭṭhaṃ nāsīnaṃ na sayānaṃ na patthagurī

Unlike a being that stands, sits, lies down, or walks,
 the composites of life per se are not negligent.

424 [18.10] (27/612)

Yāvuppatti nimissati tatrāpi saratī vayo

Phases of life gradually dwindle away
 on every closing and opening of the eyes.

425 [18.11] (27/612)

Tatthattani vatappanthe vinābhāve asaṃsaye
Bhūtaṃ sesaṃ dayitabbaṃ cavitaṃ ananusociyaṃ

Since phases of life dwindle as they do,
 separation from one another will occur without doubt.
 All the remaining beings should be friendly
 and helpful to one another
 instead of grieving over the deceased.

426 [18.12] (27/613)

ยถาปี ทารโก จนุทำ	คจฺจนฺตุ อฺนุโรหติ
เอวํ สมฺปทเมเวตํ	โย เปตมฺนุโสจติ
ทยุหฺมาโน น ชานาติ	ภาตึนํ ปริเทวิตํ
ตสฺมา เอตํ น โสจามิ	คโต โส ตสฺส ยา คติ

ผู้ที่เศร้าโศกถึงคนตาย
ก็เหมือนเด็กร้องให้ขอพระจันทร์ที่โคจรไปในอากาศ
คนตายถูกเผาอยู่ ย่อมไม่รู้ว่าญาติคร่ำครวญถึง
เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่เศร้าโศก
เขาไปแล้วตามวิถีทางของเขา

๔๒๓ [๑๘.๑๓]

(๒๗/๗๒๐)

ผลานมฺวิ ปกฺกานํ	นิจฺจํ ปตฺนโต ภยํ
เอวํ ชาตาน มจฺจานํ	นิจฺจํ มรณโต ภยํ

ผลไม่สุกแล้ว ก็หวั่นแต่จะต้องร่วงหล่นไปตลอดเวลา ฉันทิด
สัตว์ทั้งหลายเกิดมาแล้วก็หวั่นแต่จะตายอยู่ตลอดเวลา ฉันทันนั้น

๔๒๔ [๑๘.๑๔]

(๒๗/๑๕๖๘)

สายนเมเก น ทิสฺสนฺติ	ปาโต ทิฏฺฐา พหุ ชนา
ปาโต เอเก น ทิสฺสนฺติ	สายนํ ทิฏฺฐา พหุ ชนา

ตอนเช้า ยังเห็นกันอยู่มากคน พอตกเย็น บางคนก็ไม่เห็น
เมื่อเย็น ยังเห็นกันอยู่มากคน ตกถึงเช้า บางคนก็ไม่เห็น

๔๒๕ [๑๘.๑๕]

(๒๗/๑๕๖๙)

Yathāpi dārako candam   *gacchantam anurodati*
Evam sampadamevetam   *yo petamanusocati*
Dayhamāno na jānāti   *nātīnam paridevitaṃ*
Tasmā etaṃ na socāmi   *gato so tassa yā gati*

He who grieves over the deceased is like a child
 crying for the moon orbiting in the sky.
 A dead man being cremated is never aware
 of his relatives lamenting over him.
 I therefore do not grieve.
 He has gone along the way he is supposed to go.

427 [18.13]

(27/720)

Phalānamiva pakkānam   *niccam patanato bhayaṃ*
Evam jātāna maccānam   *niccam maraṇato bhayaṃ*

Just as fruit when ripe are ever fearful of falling off the tree,
 so too mortals, once born, are always anxious about passing away.

428 [18.14]

(27/1568)

Sāyameke na dissanti   *pāto diṭṭhā bahū janā*
Pāto eke na dissanti   *sāyaṃ diṭṭhā bahū janā*

In the morning many are seen,
 but when evening falls some are no longer seen.
 In the evening many are seen,
 but as morning rises some are seen no more.

429 [18.15]

(27/1569)

เอโกว มจฺใจ อจฺเจติ
สโยคปรมาเตวว

เอโกว ชายเต กุเด
สมุโภาคา สพุพปาณินํ

จะตายก็ไปคนเดียว จะเกิดก็มาคนเดียว
ความสัมพันธ์ของสัตว์ทั้งหลาย
ก็เพียงแค่นี้มาพบปะเกี่ยวข้องกันเท่านั้น

๔๓๐ [๑๘.๑๖]

(๒๗/๑๕๗๓)

น สนฺติ ปุตฺตา ตาณาย   น ปีตา นปี พนฺธว
อนฺตเกนาธิปนฺนสฺส   นตฺถิ ภาตีสฺส ตาณตา

เมื่อถูกพญามัจจุราชครอบงำ ไม่ว่าจะบุตรไม่ว่าบิดา
ไม่ว่าญาติพวกพ้อง ถึงจะมี ก็ช่วยต้านทานไม่ได้
จะหาที่ปกป้องในหมู่ญาติ เป็นอันไม่มี

๔๓๑ [๑๘.๑๗]

(๒๕/๓๐)

น หิ รุณฺณํ วา โสโก วา   ยา วญฺเภา ปริเทวนา
น ตํ เปตานมตฺถาย   เอวํ ติญฺจฺจฺนฺติ ภาตโย

การร้องให้ ความเศร้าโศก
หรือการคร่ำครวญรำไรใดๆ
ย่อมไม่เกิดประโยชน์แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว
ผู้ที่ตายแล้วก็คงอยู่อย่างเดิมนั่นเอง

๔๓๒ [๑๘.๑๘]

(๒๕/๘)

Ekova macco acceti   ekova jāyate kule
Saṁyogaparamātveva   sambhogā sabbapāṇinaṁ

One goes all alone when departing.
 One comes all alone when being born.
 All beings are related
 merely by coming to meet
 and associate with one another.

430 [18.16]

(27/1593)

Na santi puttā tāṇāya   na pitā napi bandhavā
Antakenādhīpannassa   natthi nātīsu tāṇatā

When a man is subjugated by Death, no sons,
 father or relatives, even if he has any, can protect him.
 No protection in his relatives can be found.

431 [18.17]

(25/30)

Na hi ruṇṇaṁ vā soko vā   yā vaññā paridevanā
Na taṁ petānamatthāya   evaṁ tiṭṭhanti nātayo

Any weeping, sorrowing, or lamenting
 is of no avail to the deceased.
 The dead ones simply remain the way they are.

432 [18.18]

(25/8)

น หิ รุณฺณน โสเกน   สนฺตี ปฺปโปติ เจตโส
 ภิกฺขุสฺสุปฺปชฺชเต ทฺกขฺ   สรีรํ จฺปฬญฺยติ

การร้องไห้ หรือเศร้าโศก จะช่วยให้จิตใจสงบสบาย ก็หาไม่
 ทุกข์ยิ่งเกิดเพิ่มพูนทับทวี ทั้งร่างกายก็พลอยทรุดโทรม

๔๓๓ [๑๘.๑๙]

(๒๕/๓๘๐)

กึโส วิวณฺโณ ภาวติ   หีสฺมตฺตฺตานมตฺตฺนา
 น เตน เปตา ปาเลนฺติ   นิริตฺถา ปริเทวนา

เมื่อโศกเศร้าไป ก็เท่ากับทำร้ายตัวเอง

ร่างกายจะผ่ายผอม

ผิวพรรณจะชুবชืดหม่นหมอง

ส่วนผู้ที่ตายไปแล้ว

ก็เอาความโศกเศร้านั้นไปช่วยอะไรตัวไม่ได้

ความรำไรรำพัน ย่อมไร้ประโยชน์

๔๓๔ [๑๘.๒๐]

(๒๕/๓๘๐)

โสภมฺปฺปชฺหํ ชนฺตุ   ภิกฺขุโย ทฺกขฺ นิคฺจฺฉติ
 อนุตฺถุณฺนุโต กาลกตํ   โสภสฺส วสฺมนฺวฺวฺ

คนที่สลัดความเศร้าโศกไม่ได้

มัวทอดถอนถึงคนที่จากไปแล้ว

ตกอยู่ในอำนาจของความโศก

ย่อมประสบความทุกข์หนักยิ่งขึ้น

๔๓๕ [๑๘.๒๑]

(๒๕/๓๘๐)

Na hi ruṇṇena sokena   santim̐ pappoti cetaso
Bhiyyassuppajate dukkham̐   sarīram̐ cupahaññati

Weeping or grieving will not calm you down.
 Only your suffering escalates
 while your body deteriorates.

433 [18.19]

(25/380)

Kīso vivaṇṇo bhavati   hiṃsamattānamattanā
Na tena petā pāleṃti   nirattā paridevanā

While you are grieving, you are in effect hurting yourself,
 your body emaciated, your complexion sallow.
 The deceased, on the other hand,
 can never make use of that grief to protect themselves.
 Lamentation is of no avail.

434 [18.20]

(27/881)

Sokamappajaham̐ jantu   bhiyyo dukkham̐ nigacchati
Anutthunanto kālakataṃ   sokassa vasamanvagū

He who fails to shrug off his grief,
 and keeps lamenting over the departed,
 is subjugated by sorrow,
 and undergoes even more suffering.

435 [18.21]

(25/380)

อภุถปิ ปสฺส คมิเน ยถากมฺมุปเค นเร
มจฺจุโน วสฺมาคฺมุเม มนุทฺนเดววิ ปาถมิโน

ดูสิ! ถึงคนอื่น ๆ ก็กำลังเตรียมตัวเดินทางไปตามยถากรรม
ที่นี้สัตว์ทั้งหลายเผชิญกับอำนาจของพญามัจจุราชเข้าแล้ว
กำลังดิ้นรนกันอยู่ทั้งนั้น

๔๓๖ [๑๘.๒๒]

(๒๕/๓๘๐)

ตสฺมา อรหโต สุตฺวา วิเนยฺย ปริเทวิตํ
เปตํ กาลกตํ ทิสฺวา เนโส ลพฺภา มया อิติ

เพราะฉะนั้น สาธุชน สดับคำสอนของท่านผู้ไกลกิเลสแล้ว
ฟังกำจัดความรำไรราพันเสีย เห็นคนล่วงลับจากไป
ก็ทำใจได้ว่า ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว
เราจะขอให้เป็นอย่างอื่น ย่อมไม่ได้

๔๓๗ [๑๘.๒๓]

(๒๕/๓๘๐)

สุปิเนน ยถापि สงฺคตํ ปฏิพฺพุโ ปฺริโส น ปสฺสตี
เอวมฺปิ ปิยาธิกํ ชนํ เปตํ กาลกตํ น ปสฺสตี

คนที่รักใคร่ ตายจากไปแล้ว ย่อมไม่ได้พบเห็นอีก
เหมือนคนตื่นขึ้นไม่เห็นสิ่งที่ได้พบในฝัน

๔๓๘ [๑๘.๒๔]

(๒๕/๔๑๓)

Aññepi passa gamine   yathākammūpage nare
Maccuno vasamāgamma   phandantevidha pāṇino

Look! Even others are getting ready to go their ways
 according to their deeds.

All beings here, confronted with the might of Death,
 are struggling.

436 [18.22]

(25/380)

Tasmā arahato sutvā   vineyya paridevitaṃ
Petaṃ kālakataṃ disvā   neso labbhā mayā iti

Therefore, the virtuous, having heard the teachings
 of those far removed from defilements,
 should get rid of lamentation,
 and on seeing people pass away
 they should be resigned that it is impossible
 for us to have the deceased live on.

437 [18.23]

(25/380)

Supinena yathāpi saṅgataṃ   paṭibuddho puriso na passati
Evampi piyāyikaṃ janāṃ   petaṃ kālakataṃ na passati

A beloved one who has departed is no longer to be seen
 like a man on waking up
 failing to see what he saw in his dream.

438 [18.24]

(25/413)

ยสุส รตฺยา วิวसानะ อายุ อปฺปตฺริ สียา
วันคืนเคลื่อนคล้อย อายุเหลือน้อยเข้าทุกที

๔๓๙ [๑๘.๒๕]

(๒๘/๔๓๗)

มจฺจุนาพฺภทโต โลโก ชราย ปรีวาริตโต
สัตว์โลกถูกมฤตยูทำหั่น ถูกชราปีดล้อม

๔๔๐ [๑๘.๒๖]

(๒๘/๔๓๙)

ยถา วาริวโห ปฺุโร คจฺฉํ น ปรีวตฺตติ
เอวมายุ มนุสฺसानํ คจฺฉํ น ปรีวตฺตติ
แม่น้ำเต็มฝั่ง ไหมไหลทวนขึ้นที่สูง ฉันใด
อายุของมนุษย์ทั้งหลาย
ย่อมไม่เวียนกลับมาสู่วัยเด็กอีก ฉะนั้น

๔๔๑ [๑๘.๒๗]

(๒๘/๔๓๙)

ตสฺมา อิทฺ ชีวิตเสเส

กิจฺจกโร สียา นโร น จ มชฺเช

เพราะฉะนั้น ในชีวิตที่เหลืออยู่นี้
ทุกคนควรกระทำกิจหน้าที่ และไม่พึงประมาท

๔๔๒ [๑๘.๒๘]

(๒๕/๓๘๗)

Yassa ratyā vivasāne āyu appataram siyā

With days and nights passing by,
one's lifetime is getting shorter and shorter.

439 [18.25]

(28/473)

Maccunābbhahato loko jarāya parivārito

By death is a worldling assaulted.
By old age is he besieged.

440 [18.26]

(28/439)

Yathā vārivaho pūro gacchaṃ na parivattati
Evamāyu manussānaṃ gacchaṃ na parivattati

Just as a river brimming to the banks
will never flow back to a higher place,
so too a person's age never turns back to childhood.

441 [18.27]

(28/439)

Tasmā idha jīvitasese
Kiccakaro siyā naro na ca majje

Thus, for the rest of his life, a person should do his duties
and should not be negligent.

442 [18.28]

(25/387)

ปาปญจ เม นตฺถิ กตํ กุหิญฺจ
 ตสฺมา น สงฺเก มรณาคฺมาย

ข้าพเจ้าไม่มีความชั่ว ซึ่งทำไว้ ณ ที่ไหน ๆ เลย
 ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่หวั่นเกรงความตายที่จะมาถึง

๔๔๓ [๑๘.๒๙]

(๒๘/๑๐๐๐)

ธมฺเม จิตฺโต ปฺรโลคํ น ภาเย

ตั้งอยู่ในธรรมแล้ว ไม่ต้องกลัวปรโลก

๔๔๔ [๑๘.๓๐]

(๑๕/๒๐๘)

*Pāpañca me natthi kataṃ kuhiñci
Tasmā na sañke maraṇāgamāya*

I have no evil done anywhere at all.
I therefore have no fear for the coming death.

443 [18.29]

(28/1000)

Dhamme ñhito paralokaṃ na bhāye

Having established oneself in righteousness,
one need not fear the hereafter.

444 [18.30]

(25/208)

๑๙. พันทุกข์-พบสุข

ลาโม อลาโม ยโส อยโส จ
นินทา ปัสสา จ สุขํ จ ทุกข์
เอเต อนิจจา มนุเชสุ ธมฺมา
มา โสจि กิ โสจสิ โปฏฺฐปาท

ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ
นินทา สรรเสริญ สุขและทุกข์
สิ่งเหล่านี้เป็นธรรมดาในหมู่มนุษย์
ไม่มีความเที่ยงแท้แน่นอน
อย่าเศร้าโศกเลย ท่านจะโศกเศร้าไปทำไม

๔๔๕ [๑๙.๐๑]

(๒๗/๖๑๕)

อสาดี สาดฐเปณ ปิยฐเปณ อบุปิยํ
ทุกข์ สุขสุต ฐเปณ ปมตฺตมติวตฺตติ

ผู้มีมัวเพลินประมาทอยู่กับสิ่งที่ชอบใจ
สิ่งที่รัก และความสุข
จะถูกละทิ้งไม่ชอบใจ สิ่งที่ไม่รัก
และความทุกข์ เข้าครอบงำ

๔๔๖ [๑๙.๐๒]

(๒๗/๑๐๐)

19. Deliverance from Suffering and Experience of Bliss

*Lābho alābho yaso ayaso ca
Nindā pasaṃsā ca sukhaṃ ca dukkhaṃ—
Ete aniccā manujesu dhammā
Mā soci kiṃ socasi poṭṭhapāda*

Gain, loss, repute, disrepute,
blame, praise, happiness, and suffering—
all these are common among humans.

Nothing is permanent.

Do not lament.

What do you feel sorry for?

445 [19.01]

(27/615)

*Asātaṃ sātārūpena   piyarūpena appiyaṃ
Dukkhaṃ sukhasa rūpena   pamattamativattati*

He who indulges himself in what is pleasant,
what is beloved, and happiness
will be dominated by what is unpleasant,
what is unbeloved, and suffering.

446 [19.02]

(27/100)

หิรญญ์ เม สุวณฺณ เม   เอสา รตฺตินฺทิวา กถา
 ทุมฺเมธานิ มนุสฺसानิ   อริยรมฺมํ อปสฺสตี

พวกมนุษย์ผู้อ่อนปัญญา ไม่เห็นอริยธรรม
 สนทนากล่ียงกันทั้งวันทั้งคืน แต่ในเรื่องว่า
 เงินของเรา ทองของเรา

๔๔๗ [๑๙.๐๓]

(๒๗/๒๘๗)

ยาวเทวสฺสทฺหุ กิณฺจิ   ดาวเทว อชาทิสฺสุ

ตราบไต่ยังมีขึ้นเนื้อคาบไวนิดหน้อย
 ตราบนั้นก็ยังถูกกลุ้มรมุ้ยอแย่ง

๔๔๘ [๑๙.๐๔]

(๒๗/๖๑๙)

น หีสฺนติ อภิณฺจนํ

ไม่มีอะไรเลย ไม่มีใครเบียดเบียน

๔๔๙ [๑๙.๐๕]

(๒๗/๖๑๙)

นาพฺภตตีตฺทโร โสโก   นานาคตฺสฺชาวโห

ความโศกนำสิ่งล่วงแล้วคืนมาไม่ได้
 ความโศกไม่อาจนำมาซึ่งความสุขในอนาคต

๔๕๐ [๑๙.๐๖]

(๒๗/๗๒๓)

*Hiraññāṃ me suvaṇṇāṃ me   esā rattindivā kathā
Dummedhānaṃ manussānaṃ   ariyadhammaṃ apassataṃ*

Those people of little wisdom,
with no noble cause in sight,
argue all day and night only over the subject thus:
“This silver is mine; this gold is mine.”

447 [19.03]

(27/287)

Yāvadevassahū kiñci   tāvadeva akhādisuṃ

So long as there is still a morsel of meat held in one's mouth,
one cannot escape being ganged upon for it.

448 [19.04]

(27/619)

Na himsanti akiñcanaṃ

They do no harm to one who possesses nothing.

449 [19.05]

(27/619)

Nābbhatītaḥaro soko   nānāgatasukhāvaho

Grief neither brings back what is past and gone
nor brings forth happiness yet to come.

450 [19.06]

(27/723)

ไสจํ ปรณทุกิไส โหติ	ภตฺตญฺจสฺส น รุจฺจติ
อมิตฺตา สฺมณา โหณฺติ	สฺลฺลวิทฺธสฺส รุปรฺปโต

มัวเศร้าโศกอยู่ ก็ซุบผอมลง
 อาหารก็ไม่อยากรับประทาน คัตรูก็พลอยดีใจ
 ในเมื่อเขาถูกลูกศรแห่งความโศกเสียบแทงย่ำแย่อยู๋

๔๕๑ [๑๙.๐๗] (๒๗/๗๒๔)

โย อตฺตโน ทุกฺขมนานุปฺภูจิ	ปเวทเย ชนฺตุ อกาลรฺฐเป
อานนฺทิโน ตสฺส ภวณฺติ มิตฺตา	หิเตสิโน ตสฺส ทุกฺขี ภวณฺติ

ผู้ใด พอใครถามถึงทุกข์ของตน ก็บอกเขาเรื่อยไป
 ทั้งที่มีไช้กาลอันควร ผู้นั้นจะมีแต่มีตรชนิดเจ้าสำราญ
 ส่วนผู้หวังดีต่อเขาก็มีแต่ทุกข์

๔๕๒ [๑๙.๐๘] (๒๗/๑๗๘๒)

กาลญฺจ ฅตฺวาน ตถาวิริชฺส	เมธาวิณฺํ เอกมนํ วิทิตฺวา
อกฺเขยฺย ติปฺปานิ ปรสฺส ธีโร	สณฺหํ คิริ อตฺถวตี ปมฺญฺเจ

คนฉลาด พึงรู้จักกาลอันควร
 กำหนดเอาคนมีความคิดที่ร่วมใจกันได้แล้ว
 จึงบอกทุกข์ร้อน
 โดยกล่าววาจาสะสวยได้ถ้อยได้ความ

๔๕๓ [๑๙.๐๙] (๒๗/๑๓๘๓)

Socaṃ paṇḍukiso hoti   bhattañcassa na ruccati
Amittā sumanā honti   sallavidhassa ruppato

Lamenting, he becomes sallow and thin
 and loses his appetite.

It is to the delight of his enemy
 now that he has been morbidly pierced
 by the arrow of grief.

451 [19.07]

(27/724)

Yo attano dukkhamanānupuṭṭho   pavedaye jantu akālarūpe
Ānandino tassa bhavanti mittā   hitesino tassa dukkhī bhavanti

For a man who, when asked,
 keeps telling others about his own afflictions
 even though it is not the right time,
 he will have merely pleasure-seeking friends
 while his well-wishers can only lament.

452 [19.08]

(27/1782)

Kālañca nātvāna tathāvidhassa   medhāvinaṃ ekamanaṃ viditvā
Akkheyya tippāni parassa dhīro   saṇhaṃ girāṃ atthavatiṃ pamañce

A clever man should know when the right time is,
 determine who the like-minded person is,
 and then tell him about the trouble,
 in elegant and expressive language.

453 [19.09]

(27/1383)

อนาคตบุปผูปาย   อดีตสุสานุโสดนา
 เอเตน พาลา สุตุนติ   นไฟว หริโต ลุโต

ชนทั้งหลายผู้ยังอ่อนปัญญา
 ฝ่าแต่ฝันเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง
 และหวนละห้อยถึงความหลังอันล่วงแล้ว
 จึงซุบซิดหม่นหมองเสมือนต้นอ้อสด
 ที่เขาถอนทิ้งขึ้นทิ้งไว้ที่ในกลางแดด

๔๕๔ [๑๙.๑๐]

(๑๕/๒๒)

ชคคํ น สงฺกมิ นปี ภามิ โสตุตุํ
 รตฺติณฺทิวา นานุปตฺนฺติ มามํ
 หานี น ปสุสฺสามิ กุหิณฺจฺจิ โลกเ
 ตฺสุมา สฺเย สพฺพภูตฺตานุกฺมปี

เราเดินทางไปในแดนสัตว์ร้าย ก็ไม่หวาดหวั่น
 ถึงจะนอนหลับในที่เช่นนั้น ก็ไม่กลัวเกรง
 คืบวันผ่านไป ไม่มีอะไรให้เราเดือดร้อน
 เรามองไม่เห็นว่ามีอะไรที่เราจะเสีย ณ ที่ไหนในโลก
 เพราะฉะนั้น เราจึงนอนสบาย
 ใจก็คิดแต่จะช่วยเหลือปวงสัตว์

๔๕๕ [๑๙.๑๑]

(๑๕/๔๕๔)

Anāgatappajappāya atītassānusocanā
Etena bālā sussanti naḷova harito luto

Fools, hankering for the future
 and grieving over the past,
 wither away like a fresh reed
 pulled up by the root
 and left behind in the sun.

454 [19.10]

(15/22)

Jaggam̐ na saṅkemi napi bhemi sottum̐
Rattindivā nānupatanti māmaṁ
Hānir̐m̐ na passāmi kuhiñci loke
Tasmā supe sabbabhūtānukampī

Traveling into haunts of wild beasts,
 I am not perturbed.
 Even though sleeping there,
 I am not scared.
 Nights and days having passed by,
 nothing troubles me.
 I cannot see any decline for myself
 wheresoever in the world.
 I can therefore sleep at ease,
 pondering only over salvaging all beings.

455 [19.11]

(15/454)

สุขํ วัต ตสุส น โหติ กิณฺจึ

ผู้ไม่มีอะไรค้างใจกังวล
ย่อมมีแต่ความสุขหนอ

๔๕๖ [๑๙.๑๒]

(๒๕/๕๕)

สภิญฺจํ ปสุส วิทฺถวมานํ

ดูสิ! คนมีห่วงกังวล วุ่นวายอยู่

๔๕๗ [๑๙.๑๓]

(๒๕/๕๕)

อดีตํ นานุโสจฺนฺติ   นปฺชปฺนฺติ นาคตํ
ปจฺจุปฺนฺเนน ยาเปนฺติ   เตน วณฺโณ ปสฺสิตติ

ผู้ถึงธรรม ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงแล้ว
ไม่ฝันเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง
ดำรงอยู่ด้วยสิ่งที่เป็นปัจจุบัน
ฉะนั้น ผิวพรรณจึงผ่องใส

๔๕๘ [๑๙.๑๔]

(๑๕/๒๒)

สุขิโน วัตตารหฺนฺโต

ท่านผู้ไกลกิเลส มีความสุขจริงหนอ

๔๕๙ [๑๙.๑๕]

(๑๗/๑๕๓)

Sukham vata tassa na hoti kiñci

He is happy indeed
who has nothing left to be concerned about.

456 [19.12]

(25/55)

Sakiñcanañ passa vihaññamānañ

Look, those plagued with worries and concerns
are making a fuss.

457 [19.13]

(25/55)

Atītañ nānusocanti   nappajappanti nāgatañ
Paccuppanna yāpentī   tena vañño pasīdati

One who has attained the Dhamma
neither grieves over what is past and gone
nor daydreams about what is yet to come,
but lives with the present.

Hence, his complexion is radiant.

458 [19.14]

(15/22)

Sukhino vatārahanto

Blissful indeed is one
who is far removed from defilements.

459 [19.15]

(17/153)

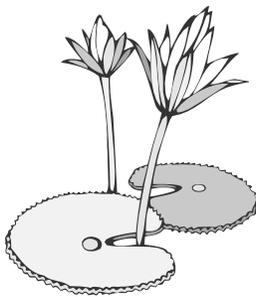
ยถาปี อุกเก ชาตํ	บุญทริกํ ปวฑฺฒติ
โนปฺลิตฺตํ โตเยน	สุจิตฺตํ มโนรมํ
ตเถว จ โลก ชาโต	พุกุโธ โลก วิหริติ
โนปฺลิตฺตํ โลกเณ	โตเยน ปทุมํ ยถา

ดอกบัว เกิดและเจริญงอกงามในน้ำ แต่ไม่ติดน้ำ
 ทั้งส่งกลิ่นหอม ชื่นชูใจให้รณรมย์ ฉันท
 พระพุทธเจ้า ทรงเกิดในโลกและอยู่ในโลก
 แต่ไม่ติดโลก เหมือนบัวไม่ติดน้ำ ฉันทัน

<i>Yathāpi udake jātaṃ</i>	<i>puṇḍarīkaṃ pavaḍḍhati</i>
<i>Nopalippati toyena</i>	<i>sucigandhaṃ manoramaṃ</i>
<i>Tatheva ca loke jāto</i>	<i>buddho loke viharati</i>
<i>Nopalippati lokena</i>	<i>toyena padumaṃ yathā</i>

Just as a white lotus, born and growing in water,
 does not cleave to it, but emits pleasant fragrance,
 so also the Buddha, born and living in the world,
 is not attached to it, like a lotus not cleaving to water.

ความเป็นมาของหนังสือ (จากคำปรารภในการพิมพ์ครั้งที่ ๔)

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ผู้รวบรวมจัดทำหนังสือนี้ ได้ประมวล
หลักธรรมจำนวนหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับประชาชนทั่วไป และเรียบเรียงคำ
อธิบายสั้นๆ จัดทำเป็นต้นฉบับหนังสือเล่มหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ว่าจะ
พิมพ์เป็นเล่ม เพื่อมอบให้แก่พุทธศาสนิกชนในสหรัฐฯ ที่ได้มีศรัทธาช่วย
อุปถัมภ์อำนวยความสะดวกต่างๆ ในระหว่างที่ผู้รวบรวมหนังสือนี้ ได้รับ
นิมนต์ไปปฏิบัติศาสนกิจ เป็นวิทยากรวิชาพระพุทธศาสนาที่วิทยาลัย
สวอร์ทมอร์ ณ ซานเมืองฟิลาเดลเฟีย และจะได้แจกมอบแก่พุทธศาสนิกชน
ไทยทั่วไปในสหรัฐฯ เท่าที่พบปะ ตลอดจนอาจจะแจกแก่ชาวพุทธใน
ประเทศไทยต่อไปด้วย

หนังสือนี้ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกราวกลางปี พ.ศ. ๒๕๑๙
ระหว่างที่ผู้รวบรวมได้รับนิมนต์ไปเป็นที่ปรึกษา ณ วัดวชิรธรรมปทีป ใน
นครนิวยอร์ก ใช้ชื่อว่า *คู่มือดำเนินชีวิต*

How the Book Came into Being

(from the preface to the fourth impression)

In 1976 the compiler of the present volume collected a number of Buddhist tenets suitable for the general public, wrote short explanations, and prepared a book manuscript. The purpose was to publish it in book form and present it as a gift to those Buddhists in the United States who, with their faith [in the present compiler], lent support to him by providing convenience in various ways while he was invited to perform religious duties as a resource person on the subject of Buddhism at Swarthmore College in the Philadelphia suburbs. The book would also be given out to those Thai Buddhists in general in the United States that he met and perhaps also to Buddhists in Thailand in the future.

That book got published for the first time around mid-1996, while the present compiler was invited to be an advisor at Wat Vajiradhammapadipa in New York, under the title *Khumue Damnoen Cheewit* ["A Handbook for Living"].

ต่อมา ระหว่างพำนักเป็นที่ปรึกษาอยู่ ณ วัดวชิรธรรมปิปป ในนครนิวยอร์กนั่นเอง ผู้รวบรวมได้พิจารณาเห็นว่า นอกจากหนังสือประมวลหลักธรรมที่จัดเป็นหมวดๆ พร้อมทั้งคำอธิบายโดยย่อแล้ว ควรจะจัดทำหนังสือประมวลคำสอนที่เป็นภาษิตสั้นๆ ไว้ สักเล่มหนึ่ง เป็นคู่กันด้วย เพื่อเป็นอุปกรณ์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ให้ได้ผลในการปฏิบัติมากยิ่งขึ้น จึงได้คัดเลือกคำสอนสั้นๆ อย่างที่เรียกว่าพุทธศาสนสุภาษิตขึ้นจำนวนหนึ่ง จัดทำคำแปลให้ง่ายและกะทัดรัดเท่าที่พอทำได้ แล้วมอบให้วัดวชิรธรรมปิปปจัดพิมพ์ เป็นดังคำอวยพรแก่พุทธศาสนิกชน ในโอกาสขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๐ *

หนังสือนี้พิมพ์เสร็จเมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๑๙ ให้ชื่อหนังสือในขณะนั้นว่า **พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก**

---

* พุทธศาสนสุภาษิตที่ได้คัดเลือกรวบรวมมาและแปลไว้ นั้น ซึ่งยังเป็นต้นฉบับลายมือ มีมากกว่าที่นำมาพิมพ์ ส่วนที่เป็นเล่มหนังสือนี้คือเฉพาะที่คัดเลือกมาบรรจุตัวไปก่อน ดังนั้น ถ้ามีโอกาส อาจจะนำส่วนที่ค้างอยู่ในฉบับลายมือ มาพิจารณารวมเข้าด้วยต่อไป

อนึ่ง พุทธศาสนสุภาษิตในหนังสือเล่มนี้ นอกจากได้พิมพ์เป็นเล่มหนังสือแล้ว ระหว่างที่ผู้รวบรวมพำนักอยู่ที่วัดวชิรธรรมปิปป นครนิวยอร์ก ใน พ.ศ. ๒๕๑๙-๒๕๒๐ ได้ตกลงกับพระสงฆ์ที่วัดวชิรธรรมปิปปนั้น นำออกพิมพ์เป็นบัตรหรือแผ่นกระดาษ ภาษิตละแผ่น

เมื่อผู้ศรัทธาท่านใดมาทำบุญวันเกิด ก็ให้เจ้าของวันเกิดจับบัตรภาษิตขึ้นมาแผ่นหนึ่ง นำมาถวายแก่พระภิกษุผู้เป็นประธานสงฆ์ แล้วประธานสงฆ์ก็อธิบายไขความแห่งพุทธศาสนสุภาษิตนั้น เป็นพรธรรมแก่เจ้าของวันเกิด พร้อมทั้งญาติโยมที่มาร่วมทำบุญ ให้เป็นกุศลส่วนภวานามัย เพื่อความเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

Later on, during that residence as an advisor at Wat Vajiradhammapadip, New York, the present compiler deemed that, apart from books collecting Buddhist tenets classified in groups with brief explanations, another book should be prepared as a companion volume collecting teachings in the form of short sayings to serve as a tool for learning Buddhism that would yield greater results in its practice. A number of short teachings, so-called Buddhist proverbs, were selected and translated [into Thai] in simple and concise language as it could possibly be done. [The selection] was then presented to Wat Vajiradhammapadip for publication as a token of blessing to Buddhists on the occasion of the upcoming new year of 1977. *

This book came out of press on December 29, 1976, entitled at the time as *Phra Buddhasasana Jaak Phra Traipidok* ["Buddhism from the Pali Canon"].

---

* The Buddhist proverbs selected, collected, and translated that are still in handwritten form are more than those already published. The proverbs published constitute those that should be known in general first. Therefore, if there is a chance, the ones remaining in handwritten form might also be considered for inclusion in the future.

Buddhist proverbs in this book, apart from being printed in book form, during the compiler's residence at Wat Vajiradhammapadip, New York, in 1976–1977, were also printed, through an arrangement with the monks in that monastery, on cards or single sheets of paper with one proverb per card or sheet.

When any devotee came to make merit for his or her birthday, the birthday person would draw a proverb card and give it to the presiding monk. The monk would then expound on the meaning of that particular proverb. This was a blessing with the Dhamma to the birthday person along with the lay devotees participating in the merit making, thus begetting merit in terms of mental development for further progress and prosperity [in the Dhamma].

เวลาผ่านไป ก็ได้มีผู้ขอพิมพ์หนังสือสองเล่มข้างต้นนั้นเผยแพร่ในประเทศไทย

สำหรับ **คู่มือดำเนินชีวิต** ได้รับการเปลี่ยนชื่อใหม่ในการพิมพ์ครั้งที่ ๔ ว่า **ธรรมนุญชีวิต** และมีการพิมพ์ต่อมาจนถึงปัจจุบันอีกประมาณ ๘๐ ครั้ง

ส่วน **พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก** เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น **อมฤตพจนานา** และได้รับการตีพิมพ์อีกเพียง ๒ ครั้ง โดยรวมอยู่เป็นส่วนหนึ่งในหนังสือเล่มใหญ่ เพิ่งจะแยกพิมพ์เป็นเล่มต่างหากครั้งแรกในประเทศไทยในการพิมพ์ครั้งที่ ๔ นี้

ธรรมดาพุทธศาสนิกชนย่อมสมควรรู้จักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะคำสอนที่ถือว่าเป็นพุทธพจน์ หรือได้รับการรับรองจากพระพุทธเจ้าโดยตรง จากแหล่งต้นเดิมของคำสอนนั้น คือ จากพระไตรปิฎก ถึงจะไม่รู้กว้างขวางลึกซึ้ง ก็ควรจะรู้หลักทั่วไปพอเป็นพื้นฐานไว้บ้าง

อย่างไรก็ตาม คัมภีร์ที่เป็นแหล่งต้นเดิม คือ พระไตรปิฎกนั้น มีขนาดใหญ่โตมาก ฉบับที่เป็นอักษรไทยรวมชุดหนึ่งมีถึง ๔๕ เล่ม นับเป็นจำนวนหนังสือถึงประมาณ ๒๒,๐๐๐ หน้า ยากที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปจะอ่านทั่วถึง หรือแม้แต่เลือกอ่านได้ ไม่ต้องพูดถึงการที่จะมีไว้เป็นสมบัติหรือนำติดตัวไปที่ใดๆ ได้

ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีผู้คิดเลือกสรรเก็บรวบรวมคำสอนบางส่วนในพระไตรปิฎกเท่าที่ชาวพุทธหรือผู้สนใจทั่วไปควรรู้ มาจัดทำเป็นหนังสือเล่มเล็กๆ ดังได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่กันบ้างแล้ว โดยเฉพาะในประเทศตะวันตก ซึ่งได้มีการจัดพิมพ์กันมาแล้วหลายฉบับ

As time passed by, there were requests to publish the two books mentioned above for dissemination in Thailand.

Khumue Damnoen Cheewit [“A Handbook for Living”] was retitled as *Thammanun Cheewit* [“A Constitution for Living”] in its fourth impression, and has since been reprinted for about 80 times.

Phra Buddhasasana Jaak Phra Traipidok [“Buddhism from the Pali Canon”], on the other hand, was retitled as *Amarit Potjana* [“Immortal Words”], and was reprinted just twice, included as part of a bigger volume. It is only in this fourth impression that this book is printed as a separate volume for the first time in Thailand.

As a matter of course, Buddhists are supposed to get to know Buddhist teachings, especially those regarded as sayings uttered by the Buddha himself or directly endorsed by him from the original sources, namely the Pali Canon. Even if such a knowledge is not in any breadth or depth, some general tenets should be known for basic understanding purposes.

However, the scripture that constitutes the original sources, namely the Pali Canon, is of immense size. The entire scripture in Thai script comprises a set of 45 tomes of about 22,000 pages. This would be difficult for Buddhists in general to read exhaustively or even selectively, let alone to be in possession of the entire set or carry it along with them anywhere they go.

For this reason, there are people who think of selecting and collecting parts of those teachings in the Pali Canon that Buddhists or interested parties in general ought to know, and producing them in booklet form, such as some already published, especially in Western countries, where several titles have been in print so far.

สำหรับผู้รวบรวมจัดทำหนังสือนี้ ได้พิจารณาเห็นว่า ในการจัดพิมพ์หนังสือขนาดเล็ก ประเภทประมวลคำสอนจากพระไตรปิฎก สำหรับประชาชนทั่วไปนั้น วิธีที่ต้ออย่างหนึ่งคือการประมวลคำสอนโดยจัดเป็น ๓ ประเภท หรือ ๓ ส่วน คือ

๑. คำสอนประเภทคำบรรยาย คำอธิบายเรื่องราว หรือโอวาทานุศาสน์ทั่วไป

๒. คำสอนประเภทหลักธรรม ที่แยกย่อยเป็นข้อๆ เป็นหมวดๆ ตามจำนวนเลข

๓. คำสอนประเภทคำกล่าวสั้นๆ ซึ่งโดยมากเป็นคำร้อยกรอง อย่างที่เรียกว่า พุทธศาสนสุภาษิต

ผู้รวบรวมจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ได้เริ่มงานเลือกสรรรวบรวมคำสอนทั้ง ๓ ประเภทที่กล่าวนั้นมาแล้วเป็นเวลานาน

สำหรับประเภทแรก คือ คำสอนประเภทคำบรรยายและโอวาทานุศาสน์ทั่วไป แม้จะได้ประมวลไว้เป็นส่วนหนึ่งแล้ว แต่ก็เห็นว่ายังไม่เรียบร้อย และยังไม่เป็นตัวแทนคำสอนทั่วไปได้เพียงพอ โดยเฉพาะยังไม่ได้ขีดเกลาคำแปลให้ประณีตและให้เหมาะสำหรับผู้ยังไม่คุ้นกับภาษาทางพระศาสนา จึงยังไม่เคยได้ดำเนินการจัดพิมพ์

ส่วนคำสอนประเภทที่สอง และสาม ได้ปรากฏออกมาเป็นเล่มหนังสือแล้ว คือ *ธรรมานุญชีวิต* และ *อมฤตพจนานี้* ตามลำดับ*

---

* คำสอนประเภทแรกนั้น จนบัดนี้ (๒๖ เม.ย. ๒๕๔๗) ก็ยังไม่ีเวลาทำต่อ จึงยังเป็นงานค้าง ได้คิดกะไว้ว่า ถ้าทำเสร็จ ก็จะรวมกันเป็นหนังสือชุด ๓ เล่ม ที่เป็นแกนของการเรียนรู้พระพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน และจะให้มีชื่อคล้องจองสมที่จะเป็นชุดเดียวกัน

The present compiler deems that in publishing booklets of the type that collects teachings from the Pali Canon for the general public, one efficient way is to collect the teachings by classifying them into three categories or three divisions:

1. teachings that constitute descriptions or explanations of subjects, or exhortations cum instructions in general;
2. teachings that constitute the tenets subdivided into single items and classified in groups according to the number of items involved.
3. teachings that constitute short sayings, most of them verses—so-called Buddhist proverbs.

The present compiler already started to select and collect these three categories of teachings a long time ago

As for the first category, i.e. teachings that constitute descriptions, and exhortations cum instructions, even though a certain portion of them has been compiled, [the collection] is deemed not yet to be in place, and not to be adequately representative of general teachings. More specifically, the translations have not yet been finely polished to make them suitable for those not yet familiar with Buddhist jargon, [this category] has therefore never got published.

The second and third categories of teachings have successively come out in book form, i.e. *Thammanun Cheewit* ["A Constitution for Living"], and *Amarit Potjana* ["Immortal Words"].*

---

* With no time up till now (April 26, 2004) to carry on any further, work on teachings in the first category is thus left unfinished. It is intended that if it is finished, all [the three categories] will be combined into a trilogy of books serving as a core of learning fundamental Buddhism, and that rhyming book titles will be given as befitting books forming the same set.

พุทธศาสนิกชนทั่วไปประเภทเริ่มแรกที่สุด แม้จะยังไม่รู้คำสอนครบทั้ง ๓ ประเภท ก็ควรรู้จักหรือจดจำคำสอนสั้นๆ ประเภทพุทธศาสนสุภาษิตไว้บ้าง คำสอนประเภทนี้ แม้จะสั้น แต่ก็กินความหมายกว้างขวาง ลึกซึ้ง ไม่ทำให้รู้สึกว่าจะต้องใช้ความพยายามในการอ่านมาก อีกทั้งง่าย กะทัดรัด เหมาะที่จะถือเป็นคติประจำใจ หรือยกขึ้นอ้างในเวลาที่ต้องการ

โดยเฉพาะสำหรับกุลบุตรกุลธิดา การเรียนรู้จดจำพุทธศาสนสุภาษิต เป็นวิธีฝึกอบรมที่ดี ซึ่งให้ผลทั้งในทางจริยธรรม ภาษา และวัฒนธรรม

พุทธศาสนสุภาษิตในพระไตรปิฎกมีมากมาย แต่ในหนังสือเล่มน้อยนี้ได้พยายามเลือกสรรรวบรวมมาให้ครอบคลุมหลักทั่วไปที่ควรสนใจ และแปลให้เข้าใจได้ง่าย จัดไว้เป็นหมวดๆ ให้ศึกษาค้นคว้าได้สะดวก

พึงเข้าใจว่า พุทธศาสนสุภาษิตทั้งหมดในหนังสือนี้ เป็นเพียงคำสอนส่วนเล็กน้อยจากพระไตรปิฎก ผู้ศึกษาพึงใช้เป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการที่จะวิจัยพุทธธรรมให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อไป

Buddhists in general at the most elementary level, even though not yet knowing all the three categories of teachings, should get to know or bear in mind some short teachings in the form of Buddhist proverbs. Such teachings, albeit short, contain extensive and profound meanings. They do not make it feel like having to use a lot of effort to read them. They are also easy to remember, succinct, and suitable for use as mottos or for citation when needed.

Especially for family children, boys and girls alike, learning and committing to memory Buddhist proverbs is a good training method that yields results in terms of ethics, language, and culture.

There are a very large number of Buddhist proverbs in the Pali Canon. But in this book, efforts were made to select and collect those items in such a way as to cover the general tenets worthy of attention. They were translated in language easy to grasp, and classified into thematic groups for convenience of study and research.

It should be understood that all the Buddhist proverbs in this book constitute but a small portion of teachings from the Pali Canon. Learners are supposed to employ them as a preliminary basis for further conducting in-depth research studies in the Buddha's Doctrine.

คำสัตย์แล เป็นวาจาไม่ตาย

Truth, indeed, is deathless speech.

สัจจะ เป็นรสดียิ่งกว่าประดาส

Truth is tastier than all other tastes.

บันทึกของผู้แปล*

ความหมายตามตัวอักษรของชื่อภาษาไทยของหนังสือ *อมฤตพจนานา* เล่มนี้ ก็คือ “คำพูดที่ไม่ตาย” จากคำสันสกฤต *อมฤต* “ไม่ตาย” + *วจน* “คำพูด” แต่คำว่า *อมฤต* อาจหมายถึง ปานะแห่งความเป็นอมตะในปุราณภพของฮินดูได้เช่นกัน และมักแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า *nectar* ซึ่งหมายถึงปานะของเทพกรีกและโรมัน ในภาษาอังกฤษ คำว่า *nectar* ได้มีความหมายงอกเพิ่มขึ้นมา เพื่อใช้หมายถึงเครื่องดื่มใดๆ ที่มีรสดีเลิศ

ด้วยพุทธรพจน์ที่ว่า “คำสัตย์แล เป็นวาจาไม่ตาย” และ “สัจจะ เป็นรสดียิ่งกว่าประดาร์ส” จึงมีเหตุผลอันสมควรที่จะตั้งชื่อหนังสือฉบับนี้ซึ่งคัดสรรพุทธรศาสนาสุภาษิต อันเป็นคำกล่าวที่เป็นสัจจะ และจึงเป็นอมตะกับทั้งมีรสดีเลิศ ว่า “อมฤตแห่งสัจจะ”

เนื่องจากปัญหาสุขภาพ ท่านเจ้าคุณพระพรหมคุณมรรณจึงไม่มีโอกาสได้ผ่านตาคำแปลภาษาอังกฤษทั้งหมดดังคำขอของผู้แปล ด้วยเหตุดังกล่าวข้อผิดพลาดบกพร่องใดๆ ในการแปลเป็นภาษาอังกฤษพึงถือว่าเป็นความรับผิดชอบของผู้แปลแต่เพียงผู้เดียว

ท้ายที่สุดนี้ ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.วิภา ฌานวงศ์ ที่ให้ข้อเสนอแนะอันช่วยให้คำแปลภาษาอังกฤษมีความแม่นยำและอ่านง่ายยิ่งขึ้น

---

* บันทึกนี้เรียบเรียงขึ้นเป็นภาษาอังกฤษก่อน ต่อมาแปลเป็นภาษาไทย เพื่อการเปรียบเทียบระหว่างภาษาทั้งสอง

Translator's Note^{*}

The literal meaning of the Thai title of this book อมฤตพจนานา is "immortal words," from the Sanskrit *amṛta* "immortal" + *vacana* "word." However, *amṛta* can also refer to the beverage of immortality in Hindu mythology, and is often rendered in English as *nectar*, which refers to the drink of the Greek and Roman gods. In English, the word *nectar* has acquired an extended meaning to denote any very delicious drink.

By virtue of the Buddha's words, "Truth, indeed, is deathless speech," and "Truth is tastier than all other tastes," it is therefore justified to entitle the present selection of Buddhist aphorisms—sayings that are truthful and hence immortal as well as savory—*The Nectar of Truth*.

Due to the Venerable Phra Brahmaganabhorn's health problems, he did not have a chance to go over the entire English translation as requested by the translator, who should therefore be held solely responsible for any mistakes and shortcomings in his English rendition.

Finally, thanks are due to Associate Professor Dr. Wipah Chanawangsa for her suggestions which helped improve the accuracy and readability of the English translation.

---

^{*}This note was written in English first and was later translated into Thai for the sake of comparison between the two languages.

บันทึกเรื่องลิขสิทธิ์การแปล

ขอแจ้งไว้เพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติต่อไปว่า เนื่องจากหนังสือทั้งปวงของอาตมภาพ เป็นงานวรรณทาน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ไม่มีค่าลิขสิทธิ์อยู่แล้ว เมื่อท่านผู้ใดเห็นคุณค่า และมีบุญเจตนานำไปแปลเผยแพร่ ไม่ว่าจะแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย หรือจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ หรือภาษาอื่นใด ก็เป็นการช่วยกันเผยแพร่ธรรม บำเพ็ญประโยชน์ให้กว้างออกไป

ผู้ที่ทำงานแปลนั้น ย่อมต้องใช้ความรู้ความสามารถในการที่จะแปล โดยสละ เรี่ยวแรงสละเวลามีใช้น้อย ถ้าผลงานแปลนั้นทำด้วยความตั้งใจ นำเชื่อถือหรือเป็นที่ วางใจได้ ในเมื่ออาตมภาพไม่ถือค่าลิขสิทธิ์ในงานต้นเรื่องนั้นอยู่แล้ว ลิขสิทธิ์ฉบับแปล นั้นๆ ก็ย่อมถือได้ว่าเป็นของผู้แปล ในฐานะเป็นเจ้าของผลงานแปลนั้น โดยผู้แปลดูแล รับผิดชอบคำแปลของตน และเป็นผู้พิจารณาอนุญาตเอง ในการที่จะให้ผู้หนึ่งผู้ใดนำ ฉบับแปลของตนไปดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด ไม่ว่าจะพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน หรือ พิมพ์จำหน่าย ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตามแต่จะเห็นสมควร

ทั้งนี้ สิ่งที่ผู้แปลจะพึงร่วมมือเป็นการแสดงความเอื้อเฟื้อ ก็คือ ทำการให้ชัด มิให้เกิดความเข้าใจผิดว่า อาตมภาพได้รับค่าตอบแทนหรือผลประโยชน์ใดๆ และแจ้งให้อาตมภาพ ในฐานะเจ้าของเรื่องเดิมได้ทราบทุกครั้งที่มีการตีพิมพ์ และถ้าเป็นไปได้ น่าจะมอบหนังสือ ที่ตีพิมพ์เสร็จแล้วประมาณ ๑๐ เล่ม เพื่อเป็นหลักฐานและเป็นข้อมูลทางสถิติต่อไป

อนึ่ง ผู้แปลอาจแสดงน้ำใจเอื้อเฟื้ออีก โดยแสดงเจตนาตามความขอใดข้อหนึ่ง หรือทุกข้อ ต่อไปนี้

ก) ให้อาตมภาพเจ้าของเรื่องต้นเดิมนั้นก็ตาม วัดญาณเวศกวันก็ตาม พิมพ์งานแปล นั้นเผยแพร่ได้ โดยพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน

ข) ให้อาตมภาพ อนุญาตให้ผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งพิมพ์งานแปลนั้นเผยแพร่ได้ เฉพาะในกรณี ที่เป็นการพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน

ค) ให้อาตมภาพก็ตาม วัดญาณเวศกวันก็ตาม อนุญาตให้ผู้ใดผู้หนึ่งพิมพ์งานแปล นั้นเผยแพร่ได้ เฉพาะในกรณีที่เป็นกรพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

Memorandum on Translation Copyrights

This statement is hereby made to serve henceforth a s guidelines [for prospective translators]. As all my books are meant to be gifts of the Dhamma for the welfare and happiness of the people, and are already royalty free, when anyone on seeing their merits wishes, out of good intention, to translate them for publication, whether from English into Thai or from Thai into English or any other language, it is deemed as helping with the promulgation of the Dhamma and furtherance of the public good.

Those working on translation projects must, of necessity, apply their knowledge and ability in their undertakings by putting in no small amount of effort and time. If their translation outputs are produced with attentiveness and are credible or reliable, and since I do not accept any royalties for my source texts, then the respective copyrights of those translations are to be acknowledged as belonging to the translators as proprietors of the translated texts. The translators themselves are to be in charge of and responsible for their own translations, and it is also at their own discretion as they see fit to grant permission to any party concerned to make any use of their translations, whether it be publishing for free distribution as gifts of the Dhamma or publishing for sale, in this country and abroad.

In this connection, what the translators are advised to cooperate to do, as a gesture of courtesy, is to make things clear so as to prevent the misunderstanding that I accept remunerations or any other benefits. They are also requested to notify me, as the original author, every time such a publication takes place. If possible, approximately ten copies of each published work should be given to me as evidence of the publication and for record keeping purposes.

In addition, the translators might further show their generosity by pledging to do any one or all of the following:

- a) allow me, the original author, or Wat Nyanavesakavan to publish the translations for free distribution as gifts of the Dhamma;
- b) allow me to grant permission to any party concerned to publish the translations exclusively in the case of publishing for free distribution as gifts of the Dhamma;
- c) allow me or Wat Nyanavesakavan to grant permission to any party concerned to publish the translations exclusively in the case of publishing for free distribution as gifts of the Dhamma.

Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto)

November 7, 2009

